STRIPSCHRIFT

verschijnt maandelijks
nummer 120
prijs *f* 4,95

* Leloup
* Arman en Ilva
* Bilal
* Mateha

Vergis je niet

Oude nummers van Stripschrift zijn nog steeds verkrijgbaar tegen de oorspronkelijke prijs

Vul de antwoordkaart in het hart van het blad in.

19 (f2,25): Kabouterstrips met herdruk van het **Paulus de Boskabouter**-verhaal nr. P.14, John Bakker...

20 (f 2,25) **Prins Valiant** door Harold R. Forster met een herdruk van **Aanval op de Neveleilanden** (1960); Thé Tjong Khing.

36 1/2 (f 1,50): **Mad** poster & gemengd nieuws.

38 1/2 (f 1,50): Het pikante **Lucky Luke**verhaal **Luke se défoule** (1966) op posterformaat & gemengd nieuws.

45/46 (f 3,25): Superhelden; **Octobriana; Guus Slim's** Tillieux met herdruk van **Felix; Heer Bommel en zijn Iksel** (1908-einde).

47/48 (f 3,25): Peyo met herdruk van **De groene Draak (Johan en Pirrewiet,** uit **Sprint; De Blauwbloezen** van Slaverius, Giles; herdruk **De valstrik van de Rode Kreek** (Timoer, 1956); tekenfilm en pornostrip...

51/52 (f 3,75): Alles over Marc Sleen met **Nero**-bibliografie en **Oktaaf Keunink**-herdrukken; Börge Ring; Gotlib met fraaie herdruk van een onfris verhaal...

53/54 (f 3,75): De komplete herdruk van het eerste **Baard (en Kale)** verhaal uit 1938; **Peanuts; Pep**; bijna alles over **Alex** van Jacques Martin; **Nader tot Kuifje 1** over **Het Zwarte Goud...**

55/56 (f 3,75): Special over Peter de Smet met een herdruk van de oer-**Generaal** en van zijn **Fulco en de Miesmannetjes** (uit **'t Kapoentje**); Druillet mét adembenemende herdruk (1969); striptekenaars aller landen verenigt u...

57/58 (f 3,75): Erg veel over Marten Toonder, met name zijn jeugdwerk **(Thijs IJs); Buck Danny** en dus ook Victor Hubinon; Daan Jippes (**2 voor t**) Richard Corben met een gruwelijke herdruk...

59/60 (f 3,75): 50 jaar Disney-tekenfilms, een tussensprint van Kees de Bree; Daan Jippes over Carl Barks mét unieke **Donald Duck**herdruk van Barks; **Donald Duck**weekblad en een heel klein **Kuifje...**

61 (f 2,25): **Peanuts**; Maroto; **Bernard Prince**; Marc Smeets...

62 (f 2,25): Thé Tjong Khing en Hartog van Banda mét de herdruk van het eerste verhaal van **Arman en Ilva**; Justin Green..

63 (f 2,25): De Indianenstrips van Hans G. Kresse en bovendien het begin van een herdruk van zijn **Eric de Noorman's De Wonderen van Mu** uit 1948 WALTH) (11/1-11/20); **Natasja** en Walthéry...

65 plus (f 2,25) Interview Tibet met herdruk **Rik Ringers leidt de dans** (1955); **Chick Bill; Tina;** Jay Linch door Evert Geradts, **De Wonderen van Mu** (11/33-11/44)...

66 (f 2,25): Interview Franquin met uitvoerige bibliografie én herdrukken **Guust Flater, The Spirit** van Will Eisner, Dick Matena (over de **Macaroni's); De Wonderen van Mu**(11/45-11/49)

67 (f 2,25): **Nader tot Kuifje 3** over interessante drukvarianten; interview Carry Brugman; speciaal Roba met **Bollie en Billie** en **De Sliert** en een bibliografie; **De Wonderen van Mu** (11/50-11/70)...

68/69 (f 3,75): De Marten Toonder-story deel 1 en het begin vn de herdruk van **Tom Poes en de Schoonschijners** (1610-1635); alles over **Akim** en **Tarzan**-pulpuitgaven; **De Wonderen van Mu** 11/71-11/82)

70 (f 2,25): De Marten Toonder-story deel 2 (**Panda**, Toonderstudioos); Jan van Haasteren; **De Wonderen van Mu** (11/83-einde); **Tom Poes en de Schoonschijners.** (1636-1655)...

71 (f 2,25): **Koning Hollewijn**; Lambil, Cauvin; **Tom Poes en de Schoonschijners** (1656-einde)...

72 (f 2,25): **Blake en Mortimer; Panda;** een persiflage op **Kuifje**; veel over Craenhals met de herdruk van **Fort Bravo** uit 1953...

73 (f 2,95): Legendarische beschouwingen van Domien ten Berge over Marten Toonder; **Tibor, Fulgo** en **Raka-lilliputuitgaven;** Dick Matenapersiflage op stripfanzines...

74 (f 2,95): 4 blz. **Zuiptor** van Uco Egmond, speciaal voor Stripschrift, Raymond Macherot (**Chlorophyl , Poezekat**); Domien ten Berge over Marten Toonder, **Professor Pi...**

75/76 (f 4,25) Uitvoerige aandacht aan Peter O'Donnell met een herdruk van zijn **Modesty Blaise** Willy Lohmann's vochtige **Kraaienhove**persiflage..

77 (f 2,95): Special Gerrit Stapel met de nergens elders gepubliceerde strip **Mijn vriend Andries** Aart Clerckx tekent voor **Stripschrift**...

78 (f 2,95): Speciaal voor Stripschrift 8 blz. Daan Jippes in **Intercity Incident**, interview met Forrest 'Bud' Sagendorf over **Popeye; Modesty Blaise**; algemene beschouwingen over de vloek in het beeldverhaal...

79 (f 2,95): Jules Feiffer; **Moem**; Piet Wijn onder de loep èn voor het voetlicht met een herdruk van **De Moorse Tovenaar; Tintin et moi** (Kuifje dus)...

80 (f 2,95): De **Robbedoes**-verhalen van Fournier; **The Hulk** met een herdruk; **De Tovenaar van Fop**; Vervolg & slot-herdruk **De Moorse Tovenaar** van Piet Wijn...

81/82 (f 4,25): Special Peyo, **Smurfen** met herdrukken; alles over de Dupuis-tekenaars in een overzichtelijke encyclopedie, Tillieux en een **Felix**-herdruk...

83 (f 2,95): De stripbladen **Sjors** en **Pep** (nu **Eppo**), Loriot; begin unieke herdruk van de **Dick Bos** reclamestrip **Glashard**, de populariteit van stripfiguren...

84 (f 3,60): Special **Asterix,** interviews met Goscinny en Uderzo en een unieke persiflage op **Asterix**, bovendien de historische betrouwbaarheid van deze strip aan de werkelijkheid getoetst, Börge Ring, **Dick Bos...**

85 (f 2,95): De professoren in het Europese beeldverhaal **(Zonnebloem, Barabas, Adhemar, Sickbock, Prilwytskofsky, Kalker, Lupardi**—; Harry Balm; **Kuifje**wedstrijd, Patty Klein over stripscenario's, **Dick Bos...**

86 (f 2,95): komplete inhoudsopgave van **Stripschrift** nr. 49/50 t/m 84; Eddy Paape, informatie over het SDCN...

87 (f 2,95): Alles over **Bert Bus** met een herdruk van zijn Nitokris, kartoenrubriek Ong-Gezien over **Tom Ungerer,** start van herdrukken **Simpelman, Lucky Luke** voer voor psychologen en een unieke LL-persiflage.

88 (f 2,95): **Ridderspecial: Prins Valiant, De Rode Ridder** en de Vlaamse Ridderschap van **Bob de Moor** op hun historische betrouwbaarheid getoetst. Een nummer geknipt voor het (geschiedenis) onderwijs, met Prins Valiant-persiflage van **Wood** en aandacht voor tekenfilm **Tarzoon,** de schande van de jungle

89 (f 2,95) **Uitgeverij Casterman,** met o.m. interview met **Jacques Martin, Jacques Tardi**, in de voetsporen van Jules Verne, herdruk van unieke **Tardi**-oorlogsstrip, **Kuifje en de Picaro's**, de **4 Helden**, gewogen en te licht bevonden, **Craenhals, Kresse**

90/91 (f 4,60). Zéér uitvoerige **Disney**-special met Art Babbit, Floyd **Gottfredson, Barks index**, de tekenfilm Fantasia, **Donald Duckweekblad** nader bekeken, Mickey Mouse-Donald Duck-strijden om de macht in een **Bill Elder**-persiflage, en als **extra** een kompleet nimmer in Nederland gepubliceerd MM-verhaal: **MM als oorlogsvrijwilliger.**

92 (f 2,95) **De auto in de strip**, ambivalentie t.o.v. Jean Graton's schepping **Michel Vaillant, Julie Wood**, herdruk MV-strip, Strip en werkelijkheid bij MV, en **Van strijd tot strip**, overpeinzingen bij de Nederlandse politieke plaat van Kartoenist/striptekenaar **Wim van Wieringen.**

93 (f 2,95) Start van **herdrukken** (vert. Dick Matena) van de legendarische strip **Pogo** met een artikel over schepper Walt Kelly,. nog meer over **Paulus de Boskabouter**, aandacht voor Toonder's **Magister Hocus Pas**, miskend en onderkend genie. Jan Gerhard Toonder over **De Stripkunst** van Marten Toonder, **Ong-gezien** en een opzienbarende kartoen van Yraah uit VN.

94/95 (f3,60) . Alles over **2000 nummers Robbedoes**weekblad. De ontwikkeling van het blad, interview met **hoofdredacteur Karel Cavens,** de geboorte van **Robbedoes** in herdruk... **Robbedoes index** t/m nr. 2000, verder aandacht voor de dertigste verjaardag van het **weekblad Kuifje**, Pogo.

96 (f 3,25). **Jijé-special interview** met Jijé (Joseph Gillain) herdruk van zijn **Pogologie**, Jan Gerhard Toonder en Lo Hartog van Banda worden het eens en de start van een nieuwe rubriek Frans nieuws **La France Oh la la.**

97 (f 3,25). De opkomst en ondergang van de keizerstrip **Trigië**, in een interview met tekenaar **Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes** door Har Brok teruggevonden, interview met **Selby Kelly** weduwe van Pogo-tekenaar Walt en tevens degene die de strip voortzette... herdrukken.

98 (f 3,25) Uniek **dokumentatienummer: Strips in de dertiger jaren** met: Herman Pieter de Boer over **De Toverwereld van Doe mee**, Mr. van Veen met een opzienbarende konklusie! .. over **De relatie kinderprent-stripverhaal**... De werkelijke geschiedenis van Tripje, Gerrit Theodoor **Rotman,** George van Raemdonck, **Bulletje en Boonestaak**, Honderddulzenden **Soete suikerbollen van W.G. van de Hulst en Zn., Thijs IJs**, Toonder's eerste beer... Barend Servet over zijn wederwaardigheden met **Gijsje Goochem**, GG-herdrukken.

99 (f 4,95) SUPERDIK **Amerikanen nummer** met o.m. een exclusief interview met **Wallace Wood,** stripmaker **Martin Lodewijk over Milton Caniff**, unieke herdrukken **Male call** (Caniff) en **The Curse** van **Wood** en als extra **Wood-persiflage** op **Caniff-strip** Terry & The Pirates, **Trigië**, politiek gewogen, een navrante beschouwing, **Pogo** herdrukken, **Kuifje** in Rotterdam en een verslag van het **congres in Angoulème.**

100 (f 4,95) Een 64-pagina's dik jubileumnummer met onder meer een diepgravend interview met tekenaar **Hans G. Kresse**, een volledige herdruk van het 65-ste Eric de Noorman-verhaal **De stille Strijd**, een door **Toonder** zelf opnieuw bewerkte lezing over eigen werk, een interview met **Hergé**, naar aanleiding van de **Kuifje tentoonstelling in Rotterdam**, de relatie tussen **striphelden en tekenfilms** onderzocht door de Stichting **Holland Animation**, een artikel over **Cartoons** door cartoonist/striptekenaar **Wim van Wieringen**, het eerste artikel in de reeks over de opkomst en ondergang van de **Hollandse Stripschool** en een duik van **Guus Luijters** in zijn stripverleden.

101 (f 3,95). **Een scenaristen special**, interviews met **Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Pierre Dionnet**, aandacht voor **Blueberry**, een **Pogo-persiflage** door **Wallace Wood/Harvey Kurtzman** met kanttekeningen van Evert Geradts én het begin van de herdruk van het 66ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: **De eerloze krijg.**

102/103 (f 3,95) Extra dik (56 pag.), met aandacht voor de geschiedenis van Kuifje Weekblad, **interviews** o.a. met de schepper van Blake en Mortimer: **E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair,** een tekenaar van de nieuwe generatie, de Lombard-uitgaven uitgepuzzeld, een artikel van **Henk J. Meier** over **Rik Ringers** en het vervolg van de Eric de Noorman herdruk: **De eerloze krijg.**

104 (f 3,95): Sublieme omslag van **Joost Swarte** en een gesprek tussen **Herman Pieter de Boer** en **Joost Swarte**, over diens tekenwerk, een reaktie op het **Trigië**-artikel uit nummer 99, een verslag van de Kartoenale, deel 2 in de serie over de opkomst en ondergang van de **Hollandse Stripschool,** een Pogo-herdruk en het vervolg van **De eerloze Krijg.**

105 (f 3,95) Aandacht voor 'Duckman' **Carl Barks** dmv een artikel en een **tien-pagina herdruk** van een van zijn eerste **Donald Duck** verhalen, een lezing van **Daan Jippes** over het maken van strips, aandacht voor tien jaar **Stripschap, Tante Leny** plus de herdrukken van **Pogo** en **Eric de Noorman.**

STRIP SCHRIFT

nr. 120 1979

Losse nrs.: f 4,95 incl. btw
Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968.

Abonnementen: Vonk/Uitgevers B.V.
Advertenties: Loes Leeman, Oude Gracht 248 – Utrecht Tel. 030-316259

Vonk/Uitgevers B.V.
Postbus 420 – Zeist
Tel. 030-781865

Redaktie: Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Rob van Eijck, Hans Frederiks, Wim van Helden, Martin Wassington
Redaktieadres: Postbus 15268, 1001 MF Amsterdam. Redaktie tel. 020-768948 (ALLEEN voor redaktionele zaken), en niet voor abonnementen of zwart-wit albums e.d.).
Vormgeving en prod: Loes Leeman

Vaste medewerkers: Herman Pieter de Boer, Evert Geradts, Cees de Groot, Rob Harran, Eric Hoek, Dick Matena, Henk J. Meier, Nico Noordermeer, Guus Ong, Ernst Pommerel, Hans Stoovelaar, Albert Tol, Leny Zwalve (U.S.A.), I. Noerdinger, Jean-Pierre Mercier (Frankrijk).

Stripschrift is verkrijgbaar:
via een abonnement (jan t/m dec) à f 38,50
giro 209948 t.n.v. Stripschrift, Slavenburgs Bank Zeist, giro 81168, banknr. 64.38.33.416; of via een lidmaatschap/abonnement van het Stripschap, giro 1513000 t.n.v. de penningmeester van het Stripschap, Amrobank, Amsterdam, giro 390376, banknr. 42.11.38.114; alsmede in de losse verkoop à f 4,95.
Houders van een CJP-paspoort kunnen zich bij hun CJP-buro opgeven en betalen de gereduceerde abonnementsprijs van f 34,50 voor een kalenderjaar.
Lopende (bestaande) abonnementen kunnen niet omgezet worden!
Abonnementen op Stripschrift die in de loop van het abonnementsjaar worden opgegeven, kunnen slechts voor een gehele jaargang worden afgesloten.

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN VERVEELVOUDIGD EN/OF OPENBAAR GEMAAKT, DOOR MIDDEL VAN DRUK, FOTOCOPIE, MICROFILM OF OP WELKE ANDERE WIJZE OOK, ZONDER VOORAFGAANDE SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VAN STRIPSCHRIFT EN AUTEURS.

DE VERANTWOORDELIJKHEID VOOR DE GEPLAATSTE ARTIKELEN BERUST BIJ DE AUTEURS.

Stripschrift is eveneens verkrijgbaar in veel boekhandels en kiosken.

Druk: Vonk Zeist

LAST VAN BODY SNATCHERS?

*Bent u ook drie keer naar **Star Wars** en **Close Encounters** geweest?*
*Zag u ook **Superman** aan dunne draadjes voorbij zweven?*
*Heeft u ook last van **Body Snatchers**?*
*Staat u ook 's nachts op het dak, **UFO's** te fotograferen?*
U begrijpt het al, science fiction is het thema van dit nummer van Stripschrift. Aan bod komen Yoko Tsuno en haar schepper Roger Leloup, de SF-strips Dick Matena (hij maakte ook de omslag tekening), Arman en Ilva en Enki Bilal, tekenaar van de serie Légendes d'aujourd'hui, Er was eens een voorbijganger...).
En middels een inleidend artikel wordt wat inzicht verschaft over de thematiek van de science fiction strip.

REKTIFIKATIE

Er was een klein foutje geslopen in de Striptoptwintig van Hans van Boom in nummer 117/118 pagina 53. De schrijver van Douwe Dabbert is natuurlijk niet Paul Decker maar Thom Roep. Excuses!

INHOUDSOPGAVE

SCIENCE FICTION EN DE SCIENCE FICTION-STRIP, Hoe vorm, verhaal en boodschap om voorrang strijden. De science fictionstrip doorgelicht...

ROGER LELOUP EN YOKO TSUNO, Ernst Pommerel beschrijft de ontwikkeling van Leloup, van studiotekenaar tot zelfstandige striptekenaar.

ARMAN EN ILVA: mensen in hun emoties! Rob van Eijck vertelt alles over deze twee stripfiguren...

VLIEGENDE SCHOTELS EN MARSMANNETJES, Rob van Eijck over de science fiction strips van Dick Matena.

ENKI BILAL: Je kan geen tekst illustreren zonder het met de inhoud eens te zijn! Een interview met de tekenaar van *Het dorpje dat ging vliegen* en *Het schip van steen.*

HET DING UIT DE TOEKOMST..., een stripherdruk.

DE FRANSEN VAN HANSEN

BOEKBESPREKING

NIEUWS

HET STRIPSCHAP

PI/SIMPELMAN

Sommaire
Stipschrift 120 présente un dossier science fiction et Bande Dessinée. Ce dossier se compose d'un article sur Leloup, un article sur Arman et Ilva et sur les bandes science fiction de Dick Matena. Il y a aussi un interview avec le dessinateur Bilal. Naturellement il y a aussi les rubriques habituelles, Pogo, nouvelles etc.

Summary
Stripschrift 120 presents a portefolio science fiction and comic strip. This portefolio consists of an article on Leloup, an article on Arman and Ilva and on the science fiction strip of Dick Matena. There also is an interview with the artist Bilal. Of course we also bring the usual columns Pogo, news etc.

SCIENCE FICTION

EN DE SCIENCE FICTION-STRIP

Hoe vorm, verhaal en boodschap om voorrang strijden

door Rob Oliver

De Duitse media-onderzoeker Wember toonde enkele jaren geleden aan dat de selektie van het nieuws op de televisie in belangrijke mate werd bepaald door het beeldmateriaal dat voorhanden was. De kijker zit tenslotte voor de buis om geamuseerd te worden. Daarom is het leuker iets te laten zien dat beweegt dan 'n statisch plaatje. Dus wèl 'n stukje in het journaal (want daarover ging het onderzoek van Wember) over de snelle nieuwe Porsche van de Rijkspolitie, maar niet de verklaring van de minister van landbouw die tot gevolg heeft dat voorlopig nog 40 generaties kistkalveren scheef groeien in hun hokjes. Vaste VPRO-kijkers zullen toch wellicht de film herinneren die door Wember was gemaakt, waarin hij aan de hand van beelden uit Noord-Ierland liet zien dat het hele probleem daar werd belicht vanuit de aktie-situatie van de Britse militairen, omdat daar een 'lekkere' film van voorhanden was. Degenen die het nieuws samenstelden hebben dus geselekteerd naar de visuele presentatie, naar de vorm*; als selektiekriterium was de vorm kennelijk gelijkwaardig aan de* inhoud*, ofwel de maatschappelijk relevantie; de* boodschap *dus. Als we het beeld nog verwijden komen we bij de opvatting van de Canadees Marshall McLuhan dat 'het medium de boodschap is'. Televisie, bijvoorbeeld, is dan in de eerste plaats iets visueels. Dit visualiteitsprincipe doortrekt vervolgens alles wat het medium biedt. De visualisatie, en dus de* aktie*, is geen middel meer, maar het hoogste* doel.

... aktie-elementen uit het verhaal gelicht ...
(E. P. Jacobs, illustratie bij The War of the World)

Ieder medium het zijne

We kennen allemaal de inmiddels tot cliché verworden opmerking van de teleurgestelde bioscoopverlater: 'Ik vond het boek beter'. Waarschijnlijk zullen veel mensen ook in 1984 opmerken dat ze het gelijknamige boek beter vonden. Het boek is altijd beter dan de werkelijkheid. Het selekteert wat voor het verhaal relevant is en laat het vervelende dat ons leven zo kenmerkt weg. Een boek roept dus een eigen werkelijkheid in het leven, die de lezer zich al lezend vormt aan de hand van 'n met literair voedsel gevoede fantasie.

Terug naar Wember en eindelijk naar de strip. Uit het voorgaande kunnen we dus konkluderen dat van elk onderwerp ieder medium dat aspect kiest dat het beste in dat medium tot zijn recht komt. Een verband tussen science fiction en de strip daarover is dus in feite altijd slechts associatief.

Hetzelfde geldt voor de relatie tussen boeken en de verfimingen daarvan. Een voorbeeld: van H. G. Well's 'The War of the Worlds' zijn in diverse media versies gemaakt. Het oorspronkelijke boek is in 1953 verfilmd door een regisseur (Haskin) van wie niemand de naam meer weet omdat de producer de beroemde poppenfilmer – die zich later toelegde op technieken van trucage in films – George Pal was. Het verhaal werd – althans bij mijn weten – nooit door 'n bekende tekenaar als echte strip uitgebracht, maar Edgar P. Jacobs, de schepper van Blake en Mortimer, tekende in 1946 'n uitgebreide reeks illustraties bij het als feuilleton in Tintin/Kuifje gepubliceerde boek. De illustraties vormen echter bij elkaar 'n soort uittreksel van het verhaal. Tenslotte lagen in 1978 de winkels vol met de dubbelelpee van Jeff Wayne.

In het oorspronkelijk *boek* zien we dat 'n evenwicht is gevonden tussen de langzaam opgebouwde spanning, de verschrikkingen van de monsters en de relaties, in deze krisissituatie, van de hoofdpersoon (een journalist) met andere mensen. De *verfilming* lijdt duidelijk onder de voorkeur van de makers voor het vertonen van technisch vernuft, maar weet zelfs daarin niet te overtuigen. In de *tekeningen* van Jacobs wordt slechts één deel van het verhaal vrijwel steeds geaccentueerd: de aktie. Op de *grammofoonplaat*, tenslotte, worden die elementen eruit gelicht waar ge-

SCIENCE FICTION IS AKTIE....
CRASH

de SF-striptechniek vervolmaakt vroeger alleen op de omslag

luidseffekten goed toegepast kunnen worden, of waar aanleiding is voor muzikale illustratie. Ook is hier de rol van de 'verteller' erg letterlijk geworden: de prachtige stem van Richard Burton krijgt alle ruimte en brengt 'n eigen spanning in.
Viermaal hetzelfde verhaal dus, maar viermaal vanuit een invalshoek die de kwaliteiten van de *makers* goed tot hun recht laat komen. Daarbij dient nog bedacht te worden dat in 'n boek waarover men pakweg drie à vier uur leest heel wat meer informatie overgebracht kan worden dan in de anderhalf uur van de film, de bijna twee uur van de plaat (met veel loze muziek), laat staan in het halve uur waarin veel doorsnee strips zich laten lezen. En dan hebben we het nog over één basisgegeven: het boek als uitgangspunt. Heel anders komt het te liggen wanneer 'n medium zich geheel vrij op zijn eigen specifieke hoedanigheden kan richten. In de strip: wanneer tekenaar en scenarioschrijver (soms in één man verenigd) hun verhaal en de visuele neerslag daarvan vrij kunnen ontwikkelen. Dit heeft voor de science fiction-strip ertoe geleid dat slechts 'n bepaald deel van de science fiction sterk tot zijn recht is gekomen, terwijl andere delen verwaarloosd zijn. Welk deel kwam in de strip aan de orde en waarom?

Een beetje geschiedenis
Science fiction literatuur en -strips wortelen beide in de brede stroom produkten van de massakultuur die met name in de jaren twintig en dertig in de Verenigde Staten op gang kwam. Het aantal tijdschriften, veelal de zogenaamde pulpmagazines, verdubbelde bij wijze van spreken met de week. Spanning en verstrooiing stonden hierin centraal. Kwaliteitsnormen golden in die eerste jaren niet of nauwelijks. En elk terrein waar de fantasie de vrije loop kon gaan was goed: de middeleeuwen, het wilde westen, de piraterij, de wereld van de detective en natuurlijk de science fiction. Ook horen hier zeker fantasy en sword and sorcery verhalen bij. In de loop van dit betoog zijn deze genres, hoewel erg dichtbij en soms verweven met science fiction, echter buiten beschouwing gelaten. Overigens hadden al deze genres voorlopers in de tweede helft van de negentiende eeuw, toen de zogenaamde dime-novel populair werd.
Eén van de eerste tijdschriften van gemengde inhoud dat bekend werd en waarin science fiction-achtige verhalen stonden was het sinds 1896 verschijnende *Argosy*. Vanaf 1930 verscheen *Astounding Stories of Super Science,* dat na 1938 onder *John Campbell* zo'n belangrijke rol in de ontwikkeling van de geschreven science fiction zou spelen. Inmiddels kwam in 1929 Buck Rogers als science fiction-strip op de markt, in 1933 gevolgd door Brick Bradford en 'n jaar later door Flash Gordon. Inhoudelijk was er in de prille begintijd nog weinig verschil tussen de geschreven science fiction en de -strip. Daarbij moet bedacht worden dat op elk gebied datgene wat we nu nog kennen vaak de meeste kwaliteit had, maar zeker niet het enige was. Veel pulp op elk gebied was echte rotzooi.
We moeten nu konstateren dat sindsdien de geschreven science fiction en de science fiction-strip ieder z'n eigen weg zijn gegaan. Ontwikkelde de geschreven science fiction zich steeds meer tot 'n bijna literair genre, de science fiction-strip bleef veelal 'n eindeloze herhaling van 'n kombinatie van supermensen, schone maagden in nood, malle enge monsters en technische mogelijkheden die vaak met de rest van hun omgeving niet in overeenstemming zijn.

TERWIJL HET HELE LAND IN VAKANTIE-STEMMING IS EN ZIJN PAS VERWORVEN VRIJHEID VIERT, IS ZARKOV AAN HET WERK IN EEN VAN MONGO'S LABORATORIUMS. HIJ WIJST NAAR HET BEELDSCHERM VAN EEN GROOT ELEKTRONISCHE TELESCOOP. 'KIJK, FLASH, ONZE GELIEFDE WERELD.
3.

De traditionele SF strip: de held centraal tussen technische attributen

...de vrouw in afhankelijkheid (beide ill. uit Flash Gordin, Alex Raymond)

Gescheiden paden: waarom?
Terug naar het medium en wat daarin het beste tot zijn recht komt. De oorspronkelijke science fiction en de science fiction-strips beschreven beide 'n verhaal in gebeurtenissen, akties. De geschreven science fiction ontwikkelde zich vervolgens,

BEM: monster met uitpuilende ogen. Hoe gekker hoe mooier

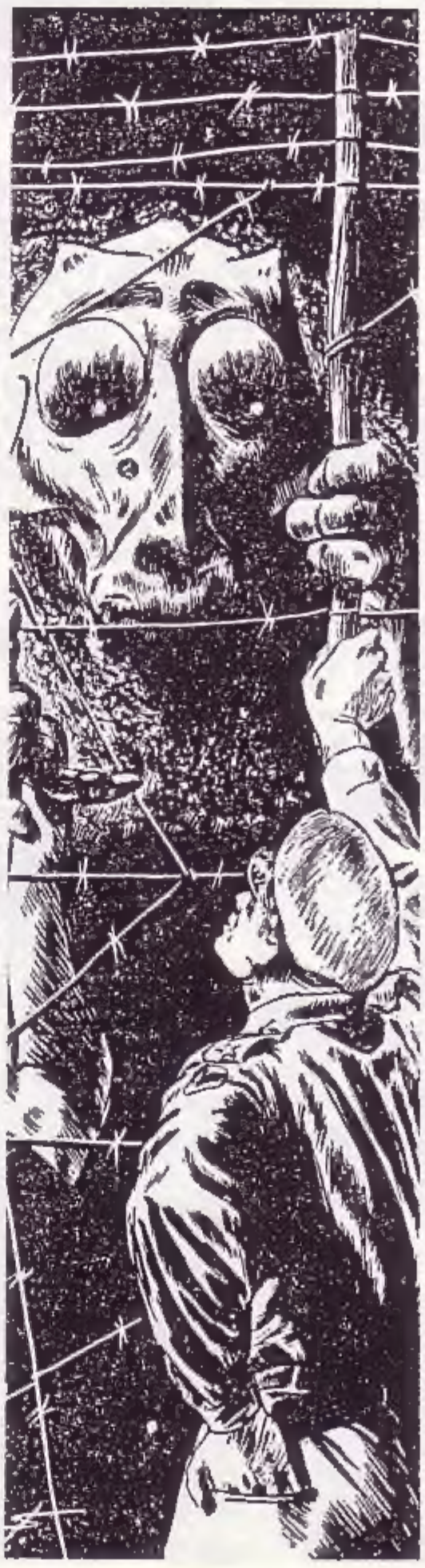

onder meer onder invloed van de 'school' van de eerder genoemde Campbell, steeds meer in 'n richting waarin kwaliteitsnormen aan de inhoud werden gesteld. Naast het oorspronkelijke genre van de avonturen- of tijdreis en de daaruit voortvloeiende konfrontaties met BEM's, Bug-Eyed Monsters, ontstaat 'n nieuw genre dat zich spiegelt aan erkende literaire werken als *Wij* van de Rus *Zamjatin* en aan het werk van *Huxley* en *Orwell*. Overigens werkten ook deze auteurs in 'n oude traditie van utopieën en anti-utopieën, die teruggaat tot Plato en eerder. Een boek als *De Ontheemde*, van *Ursula LeGuin*, waarin 'n min of meer autoritaire en 'n meer anarchistische maatschappij in één vertelling met elkaar worden vergeleken, staat voorlopig aan het einde van deze traditie.
Daarbij moet echter niet vergeten worden dat dit deel van de huidige geschreven science fiction in 'n streven status te verwerven wel eens wat te veel aandacht krijgt. In de geschreven science fiction gaat inmiddels ook het 'oude' genre, de typische avonturenverhalen, gewoon door. Per uitgever is het verschil vaak al vast te stellen.
De science fiction-strip heeft zich van die ontwikkeling in de geschreven science fiction weinig aangetrokken. De aktie, de letterlijk buitengewone omgeving en de vrijuit af te beelden fantasiemensen en -dieren waren de elementen die visueel het aantrekkelijkst waren. (Bovendien bleken ze bruikbaar in voor het overige conventionele strips als bijvoorbeeld Suske en Wiske en Tom Poes, die zo ongemerkt 'n science fiction-karakter kunnen krijgen.) Nu is het natuurlijk heel moeilijk om psychologische gedachtengangen, filosofieën en innerlijke beschouwingen te visualizeren en juist dat zijn de dingen waarmee de modernere geschreven science fiction vol zit. Illustraties, of tekeningen van 'n strip, kunnen vaak weinig méér dan

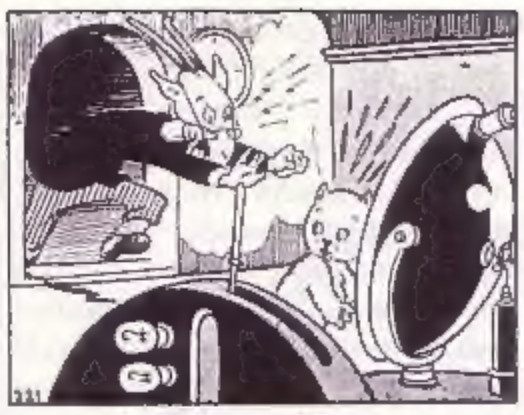

In veel niet SF-strips SF elementen ... (Marten Toonder: Tom Poes en de rare uitvindingen)

alleen maar de buitenkant laten zien. Toch is het mogelijk via het vastleggen van alleen de zichtbare buitenkant van de dingen iets over de inhoud en de relaties te zeggen. Iemand die dat schrijvend deed was de detective-auteur Dashiel Hammett, die daar ook beroemd mee geworden is. Hij schrijft als het ware alles van buiten af op, registreert, en weet daarmee toch 'n maatschappelijke en psychologische visie op te roepen: de schrijver als striptekenaar op zijn best. Een voorbeeld van 'n strip die dit vermag laat voorlopig nog op zich wachten, hoewel mensen als Pratt, Giraud/Moebius en vooral het koppel Bilal/Christin 'n sterke ontwikkeling in die richting tonen.
De vraag laat zich ook stellen of de getekende science fiction niet eigenlijk 'n met zichzelf strijdige manier van verhalen is. Immers, waar de kracht van geschreven fantasie juist te vinden is in het onbelemmerd mee-vormgeven door de lezer van wat de schrijver biedt, legt de strip die fantasie juist vast. En wat is fantasie die geen fantasie oproept.

Ontwikkeling in de eerste plaats naar vorm
We hebben gezien dat de onderwerpkeuze in de science fiction-strip in overwegende mate wordt bepaald door aspecten in het science fiction-terrein die zich goed voor visualizering lenen. Dat wil dus konkreet zeggen dat de science fiction-strip zich in grote lijnen beperkt tot conflictueuze ontmoetingen met buitenaardse wezens tijdens het bezoek aan andere planeten of in de loop van galactische oorlogen, of omdat die wezens de aarde bezoeken. Daarbij is in de regel sprake van 'n held die in 'n ongenuanceerde zwart-wit weergave 'de goeien' vertegenwoordigt. Dat geldt voor de al genoemde buitenlandse strips, en voor de Nederlandse. Tom Wels, Lex Brand, Piloot Storm, Olaf Noord, Cliff Rendall en Lance Barton (de laatste drie van Bert Bus) zijn er voorbeelden van. Natuurlijk is de onderlinge tekenstijl wel verschillend, de één tekent wat liever techniek, de ander vindt 'n betere kombinatie van verhaal en vorm (Bert Bus in Cliff Rendall), maar de algehele aanpak loopt niet ver uiteen. De belangrijkste uitgangspunten voor de vormgeving van deze traditionele science fiction-strips waren de illustraties in de science fiction-tijdschriften. Deze vormgeving heeft zich, zoals zoveel dingen die in de jaren twintig/dertig hun oorsprong vonden, onbedreigd staande kunnen houden tot de woelige jaren zestig.

In deze jaren zestig kwam 'n ware drukwerk- en communicatierevolutie op gang die ter ondersteuning en illustratie diende van het zich wijzigende denken over de maatschappij in die jaren. Met de meest algemeen bekend geworden vormen als op-art en de vormgeving uit de flower-power periode begon 'n zoeken op allerlei gebied naar nieuwe vormen. Dit alles werkte ook door in de strip. Wat de science fiction-strip betreft, die heeft zich vooral in Frankrijk gericht op de ontwikkelingen van de beeldende kunst, illustratietechnieken en cult-media (underground). Er ontwikkelden zich vele stijlen en vormen, waarmee bijvoorbeeld het Franse blad Métal Hurlant regelmatig zijn bladzijden vult. Dit neemt niet weg dat nog altijd veel stripmakers gewoon door bleven gaan met het traditionele held-onder-moeilijke-omstandigheden verhaal. Luc Orient (van Greg en Eddy Paap) is hier 'n voorbeeld van. Meestal is daarbij de tekentechniek wat kompleter geworden en – soms – het verhaal wellicht iets genuanceerder.

Barbarella: geëmancipeerd en zelfstandig, maar wel aantrekkelijk gepresenteerd (J. F. Forest, Barbarella)

Sommigen proberen 'n andere aanpak, bijvoorbeeld The Tjong Khing en Hartog van Banda in Arman en Ilva. Hier is duidelijk getracht 'n heel andere opzet te kiezen. De vormgeving is geenszins spectaculair, het verhaal niet rechtlijnig. De vraag rijst of met deze boodschap de volgende stap niet die naar 'n ander medium zou moeten zijn. Het geheel maakt, wanneer men het doorbladert, eerder de indruk 'n kasteelroman dan 'n science fiction-strip te zijn.
Wat in de jaren zeventig echter geheel nieuw was, was de kombinatie van ongeremde fantasievormgeving, sexualiteit en geweld, die bijvoorbeeld veel Franse strips kenmerkt. Sommige vrouw-figuren, als Barbarella, werden hierdoor wereldberoemd, hoewel de verfilming

Doorbroken taboes, maar eigenlijk gewoon plaatjes van lekkere wijven ... (Sergio Maceds, Selenia, in Metal Hurlant nr. 7).

TERRIEN MAUDIT! TU SAUVAIS...
IL NE VEUT LÉTAIRE SON DESPIN SHONKA, NOMBREUX CEUX QUI AU LONG COURS DES SIÈCLES, ATTIRÉS PAR CE METAL, ONT SOMBRÉ DANS LE GOUFFRE LUMIÈRE, EMPORTÉS PAR LES GARDIENS DE LA VIE!
ILS SONT MÊLÉS ÉTROITEMENT LA VIE ET LA MORT, L'UNIVERS AUX LIMITES DU GRAND CHAOS... LES ÎLES DU VENT SAUVAGE SONT LA PORTE ULTIME OUVERTE SUR L'INFINI!

Philippe Pruillet: Lone Sloane. Het verhaal gaat ten onder in de pompeuze vormgeving.

daaraan natuurlijk ook wel heeft bijgedragen. In Barbarella zien we de vrouw als held, maar wel gepresenteerd als sexbonbon: bevrijd en toch weer niet. Deze ontwikkeling stoelt op de doorbraak op het gebied van de sexualiteit, zoals die in de zestiger jaren tot stand was gekomen. Waar de undergroundstrip deze als punt voor maatschappelijke taboedoorbreking benutte, werd ze in de science fiction-strip graag aangegrepen om de oplagen te doen stijgen. De vrouw werd van prinses-in-nood tot de vrijwel ongenaakbare, maar wel steeds geheel of halfnaakte heldin. Daarbij dient wel bedacht te worden dat het aan de orde komen van sex in de strip voor de science fiction 'n hele vooruitgang is. De in 'n sterk Angelsaksische padvinderstraditie wortelende science fictionliteratuur bleef de erotiek, enkele uitzonderingen daargelaten, preuts negeren. Behalve sex deed ook het cynische gebruik van geweld steeds meer zijn intrede in de media en gaf eveneens 'n sterke impuls in de science fiction-strip.

Bij dit alles dient overigens te worden opgemerkt dat in diezelfde tijd het publiek meer geld voor zijn produkten over begon te hebben. Het werd daardoor mogelijk de duurdere druk, vaak met kleur, die de voorpagina's van science fiction-tijdschriften en dito stripbladen sierde, ook voor de binnenkant te gebruiken. De nieuwe, dure uitgaven en druktechnieken gaven deze bladen meer status, waarmee de sexuele of sadomasochistische inhoud binnen het bereik van de leesmand kwam. In deze dure strips vindt men ook exemplaren waar haast geen verhaal meer in zit; het geheel vormt alleen 'n reeks zeer ver uitgewerkte fantasiebeelden.

Wat nu?

De science fiction-strip verkeert niet in 'n positie die uitzicht op 'n bepaalde ontwikkeling biedt. Al naar gelang de publieksgroep waarop wordt gemikt lopen veel soorten, aanpakken en stijlen door elkaar heen. Duidelijk is dat in ieder daarvan 'n beperkt aantal elementen aanwezig is die in het hele gebied van de science fiction spelen. Een verarming en versnippering die geen uitzicht biedt op 'n toekomstige nieuwe relatie met wat de geschreven science fiction biedt en zal bieden. En dat hoeft natuurlijk ook niet. Tenslotte heeft ieder medium zijn eigen pluspunten en tekortkomingen. En één plaatje kan soms toch meer zeggen dan drie pagina's tekst. Ook in de science fiction.

... verhaal vlug te lezen, maar alles ervan zien kost meer tijd ... (Dionnet/Bilal in Metal Hurlant)

FANTASTIC VISIONS

3 VERDIEPINGEN STRIPS EN SCIENCE FICTION

SLAAK 18 — ROTTERDAM — TELEFOON 010-331710

OP MAAN-DAG GESLOTEN!

COMIC STARS IN THE WORLD

ITALIAANSE UITGEVERIJ GESPECIALISEERD IN AMERIKAANSE KRANTESTRIPS EN.....NIET IN HET ITALIAANS, MAAR IN DE OORSPRONKELIJKE ENGELSE VERSIE.

REEDS VERSCHENEN:

ANTHONY RAIOLA: CHARLIE CHAN'S ADVENTURES VOL. 1 EN 2. PRIJS PER DEEL: 39,50

DEEL 1 BEVAT DE DAGBLADSTRIPS VAN 24-10-'38 TOT 18-11-'39. DEEL 2: ZONDAGSPAGINA'S VAN 30-10-'38 TOT 17-3-'40 PLUS DE DAGBLADSTRIPS VAN 20-11-'39 TOT 17-3-'40.

BEIDE BOEKEN HEBBEN EEN GEKARTONEERDE OMSLAG EN ZIJN OP GROOT FORMAAT (35x25 CM). BINNENKORT VERSCHIJNEN DE DELEN 3,4 EN 5.

FALK EN MOORE: THE PHANTOM- SEA HORSE. DAGBLADSTRIPS VAN 22-1-'40 TOT 27-7-'40. IN KLEUR. (25x35 CM.) 32,50

FALK EN MOORE: THE PHANTOM- PRISONER OF THE HIMALAYAS. DAGBLADSTRIPS VAN 7-2-'38 TOT 18-6-'38. IN KLEUR. (25x35 CM.) 29,50

FALK EN MOORE: THE PHANTOM- DIANA AVIATRIX LOST. DAGBLADSTRIPS VAN 16-12-'40 TOT 14-7-41. IN KLEUR 32,50

FALK EN DAVIS: THREE THRILLING FOR MANDRAKE. DAGBLADSTRIPS VAN 7-4-'41 TOT 11-7-'42. ZWART/WIT 32,50

BRICK BRADFORD- VOYAGE IN A COIN. DAGBLADSTRIPS VAN 8-2-'37 TOT 8-7-'38 ZWART/WIT 32,50

TIJDSCHRIFTEN

STARLOG / FUTURE — SCIENCE FICTIONTIJDSCHRIFTEN
NR. 8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22 PER STUK 7,50
NR. 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10 PER STUK 7,50

SAVAGE SWORD OF CONAN THE BARBARIAN NR. 26 T/M 41 PRIJS PER STUK: 4,95

COMIX INTERNATIONAL NR. 2,3 EN 4. PRIJS PER STUK: 9,90

HEAVY METAL JAN. '78 T/M APRIL '79 PRIJS PER STUK: 6,90

METAL HURLANT SPECIAL NR. 1,2 EN 3 THEMA-NUMMERS. DUBBELDIK. PRIJS PER STUK: 12,00

CISO NR. 1,2,3,4,7,8,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25 PRIJS PER STUK 4,95

KRAAIENHOVE-REEKS NR. 1,2 EN 3. PER ALBUM: 3 VERHALEN PRIJS PER STUK 4,50

WALLY WOOD'S WEIRD SEX FANTASY PORTFOLIO. 12 GROOT FORMAAT TEKENINGEN VAN WOOD MET ALS ONDERWERPEN SEX EN SCIENCE FICTION. EEN BEPERKTE OPLAGE VAN 2000 EXEMPLAREN. GENUMMERD EN GESIGNEERD DOOR WOOD. BEPERKT LEVERBAAR. 60,=

THE ASSOCIATION OF ILLUSTRATORS THIRD ANNUAL 350 ILLUSTRATIES AFKOMSTIG UIT DE RECLAME, UITGEVERIJ, KRANTEN EN TIJDSCHRIFTEN, TELEVISIE EN FILM, UIT DE TIJDSPERIODE '77/'78. EEN PRACHTIG KUNSTBOEK, TEVENS EEN ONMISBAAR HANDBOEK VOOR KUNSTENAARS, ONTWERPERS, ILLUSTRATOREN EN VORMGEVERS. 89,50

NEDERLANDS WERK

POM EN TEDDY

TEDDY VOOR DE CAMERA
GEVECHT IN DE BERGEN
} LUXE GEBONDEN UITGAVEN IN EEN BEPERKTE OPLAGE VAN 1000 EX.
→ PRIJS PER DEEL: 19,50

JARI - DE LAATSTE KANS VAN LARRY PARKER 9,90
JARI - GEVECHT IN DE BERGEN 9,90

HERDRUKKEN NERO. IN DE OORSPRONKELIJK VLAAMSE UITVOERING. TITELS: ZOON VAN NERO, GROENE PATREEL, KRABBEKOKERS, KILLE MAN DJARO, JUWELENETER, ZEVENDE SPUITJE, KROMME COBRA, NEROVINGERS, VLIEGENDE HANDSCHOEN, SPEKSCHIETER, WITTE PAREL, EI VAN OKTOBER, IJZEREN KOLONEL, NEGEN PEPERBOLLEN, GEHEIM VAN BAKKENDOEN, GRANAATSLIKKER, DRIEDUBBELGESTREEPTE, PIJPEPLAKKERS, OPERATIE KOEKOEK, KANGOEROE-EILAND, LODDERHOOFD, BROLLE BRIL, ARK VAN NERO, RATTENKASTEEL, ZEESPOOK, BRIEF AAN NASSER, WONDERWOLKJE, PAX APOSTEL, DAVERENDE PITTELEER, KNALGELE KOFFERTJE.

PRIJS PER NERO: 2,95

PER POST:

HET JUISTE BEDRAG, VERMEERDERD MET 2,50 PORTOKOSTEN OVERMAKEN OP GIRONUMMER 3812165 T.N.V. FANTASTIC VISIONS TE ROTTERDAM. U BENT DAN GELIJK AUTOMATISCH GEABONNEERD OP VISIONS, ONS GRATIS TIJDSCHRIFT DAT 8x PER JAAR VERSCHIJNT.

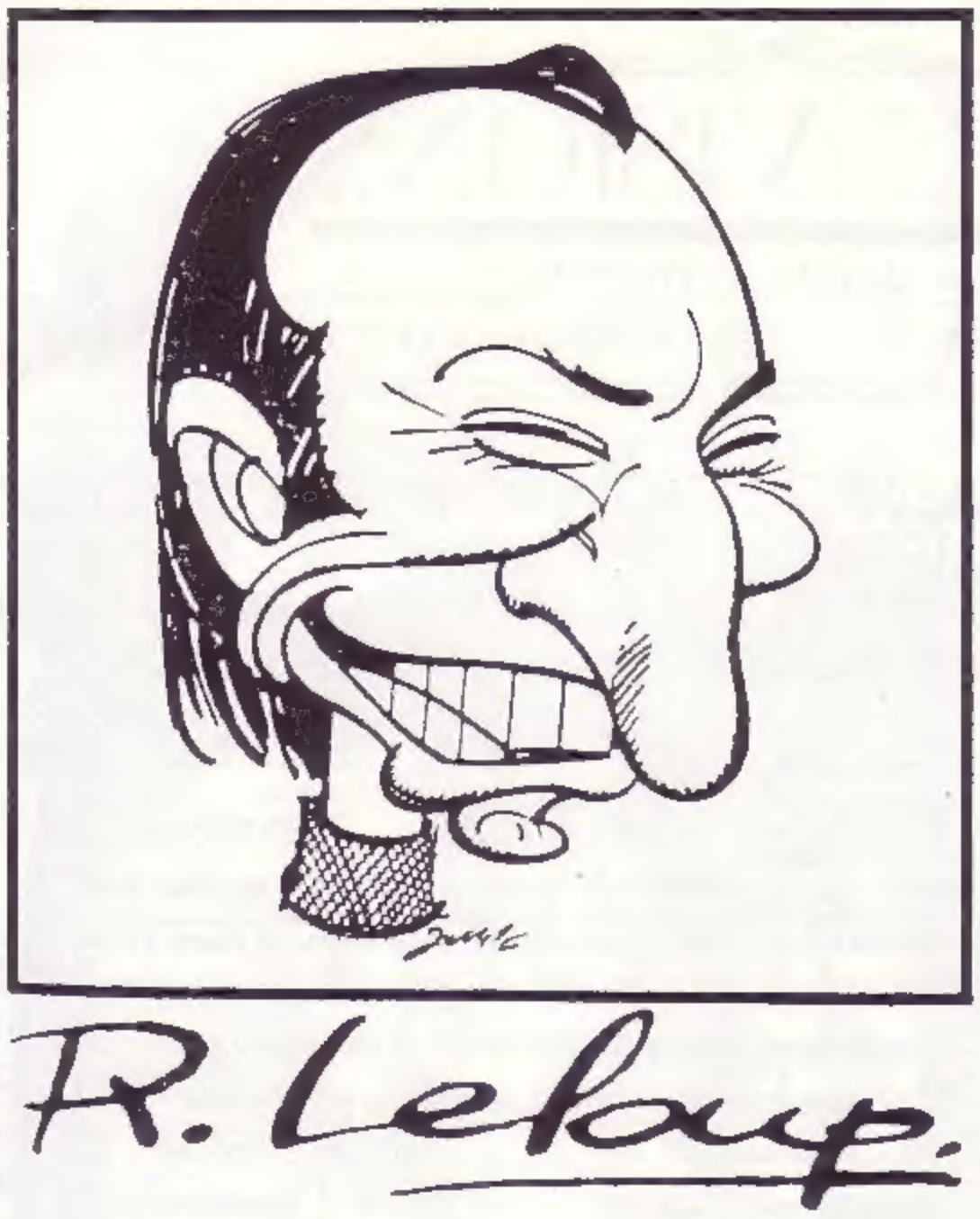

R. Leloup

roger leloup en yoko tsuno

door Ernst Pommerel

De enige keer dat *Stripschrift* aandacht besteedde aan Roger Leloup was in oktober 1975 (nr. 81/82), in de *Encyclopedie Dupuis tekenaars*. Erg de moeite waard is dat stukje eigenlijk niet, tenzij je een liefhebber bent van zinnen als 'Hij tekent Yoko eerst naakt en kleedt haar daarna aan, alsof hij een vliegtuig tekent.' Wat meer achtergrond-informatie over Yoko Tsuno, de Japanse elektronisch ingenieur, en haar ontwerper lijkt geen overbodige luxe.

In 1970 verscheen Yoko Tsuno voor het eerst in *Robbedoes* in *Overval in hi-fi*, tekst van Maurice Tillieux en tekeningen van Roger Leloup. Zeker niet Leloups eerste bemoeienis met het beeldverhaal, maar wel de eerste keer dat hij een strip onder zijn eigen naam publiceerde.

Leloups jeugd

Roger Leloup werd op 17 november 1933 in Verviers (België) geboren. Al op jeugdige leeftijd ging hij zich interesseren voor zaken als vliegtuigen en robots. Nadat hij een cursus schilderen gevolgd had, doorliep hij met goed gevolg Sint Lucas in Luik. Toen hij eenmaal met het stripverhaal had kennisgemaakt, met *Mickey, Bravo, Bimbo, Flash Gordon, De U-Straal, De zwarte Rotsen* en *Tarawa*, stond zijn keus vast: hij zou striptekenaar worden. In 1950 ontmoette hij Jacques Martin en nadat hij zijn dienstplicht had vervuld, werd hij diens medewerker.

Martin en de Studio's Hergé

Martin trad op 1 februari 1954 in dienst van de Studio's Hergé. Eén van Martins belangrijkste activiteiten in het begin was de realisatie van de Kuifje's Chromo's in de reeks *Zien en Weten*. Hergé was daar met E. P. Jacobs aan begonnen, maar het werd Jacobs al gauw te veel, zodat Martin er aan gezet werd. Hij zorgde voor *Vliegtuigen I* en *II, Luchtschepen* en *Automobiel*, bijgestaan door Roger Leloup en Michel Demarets, zijn medewerkers al vóór hij bij de Studio's ging werken. Martin had er op gestaan ze mee te mogen nemen, al was Hergé daar aanvankelijk niet erg enthousiast over geweest. Dat is in de loop der jaren trouwens wel veranderd: Roger Leloup bleef tot 1969 bij de Studio's en Michel Demarets werkt er nog steeds.
Leloup diende in die tijd twee heren:

vliegtuig in De zwarte Rotsen *door Hergé*

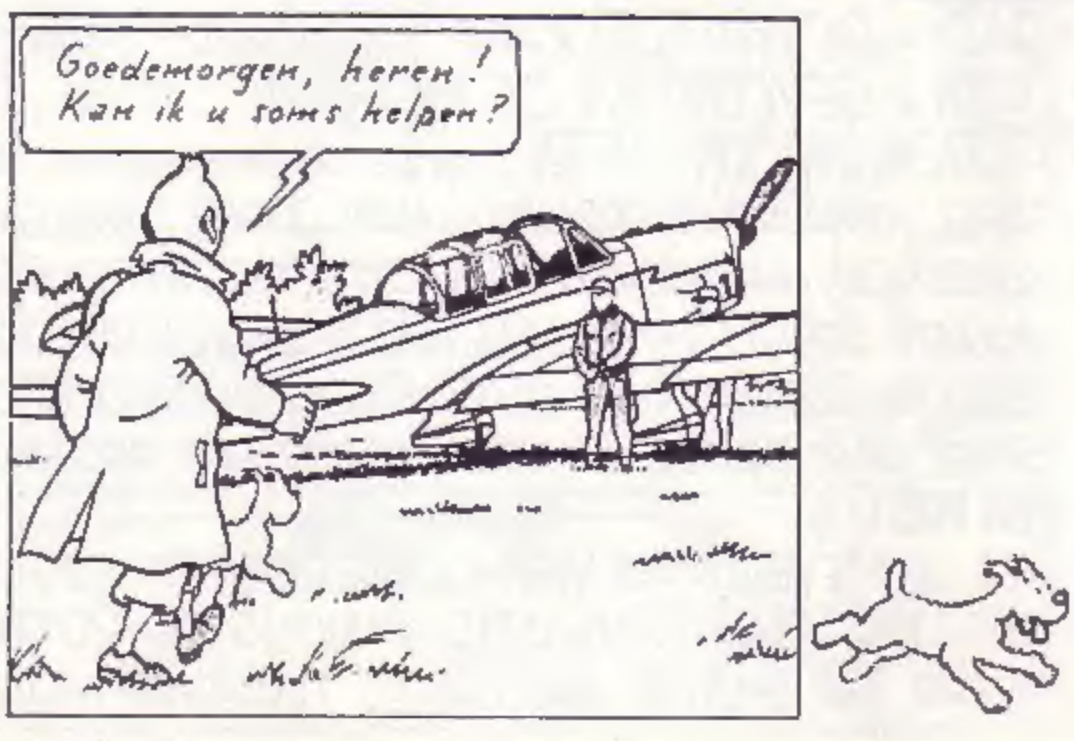

vliegtuig in De zwarte Rotsen *door Leloup*

Hergé en Martin. Hij verleende zijn medewerking aan Hergé's werk van *De Zaak Zonnebloem* tot en met *Vlucht 714*. 'Een jongensdroom werd werkelijkheid.' vertelt Leloup, 'Toen ik nog een jongetje was, kreeg ik van mijn moeder op een dag mijn eerste Kuifjealbum, *De zwarte Rotsen*!! Ik speelde *De zwarte Rotsen*... tekende de vliegtuigen... Toen ik later tekenaar bij Hergé was, werd me opgedragen de vliegtuigen te hertekenen voor de nieuwe versie van *De zwarte Rotsen!*'

Voor Martin heeft Leloup meegewerkt aan de realisatie van *De zwarte Klauw* tot en met *Het afgodsbeeld* (Alex) en *Giftige Sneeuw* en *De Vlammenzee* (Lefranc). Aan Lefranc gaf hij de voorkeur: 'Ik heb achttien jaar lang met Jacques Martin samengewerkt en ook al heb ik steeds m'n uiterste best gedaan op de decors van Alex, ik moet bekennen dat de geschiedenis van de Oudheid, de Griekse en Romeinse tempels me nooit erg geboeid hebben.'
In 1969 verliet hij de Studio's Hergé.

Jacques Martin zegt daarover: 'Roger Leloup was in dienst van de Studio's Hergé en daar draagt hij de sporen van. Zijn toekomst bij de Studio's was ontegenzeglijk beperkt; ik heb hem er dan ook toe aangemoedigd zijn eigen weg te gaan en hij is naar *Robbedoes* vertrokken! Als hij die beslissing tien jaar eerder had genomen, zou hij misschien zes of zeven albums meer hebben gemaakt, maar hij zou zijn vak wellicht niet zo goed beheerst hebben als nu!'

Francis

Voor hij de Studio's de rug toe keerde, had Leloup zich al met andere stripverhalen bezig gehouden. Na een ontmoeting met Francis Bertrand, de tekenaar van *Bram Jager*, tekende hij voor hem de achtergronden van twee verhalen die in 1966 en '67 in *J. 2. Jeunes* verschenen en van *Een Stad voor Denkers*, dat in 1967 in *Robbedoes* verscheen. Uit de contacten met *Robbedoes* volgde zijn medewerking aan *Jakke en Silvester* van Peyo. Een verhaal uit die serie, getekend door Francis en van achtergronden voorzien door Roger Leloup, verscheen in 1967 en '68 in **Le Soir Illustré**. Toen hij in 1968 het scenario voor een nieuw verhaal van *Jakke en Silvester* schreef, liet hij ook een Japanner meespelen. Leloup: 'Een domme, dikke Japanner. Hij had een vliegende spin uitgevonden — een onderwerp dat ik achteraf in de avonturen van Yoko heb uitgewerkt. Hij wist nu niet wat hij met die vliegende spin moest doen, en Jakke wilde hem helpen. Nu ontbrak er een bindend element tussen die Japanner en mijn helden. Daarom gaf ik hem een zus. Dat is dan de voorloopster van Yoko geweest. En voor Yoko's naam heb ik gedacht aan de Japanse filmactrice Yoko Tani.' *Robbedoes*, waaraan hij het verhaal aanbood, zag liever dat hij in plaats van Jakke en Silvester met nieuwe figuren kwam.

Yoko Tsuno

Leloup stelde toen Paul en Ben voor. Hij herinnerde zich Yoko uit het scenario voor *Jakke en Silvester* en voegde haar aan het tweetal toe: ziedaar het 'Trio in het Onbekende'.
Om commerciele redenen werd besloten eerst wat kortere verhalen te publiceren, waarin maar één van de drie figuren centraal stond. Leloup koos Yoko, omdat zij op dat moment de meest uitgewerkte figuur was — en ook een beetje omdat hij aan haar de voorkeur gaf. Toen de lezers van *Robbedoes* haar eenmaal geaccepteerd hadden, kon hij niet meer terug en Yoko Tsuno bleef de hoofdfiguur.
Ze is Japanse, omdat ze dat in dat oude scenario ook al was, en elektronisch ingenieur, omdat dat een gebied is, waarop Leloup zich volkomen thuis voelt. Hij zegt over Yoko: 'Laten we zeggen dat ze veel heeft van het moderne meisje: sportief, ze rijdt op een motor, ze heeft een beroep dat hoe langer hoe meer voor vrouwen toegankelijk is. Ik heb niet een toonbeeld van de moderne vrouw van haar willen maken, maar ik zorg er wel voor dat ze het zo veel mogelijk is ...', waar hij wat mo-

DE STATISCHE ELEKTRICITEIT EN DE OVERTOLLIGE SPANNING SLAAN WE HIER OP. NA GELIJKRICHTING WORDT DAT BRUIKBARE ENERGIE!..
WAAROM MAAKT DAT DING BLIKSEMS, ZEG?
HOOR 'NS, POKY! ALS JE ME ALDOOR ONDERBREEKT, SLAAG IK ER NOOIT IN ALLES UIT TE LEGGEN!
WAAROM MOET JIJ 'T UITLEGGEN, ZEG?
KOM MEE, POKY! WE GAAN ERGENS ANDERS ZITTEN, VER VAN DIE LELIJKE MACHINES OOM PAUL ZAL JE 'N MOOI VERHAAL VERTELLEN!
N MOOI VERHAAL, ZEG?
ER WAS EENS EEN KONIJN MET HEEL GRRROTE OREN...
'N KONIJN? WAT IS DAT, ZEG?

fragment uit Trio in het Onbekende, *dat door Leloup op het laatste moment is weggelaten* ▶

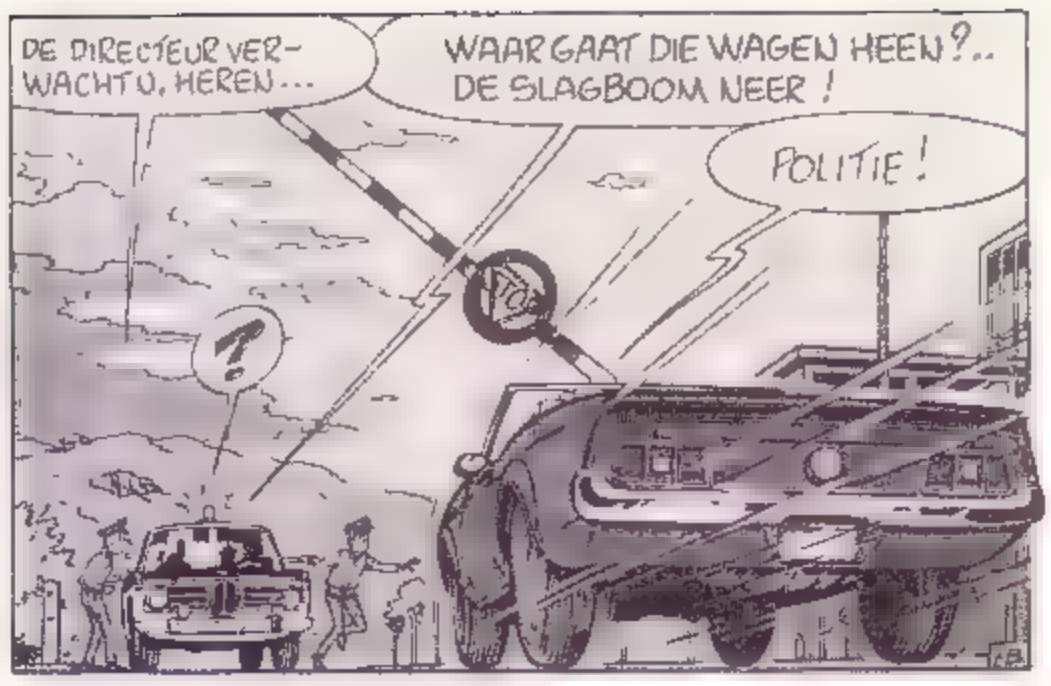

ralistisch aan toevoegt: 'in positieve zin!!'

'Van mezelf,' vertelt Leloup, 'vind ik het meeste terug in Paul... Ik ben een mopperpot, maar ik schik me gewillig in iedere klus, nadat ik eerst tegengesputterd heb! In Ingrid (*Het helse Orgel*) heb ik mijn liefde voor het orgel gelegd en de gaven die ik graag gehad zou willen hebben. (Wat is piano of orgelspelen toch moeilijk met een potlood in je hand!) Ik stel mezelf er maar tevreden mee naar m'n platen te luisteren en te dromen. Instinctief leg je in de karakters die je ontwerpt altijd wat je zelf graag zou willen doen. IK denk dat dat voor alle tekenaars opgaat.'

Leloups voorkeur vind je niet alleen terug in zijn figuren, maar ook in de hun omringende wereld(en). Hij is nog steeds gek van vliegtuigen en vliegtuigmodelbouw (twee maal was hij Belgisch kampioen met door hemzelf ontworpen modelvliegtuigjes), hij is een enthousiast science fiction-lezer en ook het leven der insecten weet hem uitermate te boeien. Voor iemand die zijn *Yoko Tsuno*-verhalen heeft gelezen, zal dat allemaal geen verrassing zijn.

Heel aardig is het dat Leloup zijn verhalen afwisselt: de ene keer hebben Yoko, Paul en Ben hun handen vol aan gebeurtenissen die zich 'normaal' op aarde afspelen, de volgende keer krijgen ze te maken met het wel en wee van de bewoners van de planeet Vinea. Dat Leloup die afwisseling volhoudt, maakt *De Avonturen van Yoko Tsuno* des te aantrekkelijker.

Over de Vineanen en hun blauwe huidskleur zegt Leloup: 'De Vineanen moesten een beetje paars worden, maar de drukkerij zou ze dan de ene keer roze en de andere keer blauw gemaakt hebben. Toen is er gekozen voor één enkele basiskleur... blauw... Als de drukkerij het druk heeft, zitten ze tot mijn grote spijt wat de kleur betreft te dicht tegen de smurfen aan.'

tekenstijl

Jacques Martin zei in 1972: 'Het is zeker dat wat *De Brusselse School* genoemd wordt, gedoemd is te verdwijnen, want niemand lijkt de fakkel te willen overnemen. Jacobs is niet te vervangen, Hergé evenmin; de jongeren staan tegenwoordig meer onder invloed van de Amerikanen. Ik denk dat als Roger Leloup zijn figuren, die niet overeenstemmen met zijn decors, zou willen veranderen, hij hen zeker zou kunnen opvolgen. Want het is zeker dat het niet zou storen als je wat voor figuur dan ook van Hergé bijv. tegen de decors zou zetten die hij tegenwoordig maakt voor zijn reeks in *Robbedoes: Yoko Tsuno*. Maar Roger Leloup is in dienst geweest bij de Studio's Hergé en daar draagt hij de sporen van.'

Aan Martins bezwaren tegen het feit dat de figuren in Robbedoes-stijl vloeken met de zeer strakke en gedetailleerde decors, is Leloup de afgelopen jaren ruimschoots tegemoet gekomen: ze vormen hoe langer hoe meer een harmonisch geheel.

zelfstandig tekenaar

Detailstudies als de S.F.-elementen in het werk van Leloup of de gedetailleerdheid waarmee hij allerhande technische toestanden weergeeft voeren voorlopig wat te ver; het gaat me er in dit artikel om te laten zien hoe Leloup zich, na jaren in dienst van anderen te hebben gewerkt, tot zelfstandige striptekenaar heeft ontwikkeld. In dat verband nogmaals Roger Leloup aan het woord, over het verschil tussen het werken op de Studio's en het werken als zelfstandig tekenaar: 'Het doel waarnaar we streven is hetzelfde: onze uiterste best doen om een goede strip te maken... maar onze mogelijkheden lopen sterk uiteen... De mijne zijn een stuk beperkter en ik moet, om me van een redelijk inkomen te verzekeren, meer uren maken, want ik moet alles alleen doen, ik heb geen enkele hulp! De praktische kant van de zaak is dat ik in dezelfde tijd meer doe: ik hoef niet meer anderhalf uur in m'n auto te zitten, naar en van mijn werk, en omdat ik buiten woon, is het hier uiterst rustig. De morele kant van de zaak... het was in het begin een waagstuk. Ik had alles op Yoko gezet, ze heeft me niet verraden en dat is de verwezenlijking van de droom van iedere striptekenaar. Je eigen stripfiguur waar je mee kunt doen en laten wat je wilt...

voorplaat van Ciso Magazine *nr 2*

Yoko maakt deel uit van mijn wereld. Ik ben in zoverre een kleine jongen gebleven dat de helft van de wereld van Yoko Tsuno mijn wereld is. Toen ik tien was, ging ik altijd heel vroeg naar bed. Niet om te gaan slapen, maar om mezelf urenlang fantastische verhalen te vertellen. Tegenwoordig vertel ik die in mijn strips, dat is het hele verschil!'

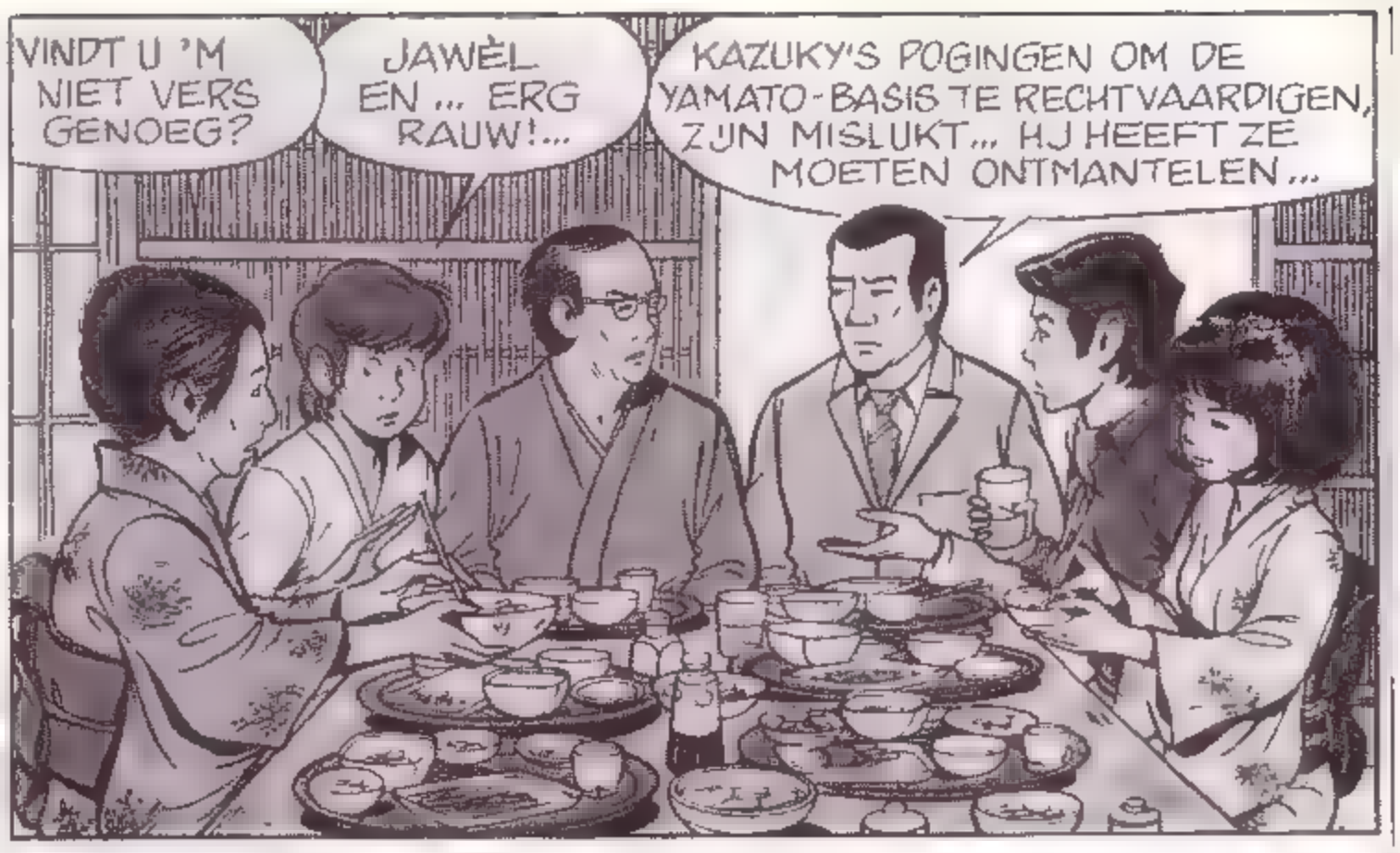
VINDT U 'M NIET VERS GENOEG?
JAWÈL EN ... ERG RAUW!...
KAZUKY'S POGINGEN OM DE YAMATO-BASIS TE RECHTVAARDIGEN, ZIJN MISLUKT... HJ HEEFT ZE MOETEN ONTMANTELEN...

v.l.n.r : Yoko's moeder, Paul, Yoko's vader, kolonel Tagashi, Ben, Yoko

yoko tsuno door roger leloup 8

de titanen

YOKO TSUNO - BIBLIOGRAFIE

In Robbedoes:
a. Overval in hi-fi, nr. 1693 (1970)
b. Het Kerstengeltje, nr. 1706 (1970)
c. De Aapmens, nr. 1709 (1971)
d. Koers 351 nr. 1715 (1971)
e. Trio in het Onbekende, nr. 1726-1743 (1971)
f. Honing voor Yoko, nr. 1747 (1971)
g. Het helse Orgel, nr. 1766-1785 (1972)
h. Vulcanus' Smidse, nr. 1819-1840 (1973)
i. De stelende Spin, nr. 1860-1864 (1973)
j. Boodschap voor de Eeuwigheid, nr. 1882-1905 (1974)
k. De 3 Zonnen van Vinea, nr. 1932-1953 (1975)
l. De Grens van het Leven, nr. 1979-1999 (1976)
m. De Titanen, nr. 2029-2047 (1977)
n. De Dochter van de Wind, nr. 2081-2100 (1978)
o. Het Licht van Ixo, nr. 2132 (1979)

ad a, b. scenario: Maurice Tillieux
ad d: volgens de Bibliographie de Maurice Tillieux (Schtroumpf nr. 34, herfst 1977) is het scenario van Koers 351 ook van Tillieux...

bij Dupuis:
1. Trio in het onbekende (e) (1972)
2. Het helse Orgel (g) (1973)
3. Vulcanus' Smidse (h) (1973)
4. Avonturen met Electronica (a, b, c, d, f, i) (1974)
5. Seinen voor de Eeuwgheid (j) (1975)
6. De 3 Zonnen van Vinea (k) (1976)
7. De Grens van het leven (l) (1977)
8. De Titanen (m) (1978)
9 De Dochter van de Wind (n) (1979)

geraadpleegde literatuur:

- Jacques Glénat-Guttin en François Rivière: 'Entretien avec Jacques Martin', in Schtroumpf nr. 20, maart/april 1973
- '7 Questions pour R. Leloup', in Hop! nr. 1, winter 1974/74
- 'Leloup', in Stripschrift nr. 81/82, oktober 1975
- 'Yoko Tsuno, c'est ma fille spirituelle' en 'Monsieur Leloup, je présume?', in Schtroumpffanzine nr. 25, december 1978
- Kwabbernoot: 'Zo is Yoko Tsuno geboren...', in Robbedoes nr. 2132, 22 februari 1979

Arman & ilva: mensen in hun emoties

IK ZIT NET TE DENKEN... RUDOLO'S VERHAAL IS PRECIES WAT IK NODIG HEB. 'T IS ZO'N SAMENRAAPSEL VAN CLICHÉ'S, DAT ALLE CRITICI ZULLEN ZEGGEN DAT IK DE FILM GERED HEB

De filmwereld

Het is alweer een paar jaar geleden dat 'Arman & Ilva', een van de weinige krantenstrips van Nederlandse makelij, verdween. In 1975 stopten Thé Tjong Khing en Lo Hartog van Banda, die voor de eerste zestien verhalen verantwoordelijk waren er mee, waarna Gerrit Stapel er nog een vijftal verhalen aan toevoegde, tot ook hij op zijn beurt de serie stopzette, en ditmaal was het definitief.

'Arman & Ilva' is een bijzondere serie geweest, niet alleen omdat hij een van onze weinige science fiction-strips is geweest, maar in de eerste plaats door de hoge kwaliteit van tekst en tekeningen. De serie is in twee duidelijk gescheiden eenheden te splitsen, omdat de twee tekenaars die er achtereenvolgens aan gewerkt hebben, ieder hun geheel eigen aanpak gehad hebben. Aangezien de stijl en verhaalopbouw van Gerrit Stapel heel anders is geweest dan die van Khing Thé, is het volstrekt niet nodig de hele serie van 21 verhalen op één hoop te gooien en als eenheid te behandelen. We zullen ons hier dan ook beperken tot een bespreking van de eerste zestien verhalen van Thé Tjong Khing en Lo Hartog van Banda, die de scheppers zijn geweest van het futuristische duo. De vijf verhalen van Gerrit Stapel hopen we in de toekomst nog eens apart aan de orde te stellen.

'Arman & Ilva' is een science fiction-strip geweest, maar niet voor de volle honderd procent, zoals door Khing ook altijd duidelijk gesteld is. Hoewel het dekor waartegen de verhalen zich afspelen, niet van deze tijd is, speelt de toekomst over het algemeen geen hoofdrol. De science fiction-achtergrond is louter gekozen om het scala aan verhaalmogelijkheden wat uit te breiden en niet omdat Khing Thé en Lo Hartog van Banda nou per se pure SF wilden bedrijven. Het is dan ook niet verwonderlijk dat een aantal verhalen zich afspeelt op plaatsen of planeten die niet in ernstige mate door machines bevolkt worden: Aztakia (1 Regina) is een natuurreservaat; het huis waarin Mirre en Xalto hun duistere praktijken bedrijven (2 Het bevroren verleden) is 20e eeuws ingericht; de Groene Planeet (3 Cactusgeur en maneschijn) is een planeet in natuurlijke staat; planeet Thalia (15) wordt beheerst door 20e eeuwse theaters; en verhaal 16, het laatste, gaat over een groepje 'Anti-Techs' die de techniek ontvluchten en op een verlaten planeet een natuurlijk leven willen gaan leiden. En zo zijn er nog wel meer voorbeelden.

U ziet, in een groot aantal verhalen gaan Khing en Banda een pure SF-omgeving uit de weg. De oorzaak hiervan moeten we vooral bij Khing zoeken, die meermalen verklaard heeft een hekel te hebben aan het tekenen van technische apparaten; de technische inbreng moest dan ook voornamelijk van Banda komen. Het lijkt wel of Khing in het laatste verhaal een soort wraakoefening houdt op het feit dat hij een aantal jaren toch niet onder het tekenen van een technisch dekor heeft uitgekund: in dat verhaal wijkt een groep techniek-haters uit naar de planeet Delta R, waar zij volledig zonder machines willen leven. En het hele verhaal door is het duidelijk waar Khings sympathie ligt: de *'Anti-Techs'* komen er, ondanks hun halsstarrigheid, veel beter af dan de enkele protagonisten der techniek, die een rol van veel lager allooi krijgen toebedeeld. Trouwens, Arman en Ilva zelf, die toch niet zonder technisch komfort wil-

ALWEER 'N DODE EN IK SNAP NOG STEEDS NIET WAAROM IEDEREEN ZICH ZO OPWINDT
DIT WORDE ALDUS BESLIST!
BAH JIJ ALTIJD MET JE NUCHTERE KOP!

Romantische Ilva en nuchtere Arman

len leven, kunnen heel veel begrip voor de principiële macrobiotici opbrengen. Dus ter afscheid laat Khing zijn afkeer van een verregaande technische ontwikkeling nog even goed merken.

Menselijk drama

Als Khing zo'n hekel heeft aan het tekenen van technisch apparatuur, wat vindt hij dan wèl leuk? Het antwoord daarop ligt door de hele serie heen voor het opscheppen: hij wil mènsen tekenen, en vooral mensen in hun emoties. En daarmee komen we ook bij het eigenlijke onderwerp van de Arman & Ilva-verhalen: de manier waarop mensen zich psychologisch tegen elkaar afzetten, hoe zij emotioneel reageren op de mensen en situaties om hen heen. De SF is dus louter dekor voor het menselijk drama. Opvallend hierbij is ook dat vele personen tijdens het verloop van een verhaal van karakter veranderen, of liever gezegd langzamerhand hun masker verliezen en hun ware gelaat tonen. Niet iedereen verandert zo drastisch als Kes en Truz in 'Het spoor dat verdween', die in één verhaal van ongeveer 17 tot 70 jaar worden, maar ook zonder hen zijn er vele voorbeelden: de komponist in *'De stormvleer'*, de zusjes en de oude man in *'De ethiek van Xorxoz'*, Frit en de kapitein in *'Het recht van de sterkste'*, en de filmster, de scriptschrijver en de regisseur in *'De bewonderswaardige Labritta'*. Dit vormt een van de typisch menselijke, en ook volwassenen, kanten van deze strip. Er wordt niet rechtlijnig met één vastgelegd karakter gelegd, dat van begin tot eind stug zichzelf blijft, maar er wordt getoond dat achter ieder mens meer (of minder) zit dan je op grond van een eerste indruk zou denken. Dit maakt ook dat de verhalen steeds verrassend zijn, het verloop van het verhaal is onvoorspelbaar, omdat de sleutelfiguren mènsen zijn, en dus grilig omdat hun gedrag niet aan vaste wetten gebonden is.

Filmische werking

De modewereld

Een groot kind

De verhalen zijn dus zeer menselijk omdat het voortdurend Leitmotiv gevormd wordt door de karakters van de medespelenden. En hoe is het gesteld met de karakters van de beide hoofdrolspelen?
In de eerste plaats kunnen we stellen dat zowel Arman als Ilva niet voldoen aan de eisen die aan de klassieke stripfiguur worden gesteld. Ze zijn bepaald geen helden en beschikken ook niet over louter nobele karaktertrekken. Arman is in feite de meest kleurloze van de twee: hij is nuchter, heeft een redelijk verstand, is technikus maar bepaald geen vakidioot, en wil de mensen best helpen, maar het moet niet te dol worden. Ilva heeft iets onvolwassens, is nog een beetje een groot kind en laat zich snel het hoofd door iets op hol brengen, waardoor haar verstandelijke vermogens tijdelijk goeddeels uitgeschakeld lijken. Ze is sterk romantisch aangelegd en laat dat vaak merken, maar op dat punt komt ze bij de nuchtere Arman toch wel het een en ander tekort. Al met al zijn beiden misschien prototypen te noemen van de gemiddelde man en de gemiddelde vrouw, wellicht enigermate clichématig. Dit laatste neemt echter niet weg dat beide figuren voor de lezer volledig tot leven komen, misschien juist door de wat zwakkere kanten van hun karakter, die bij de gemiddelde stripfiguur slechts in zijn vaste bijfiguren te vinden zijn.

Totale onmacht

Nu komen we op een bijzonder aspekt van de Arman & Ilva-verhalen. Ze brengen een zaak nooit ZELF tot een goed einde, zij zijn nooit degenen die een misstand of iets dergelijks ten goede keren. Ze beleven het avontuur wel mee, maar hebben het niet in de hand: ze kunnen een ontwikkeling nooit zelfstandig naar een goed einde leiden. Het enige wat ze in de meeste verhalen doen is zelf het vege lijf redden, en dikwijls lukt hun dat niet eens door eigen toedoen, maar door ingrijpen van buitenaf.
Het eerste verhaal vormt hierop een beetje een uitzondering, omdat het daarin Ilva is die Arman door het toebrengen van enige zoenen uit de klauwen van superkomputer Regina houdt, maar in de volgende verhalen gaat de stelling zeker volledig op. Ga maar na: in *'Het bevroren verleden'* slagen Arman en Ilva er niet in de geestesoverstap van Mirre in het lichaam van Agnus tegen te houden en evenmin de door Mirre gewenste mislukking van Xalto's overgang naar Armans lichaam. In *'Cactusgeur en maneschijn'* kunnen Arman en Ilva Camilla, Ilva's zusje, niet meetronen uit de maan-extase-gemeenschap, die zich met mescaline op de been houdt, terwijl ze in *'Een robot is ook ook maar een mens'* uit de algehele robot-chaos worden gehaald door een lid van de broederschap der robotici, die

HOE? ALS ... HOE ZE! AINO DAT ZO MOOI? ALS 'N STEEN DIE JE OPRAAPT EN WEER WEGGOOIT?
AINO HEEFT 'N GEVOELIGE NATUUR. ZOIETS BEGRIJP JIJ NIET

De theaterwereld

Komisch gedoe met hedendaags voedsel

hun moet uitleggen hoe de zaak waarvan zowel Arman als Ilva de passieve slachtoffers zijn geworden, ineensteekt. In *Het poppenhuis'* speelt Ilva een tamelijk aktieve rol, maar de uiteindelijke oplossing wordt toch gebracht door het toeval, een per ongeluk veroorzaakt brandje, of, zo men wil, door direkt ingrijpen der elementen. *'De gifnaaldmoorden'* worden door stom toeval opgelost en door onhandig optreden van de moordenaar zelf, terwijl het in *'Ea'* iemand van de interstellaire dienst is die de vreemde levensvorm van Octa onschadelijk moet maken, nadat eerst Arman al uitgeschakeld was en Ilva alleen maar haar best doet om levensvorm Ea te beschermen. In *'De bizonder begaafden'* is Ilva het totale slachtoffer en de oplossing van het vraagstuk wordt geleverd door bijzonder begaafde Tru-Daa, weliswaar met een beetje hulp van Arman, maar in *'De stormvleer'* kunnen Arman en Ilva helemaal niets doen om een waanzinnige komponist op een verlaten planeet te beletten zichzelf en zijn werk te vernietigen. De ratten-gemeenschap in *'De perfekte-kringloop'* blijft volledig intakt en Arman en Ilva slagen er niet in een menselijk slachtoffer van de ratten te redden, omdat het offer zelf niet gered wenst te worden.

Ook in de *'De ethiek van Xorxoz'* kunnen zij op geen enkele manier regulerend optreden bij de strijd om de erfenis van een planeet tussen de zusjes Liv-a en Kat-ia, zodat de een de ander vermoordt, en evenmin kunnen zij een rol van betekenis spelen in de machtsstrijd in *'Het recht van de sterkste'* tussen Frit en de kapitein, en in de strijd tussen schipbreukelingen en *'planeters'*: iedereen komt om, alleen zij zelf kunnen zich met moeite redden. In *'Het spoor dat verdween'* maken Arman en Ilva als toeschouwers de uitstapjes van Kes en Truz naar de vijfde dimensie mee, en hun daarmee gepaard gaande verouderingsproces. Ook als *'De bewonderenswaardige Labritta'* een huiskomputer alle meespelenden tegen elkaar opgezet om hen vervolgens allen te vermoorden, kunnen Arman en Ilva slechts met moeite ontkomen. In Verhaal 15 spelen zij slechts de verbaasde toeschouwers in een knotsgekke theaterwereld, waarin een der aktrices uiteindelijk zelf moord pleegt, en in het laatste verhaal zijn het niet Arman en Ilva die een ruimteschip dat door een metaalvirus en een muiterij wordt bedreigd, van de ondergang redden, maar Antu-Tech Josha en hulp van buitenaf.

Zo, dat was even een breedsprakige voorbeeldenreeks, maar het leek me toch zinnig om die in dit verband naar voren te brengen om u te overtuigen van het meest opvallende aspekt in de serie *'Arman & Ilva'*. Zij zelf brengen nooit de oplossing, maar laten dat aan anderen over. Zijzelf beleven het avontuur mee als toeschouwers of als participanten met een beperkt aandeel in het verloop van de gebeurtenissen.

Wat spelen zijn dan nog voor hoofdrol, is men nu geneigd zich af te vragen, als zij toch nauwelijks kunnen ingrijpen en bijsturen, laat staan redding brengen? De rol van Arman en Ilva ligt dan ook niet zozeer op het aktieve vlak, als wel op het emotionele: zij beleven de gebeurtenissen gevoelsmatig mee en leveren er, door hun emoties, kommentaar op. Zij zijn eigenlijk degenen die tussen de lezer en het verhaal in staan: deels zijn zijn toeschouwer, deels beleven zij het verhaal mee en kunnen zij als zodanig de lezers min of meer geleiden in hun gevoelens. Dàt is hun taak, en niet het oplossen van misdaden en wantoestanden door heldhaftig gedrag hunnerzijds. En juist déze taak maakt hen behoorlijk uniek in de stripwereld.

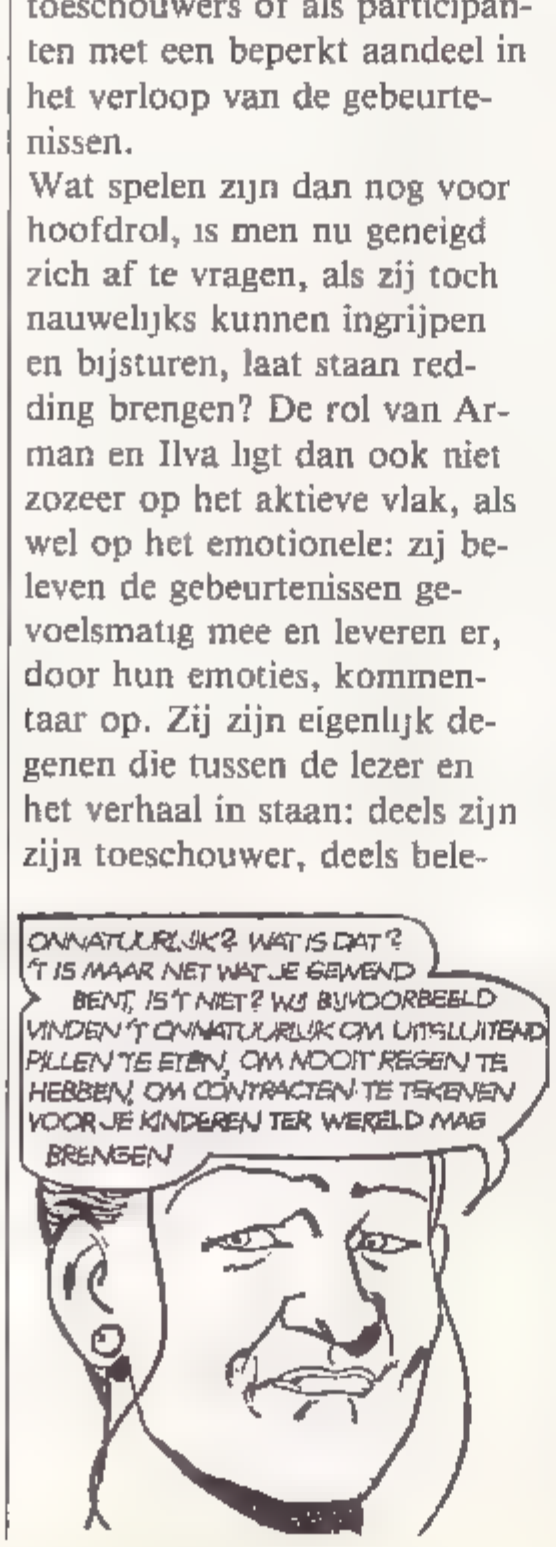
ONNATUURLIJK? WAT IS DAT? 'T IS MAAR NIET WAT JE GEWEND BENT, IS 'T NIET? WIJ BIJVOORBEELD VINDEN 'T ONNATUURLIJK OM UITSLUITEND PILLEN TE ETEN, OM NOOIT REGEN TE HEBBEN, OM CONTRACTEN TE TEKENEN VOOR JE KINDEREN TER WERELD MAG BRENGEN

Relativering van eigen normen en waarden

Alles is relatief

Een ander bijzonder aspekt is de voortdurend relativerende ondertoon in de verhalen. Arman en Ilva bezitten niet de Absolute Waarheid, zij zijn ook maar kinderen van hun eigen tijd en kultuur en hebben dus normen en waarden die niet hoeven te gelden voor andere kulturen en leefgemeenschappen. Dat begint al in *'Cactusgeur en maneschijn'* met de cactusgemeenschap die zich aan de planeet waar zij zich bevindt heeft aangepast en verdovende middelen moet gebruiken om niet ten onder te gaan. Deze relativering zien we steeds weer opduiken, zoals in *'De perfekte kringloop'*, waar Arman en Ilva stuiten op een flatgemeenschap met heel andere gebruiken dan ze gewend zijn en waar ze zich na enig tegenpruttelen ook bij neerleggen. Of in *'De ethiek van Xorxoz'*, waar een vader zijn dochters elkaar laat uitmoorden om de overlevende de planeet Xorxoz na te laten, waar alleen een keihard iemand in leven kan blijven. Dus iedere omgeving stelt andere eisen, waaraan men zijn levenswijze en normen moet aanpassen, wil men blijven leven. Kortom, alles is relatief, zodat ook niemand mag veroordelen. Een dat doen Arman en Ilva na hun aanvankelijke verbazing dan ook nooit.

Mislukte redding

Maatschappijgehekel

Van het science fiction-dekor maken Khing Thé en Lo Hartog van Banda dikwijls een handig gebruik om bepaalde toestanden in onze eigen maatschappij te hekelen. Het duidelijkst is natuurlijk het gevaar dat de mens bedreigt als hij zich teveel op machines en komputers verlaat, maar dat is een overbekend thema uit de SF in het algemeen. Banda en Khing leveren dan ook meer kommentaar op andere dingen, zoals persiflages op de modewereld (6 De gifnaaldmoorden), de filmwereld (14 De bewonderenwaardige Labritta) en de theaterwereld (Verhaal 15). Ook komt het milieu verschillende malen ter sprake, zij het meestal in de kantlijn wanneer iemand een negatieve opmerking plaatst over verregaande vernietiging van natuurgebieden op de een of andere planeet, of wanneer natuurreservaten als Aztakia of Delta R worden opgehemeld. En in een paar komische situaties brengen Khing en Banda kritiek naar voren op de afstand die er bestaat tussen de verstedelijkte mens en de natuur waarvan hij eet, zo als in *'De perfekte kringloop'*, wanneer Arman en Ilva geen

Ilva probeert de goede afloop te verhinderen

voedselpillen krijgen, maar zelf hun eten moeten koken, wat dan prompt een janboel wordt.

Filmkamera

Tenslotte moeten we nog even wat woorden wijden aan het uiterlijk van de strip, dus aan de tekeningen en de verhaalopbouw. Als we de tekeningen sec bekijken, valt onmiddellijk op dat Khing een groot liefhebber is (wie weet nog dat hij de filmkwis *'Voor een briefkaart op de eerste rang'* negen jaar geleden een keer of acht heeft gewonnen? Zijn enorme filmkennis maakte toen zo'n grote indruk dat een of andere kabaretier – ik weet niet meer wie – een persiflage daarvan op de plaat heeft gezet). Hij deelt de acties in alsof hij achter een filmkamera staat en geeft ze daarmee een vloeiend verloop dat uiterst natuurlijk overkomt. Speciaal zijn sterkste punt, het verbeelden van emoties, komt daardoor bijzonder versterkt over. De vele closeups die de verhalen rijk zijn diepen de emotionele beroerselen optimaal uit, evenals zijn snelle beeldwisselingen. De filmkennis en -belangstelling van Khing Thé geven *'Arman & Ilva'* zonder meer een ekstra dimensie mee.

Khing beschikt over een gevoelige lijn, uitermate geschikt voor het emotioneel soort verhalen dat hij tekende. In het begin was de lijn nog wat zwaarder, een beetje onzeker, en gebruikte hij ook veel zwarte vlakken. Maar naarmate de serie vorderde nam de zekerheid toe en werd zijn lijn steeds lichter, tot die uiteindelijk vederlicht was.

En op dat hoogtepunt stopten Khing en Banda. Naar zeggen van Khing omdat bleek dat hun verhalen te moeilijk waren, zodat ze door veel dagelijkse lezers niet meer te volgen waren.

Nou hadden we eens een krantenstrip in Nederland van topkwaliteit, en dan blijkt-ie te moeilijk... Is het niet doodzonde? Moet een strip dan altijd een simpel kinderplotje hebben, mag er nooit eens een beroep worden gedaan op de zelfdenkzaamheid van de lezer? Kennelijk is iets dergelijks alleen mogelijk in dure volwassenen-bladen als Gummi, Heavy Metal e.d., maar niet in een dagelijks te lezen krant. 't Stemt ons somber, maar het is kennelijk waar.

En dus hebben Khing en Banda hun *'Arman & Ilva'* maar in de wilgen gehangen. En dat zou op zich nog niet zo'n geweldige ramp zijn geweest, als ze tenminste doorgegaan waren met een andere strip. Maar na de mislukte poging van *'De twee van Oldenhoek'* in Tina, hebben zowel Banda als Khing, naar het zich laat aanzien definitief, met het stripverhaal gebroken. Banda besteedt zijn tijd aan televisie en Khing aan illustreren. En dat is toch, na hun kwaliteitsstrip *'Arman & Ilva'*, eeuwig zonde voor de stripwereld...

Rob van Eijck

ZIJN JULLIE NOU HELEMAAL!
TERUG NAAR OCTA, DE PLANEET DIE HAAR OUDERS HEEFT VERMOORD!!
DAT IS 'T TOPPUNT! HEBBEN JULLIE DAN GEEN GEVOEL? JULLIE MET JE VOORSCHRIFTEN!!
17-7

Ilva op de gevoelige toer

HET ENIGE ADRES IN NEDERLAND EN BELGIË VOOR INBINDMAPPEN, Q.A. EPPO (OUD EN NIEUW MODEL), PEP DONALD DUCK, ROBBEDOES, KUIFJE ETC. STORT PER MAP (½ JAAR) FL. 7.95 OP GIRO 4053546 T.N.V. WOUT, VAN WOUSTRAAT 126, AMSTERDAM

ALLE NIEUWE EN GEBRUIKTE STRIPS EN S.F BOEKEN UIT VOORRAAD LEVERBAAR DOOR GEHEEL NEDERLAND. BEL 020-792116 OF 020-224680
GRAAG GEVEN WIJ PRIJSOPGAVE
BESTELLINGEN VAN BOEKEN EN STRIPS VAN MEER DAN FL. 25,– ALTIJD 15% KORTING!!

Mickey Maandblad II, 1977.

VLIEGENDE SCHOTELS EN MARSMANNETJES

door Rob van Eijck

Nederland telt weinig science fictionstrips. De tekenaars die zich hier met SF bezig houden zijn op de vingers van één hand te tellen; ga maar na, je hebt (of had) *Henk Sprenger, Bert Bus, Jan Steeman, Thé Tjong Khing*, en dan nog een paar die terzijde wel eens iets aan SF hebben gedaan, zoals *Pieter Kuhn* en *Martin Lodewijk*. Ze gaan dus inderdaad op de vingers van één hand, als we de laatste twee tenminste niet meerekenen.
Hoe komt dat? Zijn wij Nederlanders er soms te nuchter voor? Dat zou best eens kunnen. De gemiddelde Nederlander reageert bijvoorbeeld nogal nuchter op berichten over vliegende schotels en marsmannetjes. Hij haalt grijnzend de schouders op en mompelt voor zich heen: 'Allemaal flauwekul... Eerst zien en dan geloven...'
Misschien is dat de reden dat de recente SF en Fantasy-golf, die in Frankrijk en de Verenigde Staten zo hevig woedde, en nog steeds woedt, in Nederland nauwelijks navolging heeft gekregen. Aan een blad als *Gummi*, dat nogal wat van dat buitenlandse SF-Fantasywerk heeft overgenomen, tekenen wel een paar Nederlanders mee, maar er is er maar één van wie je kunt zeggen dat hij aansluit bij de Nieuwe Golf: *Dick Matena*. Hij heeft voor *Gummi* een aantal korte verhalen getekend die wel in de lijn van de strips uit *Métal Hurlant, 1984* en dergelijke bladen liggen, maar aan de andere kant hebben de verhalen van Matena weer zoveel eigen kenmerken dat we in geen geval van slaafse navolging mogen spreken en zelfs een beetje moeite hebben ze in het hokje van die bladen te drukken.

Viriel

Dick Matena had zijn eerste SF-achtige plannen voor *Baberiba*, dat zoals bekend in het kraambed overleed. Daarna, in de periode dat *Pep* en *Sjors* ten dode gedoemd waren, maar de plannen voor *Eppo* nog niet rond waren, in die onzeker tijd dus, vatten Dick Matena en Martin Lodewijk het plan op een serie pulpblaadjes te gaan uitgeven, waarvoor Dick het begin van een SF-strip tekende. Maar toen kwam *Eppo* en werd het pulpplan in de ijskast gestopt. *Eppo* had al genoeg science fiction (*Bus* & *Lawrence*), dus voorlopig moest Dick zijn SF-strip even opzouten.
Niet te lang daarna zocht Cees de Groot, die *Mickey Maandblad* redigeert, een realistische strip. Hij zag de SF-tekeningen van Dick Matena, en zo kwam *'Virl'* dus van de grond. De naam van de hoofdpersoon uit deze strip is natuurlijk geënt op 'viriel' en is een naam die hij allang heeft willen gebruiken voor een stripfiguur, al sinds hij een jaar of zeventien was. Zo zie je maar waar geduld nog toe kan leiden.
Toen hij eenmaal met *'Virl'* bezig

was, heeft hij kontakt gezocht met Ger van Wulften, de baas van *Gummi*, en is hij in dat blad in het verlengde van *'Virl'* doorgegaan. In *Gummi* had hij meer mogelijkheden om de Virl-stijl uit te bouwen, omdat er in een blad als *Gummi* natuurlijk zowel qua vorm als qua inhoud meer geëxperimenteerd kan worden dan in *Mickey Maandblad*.
Door het formaat van *Mickey Maandblad* was de Virl-strip in een bepaalde stijl gedrongen: een cleane, heldere, lichte stijl, omdat er anders teveel weg zou vallen op de kleine pagina's van *Mickey*. 'Virl en de Gummiverhalen zijn in dezelfde stijl getekend, maar hebben verschillende vormen van die stijl. Zo zijn de *'Interludes'* in *Gummi* iets meer puur realistisch dan de *'Tijden'*-verhalen of *'Virl'*.

Konservatieve SF

Maar tekent Dick Matena nu eigenlijk wel echte SF-strips? De voorwaarde waaraan een science fictionverhaal moet voldoen, is dat zowel de science als de fiction er in vertegenwoordigd zijn. Bij *'Virl'* is dat zonder meer het geval: er wordt in ruimteschepen van planeet gevlogen en met straalpistolen en dat soort dingen geschoten dat het een aard heeft, dus met de science zit het wel goed; en over de fiction hoeven we natuurlijk niet eens te praten.
Moeilijker ligt het bij de Gummiverhalen. Dick Matena zelf noemt zijn *'Tijden'*-verhalen geen SF, maar gewone fiction. De *'Interludes'* plaatst hij onder 'konservatieve SF', waarmee bedoeld wordt dat zij geënt zijn op klassieke SF-gegevens, op clichés bijna.
Het verhaal *'Amen'* is minder konservatief; daarin wordt met de hoogst aktuele neutronenbom gewerkt en er is een min of meer open einde. Dat verhaal neigt dus meer naar de moderne SF. Toch is Dick niet zo'n geweldige grote fan van die moderne science fiction: 'Ik heb heel wat van die boekjes doorgeworsteld. Het is moderne SF omdat ze veel meer aan de lezer overlaten, er wordt minder uitgelegd, de lezer moet zich veel meer inspannen. Het kostte me echt moeite om die boeken te lezen, ik begreep er soms geen reet van. Als ik zelf met SF-werk bezig ben, kan ik de fut bijna niet meer opbrengen om die boekjes te lezen. Ik kan dan nog wel met gemak een moeilijke detective lezen, maar géén science fiction. Ik zit al de hele dàg in de SF... Die *'Tijden'*-verhalen zouden als lezer mijn voorkeur niet hebben. Ook bij de meest recente verhalen van *Ravian* haak ik zelfs al bijna af: de werelden daarin zijn veel ingewikkelder geworden, bijna net zo ingewikkeld als onze eigen wereld. Ik moet er als lezer veel te hard voor werken.
Sommige verhalen van het recente werk van Dick Matena kunnen we dus volledig onder de noemer 'science fiction' kwijt, zowel klassieke als moderne, maar andere niet of nauwelijks.

Ontcijferbare anatomie

Hoewel de Virl- en Gummiverhalen een heel eigen stijl hebben, die duidelijk herkenbaar is als die van Dick Matena, heeft hij, net als alle striptekenaars, invloeden ondergaan: namelijk van *Paul Gillon*, bekend van de serie *'Les naufragés du temps'*, oftewel *'Schipbreuk in de ruimte'*. Op het eerste gezicht zou je dat niet zeggen, en daarom moet de invloed ook algemener op de achtergrond gezocht worden: *'Gillon* heeft invloed op mij gehad door de totale SF-wereld die hij schept, die zeer geloofwaardig is. Daarnaast heb ik weinig praktische kennis van de anatomie en bij hem heb ik een soort truuk geleerd, waarmee ik redelijk uit de voeten kan. Gillon weet duidelijk erg veel van anatomie en zijn anatomie is voor mij ontcijferbaar. Een man als *Kresse* is even klassiek op het gebied van de anatomie, maar hij doet er veel moeilijker mee. Hem kun je niet terugbrengen naar de basis, maar *Gillon* wel. Hem vind ik trouwens, samen met *Kresse* natuurlijk, de beste tekenaar van het heelal. Dat wil zeggen als tékenaar, want dramatisch heb ik niks van hem te leren. Dramatisch heeft *Gillon* níéts te melden, maar hij mèldt 't schitterend'.

Zo zit dat dus. De invloed van *Gillon* is niet op het eerste gezicht van Dicks tekeningen af te scheppen, maar ligt op anatomisch terrein en op dat van de SF-sfeer in het algemeen. De enige andere invloed in het SF-werk van Dick komt van de oude televisieserie *'De gevangene'* en uit zich in de bizarre dekors van verhalen als *'2005'*. Voor wie zich de serie niet herinnert: *'De gevangene'* speelde zich af op een eiand, waar de hoofdrolspeler voortdurend van af probeerde te komen, en op dat eiland liepen inderdaad zeer wereldvreemde figuren rond tegen al even opvallende achtergronden. En die ambiance vinden we dus nu, jaren later, terug in *Gummi*. Wie weet welke televisieserie van nu over een jaar of tien nog eens in een andere stripserie zal opduiken.

De hardste manier

De verhalen van Dick Matena in *Gummi* zijn nogal rauw, er wordt althans met geen enkel taboe rekening gehouden. Er worden schedels gespleten, eikels afgehapt, hoofden losgerukt en mannen door jonge meisje afgezogen. Werkt dat shockerend op de lezers? 'Er is bij *Gummi* één afzegging gekomen op het verhaal *'Amen'*, met dat kleine meisje en haar vader. De man die afzelgde schreef dat hij weer een abonnement zou nemen als we volwassen geworden waren. Maar kijk, het publiek van *Gummi* verwacht een flink harde manier van verhalen vertellen. Als je voor *Gummi* werkt en je hebt een verhaal waarbij je uit twee mogelijkheden kunt kiezen om een eind aan je verhaal te maken, dan kies je de hardste manier. Dat doe ik omdat ik weet dat het publiek dat verwacht en omdat ik het zelf leuk vind. Bovendien zou ik het zelf als lezer ook in *Gummi* verwachten. Ik heb eens één keer het zachtste einde van een verhaal gekozen, en nu vind ik dat eigenlijk jammer. Dat was bij *'Interlude 2'*, waar die vrouw met dat kind wegvlucht en op het nippertje gered wordt. Ik had ook nog een hard einde in mijn hoofd, in plaats van dat happy end: de vrouw wordt doorzeefd en de dader loopt weg, zeggend 'Een man moet hard zijn, zelfs als het om zijn eigen dochter gaat...' Ik heb toen toch maar de zachtste manier gekozen, en eigenlijk was dat fout.'
Komen er verder wel eens brieven van lezers, of reakties van vrienden en kennissen? 'Verder komen er nauwelijks reakties. Ik teken vast niet shockerend genoeg. En vrienden en kennissen zijn ook niet geschokt, nee hoor. Mijn vrienden en kennissen hebben al zo veel van die dingen gezien, die zijn absoluut niet meer te shockeren door wat ik teken.'

STRIPWINKELGIDS

'PLATENBAR-STRIPWINKEL LEO'

Lange Kerkstraat 32
4461 JJ Goes, telefoon 01100-13194

MEIROOS STRIP- EN LECTUUR-SHOP/SHOPPINGCENTER
Oudegracht 136, hoek Vinkenburgstraat
Utrecht, telefoon 030-334357

STRIP ANTIQUARIAAT PANDA

Frederikssstraat 955
2514 LS 's-Gravenhage, telefoon 070-635950
geopend ma t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur; donderdag/koopavond tot 9 uur geopend

---

DE ZAAK ZONNEBLOEM
Haarlemmerstraat 27, Amsterdam,
telefoon 020-247294
- de hoogste prijs voor uw 2e hands-strips!

STRIPSPECIAALZAAK

FANTASTIC VISIONS

Slaak 18, Rotterdam, telefoon 010-331710

Antiquariaat

"Bommel"

STRIPS - BOEKEN
MUNTEN - POSTZEGELS

Liendertseweg 66A
Amersfoort
tel. 033 - 25975

DE LEKTUURHAL
Nauwe Burgstraat 3, Sneek,
telefoon 05150-15510

OLD COMIC HOUSE KRALINGEN

Frits Ruysstraat 28a
3061 ME Rotterdam
tel. 010-523171

Nu ook een
STRIPSPECIAALZAAK
in Vlissingen
met de meest uitgebreide kollektie strips, ook Frans-Engelstalige.

GRAMM STRIPS 76
DE STRIPWINKEL
Paul Krugerstraat 146-148
4381 WK Vlissingen

Stripantiquariaat

"SJORS"

Voorstraat 371, Dordrecht,
telefoon 078-142012
openingstijden: ma t/m vrij 13.00-17.30 uur; zaterdag 10.00-17.00 uur.

DE LEKTUURHAL
Over de Kelders 10, Leeuwarden,
telefoon 05100-30756
Dracht 100, Heerenveen

Stripantikwariaat

calvo

Sandelingplein 2
Rotterdam-Zuid

geopend zaterdag 10 tot 5 uur
telefoon 010-840636
bestellingen bezorgen wij aan huis!

LAMBIEK
Kerkstraat 104, Amsterdam,
telefoon 020-267543

WOUTS STRIP- EN SF SPECIAALZAKEN
van Woustraat 126, Amsterdam en
Oostenburgerstraat 69, Amsterdam,
tel. 020-792116 en 020-224680
Organisatoren van stripbeurzen. Gaarne informeren wij u onze enorme kollektie strips en SF en over bedoelde beurzen

---

RICHARD
Rombout Hogerbeetsstraat, Amsterdam

Broerenstraat 4,
Arnhem. tel. 085 - 431398

BOEK-TIEK 37
Zeestraat 37, telefoon 02510-23113,
Beverwijk

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

Werd uw zaak niet vermeld?
En stelt u daar wel prijs op?
Belt u even:
030-316259.

Wij nemen uw naam graag in deze lijst op.

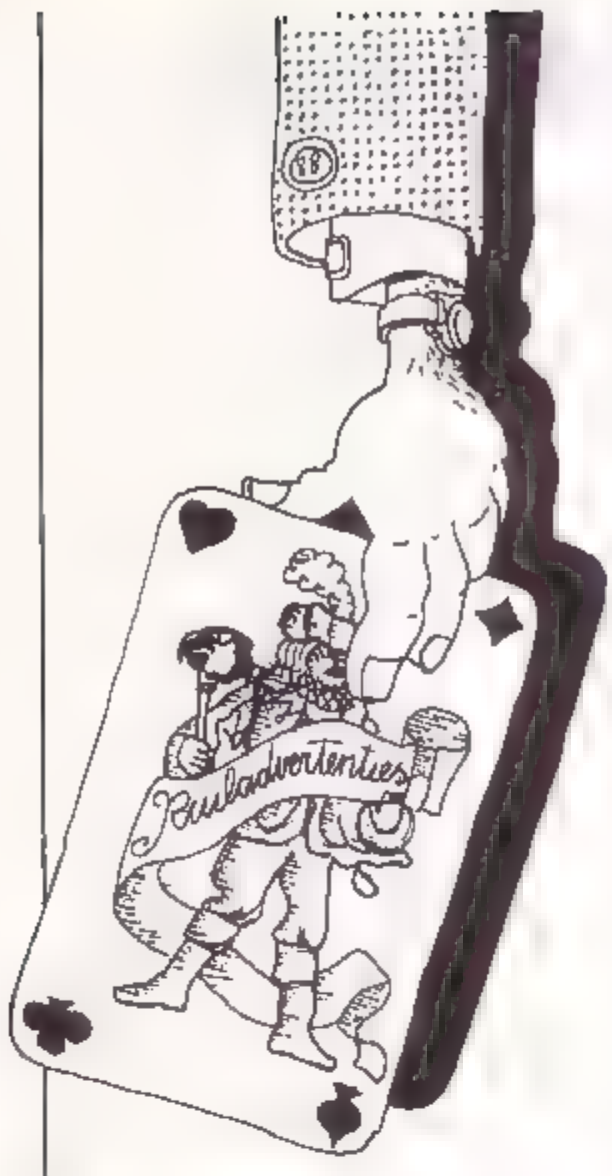

Gevraagd: Revue complete jaarg 1958, 1959, 1960: No. 4 Panorama 1955 No. 50+53 Indon. dossier, Grote Otter, Almanak v. Uilenspiegel, krant v. Kees s. Dam, Pim Pandoer 12+13+18, dubbelnr. Arendsoog, Wnfair 2, 4, 6, 7 Zwarte Schip, Robby Robynverhaal 1+2, Tom Texan, Desmond Bagley 1+2, Tom Poes weekblad 1e t/m 4e jaargang. J.G. v. Laar, Amstelkade 145, ADAM, 020-762393

Te koop: 15 jaargangen Donald Duck 1953 t/m 1967. Ingebonden elke jaargang 2 delen. Als nieuw. tel. 020-131631.

Aangeboden: veel oud stripmateriaal in ruil voor oude prentbrief kaarten. Schild, Kerkbuurt 175, Marken, tel. 02996-255.

Wie informeert de redakte van Het Brillantinepotje over **Kareltje Kuif** (in Ketelbinkie-krant 1948-1950) en **Kuif** (Piet Broos, in Onze Krant 1948)? Stanleylaan 272, 3526 TV Utrecht, t.a.v. Anton Hermus.

SJORS

Voorstraat 371, Dordrecht, tel: 078-142012.

geopend: ma. t/m vr. v. 1300 tot 1730 uur
zaterdag v. 1000 t/m 1700 uur.

Wij verkopen alle soorten stripverhalen o.a. FRANSE, AMERIKAANSE, ENGELSE, NEDERLANDSE en VLAAMSE.
Om onze collectie ANTIEKE en 2e HANDS strips op pijl te houden zijn wij uiteraard ook geïnteresseerd in het kopen van stripverhalen.
Bent U geïnteresseerd of wilt U Uw strips of iets wat daar mee te maken heeft verkopen, kom dan eens langs in de laatste stripwinkel v.d. Randstad, voor België uiteraard de eerste.
Iedere week aanvoer van de laatste NEDERLANDSE, AMERIKAANSE, FRANSE en ENGELSE stripverhalen.
U kunt ook telefonisch bestellen, wij zenden U het graag toe.
LET OP DE OPENINGSTIJDEN A.U.B.

enki bilal:

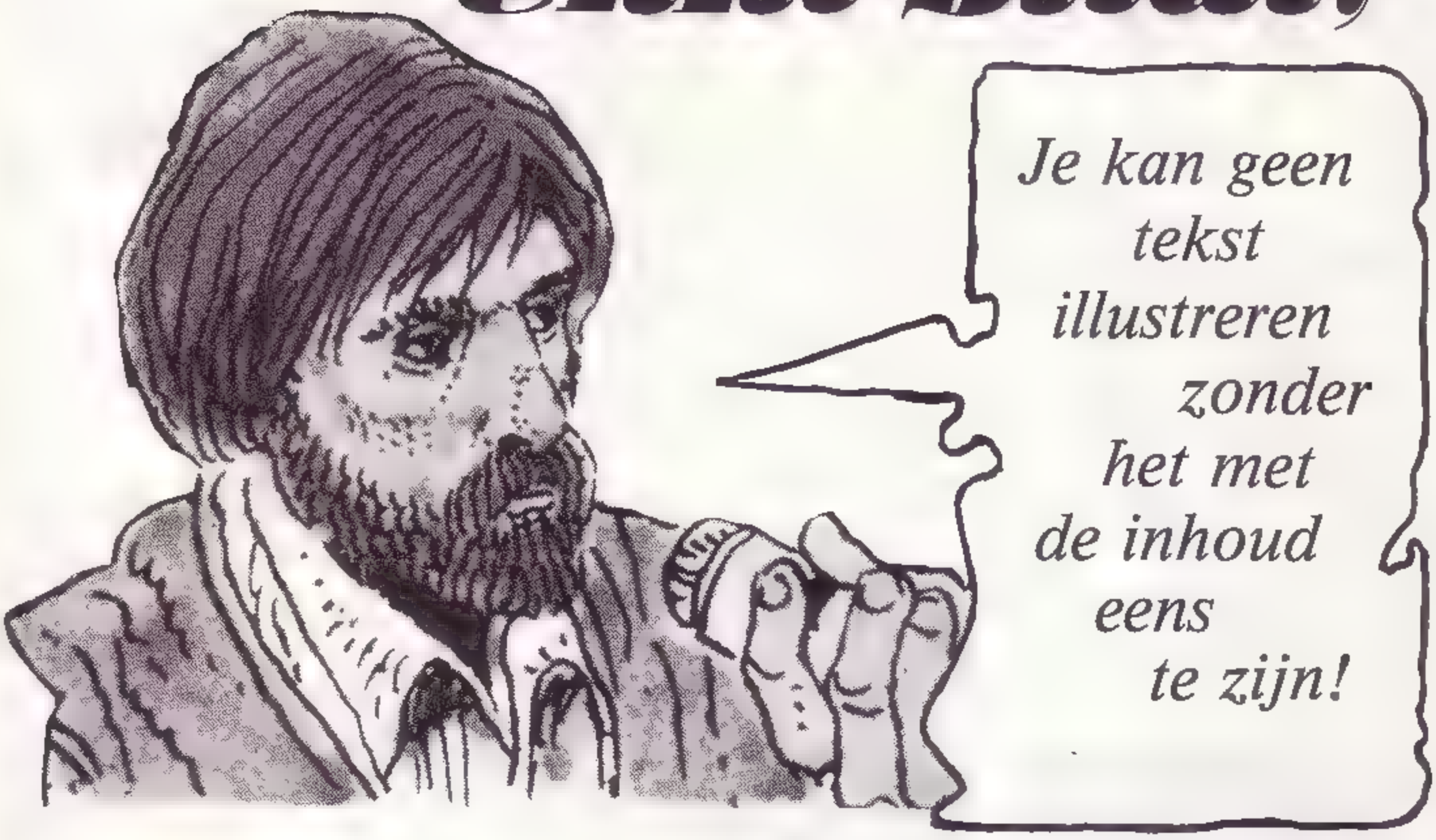

Enki Bilal is een van de belangrijkste realistische tekenaars uit Frankrijk van de 'nieuwe generatie'. Samen met Christin maakt hij de verhalen voor de serie légendes d'aujourd'hui. *In deze serie verschenen tot nu toe de albums* La croisère des oubliés, Le vaisseau de pierre *en* La ville qui n'existait pas. *Een nieuw verhaal,* Les phalanges de l'ordre noir, *verschijnt binnenkort in dit album.*

Hoewel de serie in Frankrijk wordt gepresenteerd als delen van de reeks Histoires Fantastiques, *wordt het 'fantastische' element in de verhalen steeds minder. Een ding wordt wel duidelijk als je de verhalen leest: het zijn niet zomaar verhaaltjes om je mee te vermaken, maar ze hebben een maatschappijkritische boodschap. Dat klinkt zwaarder dan 't is. Christin en Bilal zijn geen doordrammerige zendelingen.*
In Nederland hebben we sinds kort kennis kunnen maken met de eerste twee verhalen uit de serie: bij Oberon verschenen Het dorpje dat ging vliegen *en* Het schip van steen.

Redenen genoeg om een interview met tekenaar Bilal uit het Franse blad Schtroumpffanzine over te nemen. (Schtroumpffanzine no. 18). *(H.F.)*

uit Metal Hurlant 6

Je bent een van de vele tekenaars die debuteerde in Pilote. Hoe ben je bij dit blad gekomen?
Ik begon daar met vier of vijf fantastische verhalen, die later in de bundel *L'Appel des Etoiles* zijn uitgegeven. Toen de SF bij Pilote op kwam zetten maakte men mij min of meer duidelijk, dat er een beetje teveel van was, en dat ik beter iets anders kon gaan tekenen. Men vroeg of ik voor de actuele pagina's wilde gaan tekenen. Dat ben ik gaan doen, maar alleen als tekenaar. Ik heb altijd met scenaristen gewerkt, die zo'n beetje geabonneerd waren op dit soort werk. Het was niet erg opwindend, maar een ramp was 't ook weer niet. Kwa techniek heb ik er veel van geleerd en ook heb ik er snel door leren werken.

Hoe ben je met strips tekenen begonnen?
Nogal makkelijk. Ik heb de strip ontdekt toen ik in Frankrijk ging wonen, op m'n elfde of twaalfde jaar. Ik had altijd getekend, maar deze manier van verhalen vertellen was nieuw voor mij. Ik raakte enthousiast en ik wilde al gauw zelf zoiets gaan doen.

Heb je een tekenopleiding gevolgd?
Nee, niet echt. Ik heb wel een soort cursus op de middelbare school gevolgd en ik had me ook ingeschreven voor de kunstacademie, maar die heb ik laten vallen toen ik bij Pilote kon gaan werken.
Mijn ontmoeting met Christin bij Pilote is erg belangrijk geweest. Toen ik hem ontmoette, bood hij me een scenario aan, dat in eerste instantie bedoeld was voor Tardi. (voor de serie Lègendes d'aujourd'hui). Ik vond het in het begin wel lastig dat ik tekeningen moest maken van het heden. Door mijn smaak en mijn manier van tekenen was ik een soort tekenaar geworden van alleen maar 'fantastische' verhalen en science fiction. Ik moest dus eerst een probleem oplossen: het probleem van de documentatie.
In *La Croisière des Oubliés* kan je nog zien wat voor problemen ik daarmee had. Het ging al wat gemakkelijker bij het tweede deel *Le Vaisseau de Pierre*. Hoewel ik veel minder documentatie had over Bretagne dan over Les Landes, is het me toch beter gelukt om de atmosfeer te pakken te krijgen en die weer te geven... Toen het zover was, vond ik dat het een serie was waarvan ik juist heel veel kon leren. Nu ben ik echt enthousiast, en dat ondanks het feit dat het 'fantastische' in de verhalen steeds minder belangrijk wordt. Dat kon je al zien in *La ville qui n'existait pas*, en in het volgende verhaal *Les Phalanges de l'ordre noir* is er bijna helemáál niets meer van over.

Hoe vindt de samenwerking tussen jou en Christin plaats? Ben je 't eens met zijn ideeën of stel je je er tevreden mee alleen z'n scenario's te illustreren?
Je kan geen tekst illustreren zonder het met de inhoud eens te zijn. Als je dingen samen doet is het absoluut noodzakelijk dat de twee partijen het met elkaar eens zijn. Laten we zeggen dat ik het in het algemeen met hem eens ben. Er zijn af en toe wel kleine verschillen, maar daar komen we altijd wel uit. Christin maakt een intelligente en interessante strip en we moeten we mee door gaan.

Jij begon in Pilote toen Goscinny nog hoofdredacteur was. Wat had jij voor ervaring met hem?
Weinig eigenlijk. Maar laten we zeggen dat onze kontakten goed waren. Hij heeft me de mogelijkheid gegeven om te debuteren, zoals hij zovelen de kans heeft gegeven. Ik kon best redelijk met hem opschieten.

Op een gegeven moment verdwenen er allerlei tekenaars bij Pilote. Jij bleef trouw aan Pilote. Waarom ben jij niet die beweging gevolgd?
Ik ben niet gewoon om zomaar zonder reden te volgen. Degenen, die Pilote verlieten, zoals Bretécher, Gotlib, Mandryka, Druillet en Giraud hadden zeer zeker goede redenen om bij het blad weg te gaan. Maar ik had er geen, integendeel ik had alle reden om te blijven, wat ik was net met Christin begonnen aan de serie *Légendes d'aujourd'hui*. Het heeft me niet verhinderd om andere dingen te doen. Voor

uit: La ville, qui n'existait pas

Metal Hurlant bijvoorbeeld. Metal was voor mij hét in SF gespecialiseerde blad. Maar bij nummer vijf of zes ging het mis. Metal heeft toen z'n ziel verloren en heeft het pad van de goede SF, de intelligente verlaten. Het is nu een soort vaandeldrager geworden van nieuwe modes en snobismen, een beweging van het herkauwen van stromingen. Ik had het gevoel daarin niet te kunnen functioneren.

Je hebt toch een verhaal in Metal gepubliceerd, nogal iets anders als je gewoonlijk maakt. (Exterminateur 17).
Het was een oud project van Dionnet en het was oorspronkelijk voor Nathan bedoeld. Twee jaar later stelde hij het me weer voor en ik heb ja gezegd omdat het me wel interessant leek.

Wat was je reactie op het scenario van Dionnet?
Een nieuwsgierige... ik geloofde er de eerste tien pagina's helemaal in, maar plotseling haakte ik volledig af. Je zou het 'onverenigbaarheid van onze karakters' kunnen noemen. Dat is een van de gevaren bij het samenwerken in de SF. Ik heb 't verhaal afgemaakt zonder enthousiasme, ik tekende automatisch. Zoiets was me nog nooit overkomen. Het leek me of het verhaal maar uitgerekt werd. Het verhaal had een maximum van dertig pagina's moeten hebben. Ik heb toen wel besloten om bij SF nooit meer met iemand samen te werken.

Wat zijn je plannen op het gebied van de SF?
Ik ben bezig met een science fiction verhaal van 60 pagina's. Ik zal het verhaal hier niet vertellen, want veel van de dingen in het verhaal hebben te maken met de sfeer. Laten we zeggen dat ik de thema's probeer uit te werken, die voor mij belangrijk zijn. Ik verwerk er politieke, mythologische en barokke elementen in. Het kost me nogal wat moeite want tot nu toe heb ik alleen maar verhaaltjes gemaakt van 8 pagina's, maar dat werd op den duur frustrerend, je hebt te weinig mogelijkheden.

Waar komt dat verhaal in te staan?
In Pilote. Ik had eerst gedacht aan á Suivre maar zwart-wit is het voor mij niet helemaal. De mogelijkheid bij Pilote om direkt in kleur te werken heeft de doorslag gegeven. Ik beschouw kleur als primair in de strip. Daarom probeer ik die in de meeste gevallen zelf te doen. Mijn vrouw helpt me nog wel 'ns als het er om gaat in te kleuren op blauwdrukken.

Er was een pagina in La ville qui n'existe pas, die kwa kleur erg mooi was. Het was de pagina met die begravenis in de regen, waar je een fel gekleurde paraplu tekende tussen allemaal zwarte paraplus...
Ik moet zeggen dat in dit geval Christin voor de eerste keer in z'n leven tussenbeide kwam in z'n scenario, wat betreft de tekeningen en de kleur.

Hoe werk je met Christin?
Als je verhalen maakt die een hedendaags kader hebben, dan ben je verplicht om een zeer lange en minitieuze voorbereiding te maken. Als we een thema gevonden hebben voor een verhaal, dan vertrekken we naar de plek waar dat verhaal speelt en dan maken we een reportage. Voor *La ville qui n'existait pas* hebben we fabrieken bezocht en we hebben kunnen konstateren, dat de arbeiders niet erg blij waren met hun arbeidsomstandigheden. We hebben voor dat verhaal zowat het hele noorden afgeschuimd, foto's genomen, aantekeningen gemaakt en informaties ingewonnen.
Toen dit voorbereidende werk klaar was, maakte Christin een synopsis en daarna een zeer elastische indeling van dat verhaal. Dan begint het tekenwerk. Het is geen echt teamwork. Ieder is zelfstandig in zijn eigen gedeelte. Maar bij de geringste problemen komen we bij elkaar en praten we er over en komen we tot besluiten. Je kan natuurlijk niet werken als je van te voren niet accoord bent en begrip hebt voor elkaar. In ieder geval is het werken op een scenario van Christin voor mij een genot wat ik nog niet eerder heb mogen smaken bij scenario's van anderen. Ik begrijp die mensen ook niet die wat tegen zijn verhalen hebben.

Je zou hem kunnen verwijten dat hij altijd dezelfde thema's en altijd dezelfde vooroordelen heeft in z'n verhalen of hij nou met jou of met Leseur of Mézières werkt...

uit: La ville, qui n'existait pas

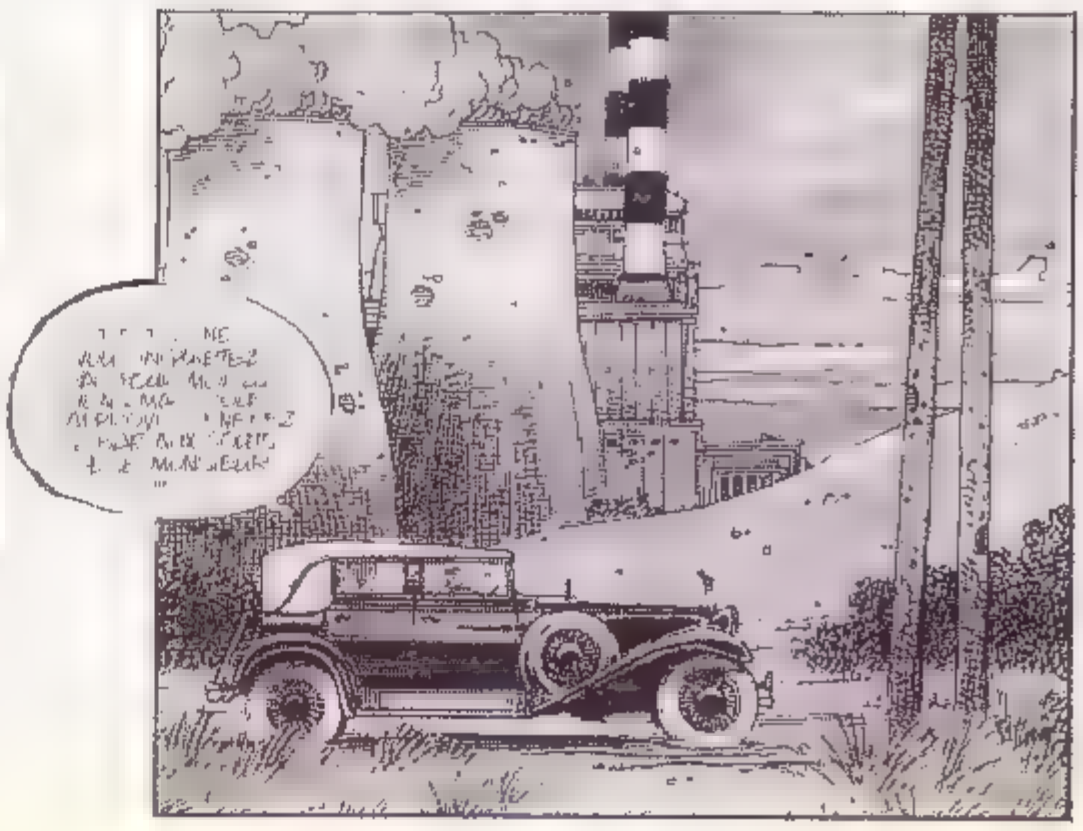

uit: Les phalanges de l'ordre noir

Maar iedere schrijver heeft toch z'n favoriete thema's en z'n eigen vooroordelen. Hoe kan men ons verwijten dat we over dingen schrijven, waar we elke dag mee gekonfronteerd worden? (het leger, de luchtvervuiling, problemen van de arbeiders, de wereld). Ik vind dat het ons tot eer strekt, dat we deze vooroordelen hebben. Verwijt men Pratt, dat hij een eigen belevingswereld heeft en dat hij die uit? Nee! Toch zijn het altijd dezelfde thema's in zijn verhalen. Mensen die zo denken geven blijk van bekrompenheid en intolerantie. Hetgene, wat Christin maakt verstoort hun politieke zekerheden.

Men zegt dat we in elk album hetzelfde vertellen. Wat een onzin! Als je een krant openslaat, moet je begrijpen dat alles een eeuwige herhaling is. Die mensen zouden eens moeten accepteren dat strips ook voor volwassenen kunnen zijn en wel eens over andere dingen kunnen gaan, dan de strips waarvan zij al jaren in extase raken. Dat soort strips herhalen zich echt. Ik denk daarbij aan bepaalde Amerikaanse bondage strips, die bewierookt worden uit een soort snobisme of om niet voor achterlijk versleten te worden. Maar het nieuwe publiek vergist zich niet...

In het algemeen hoor je dat de 'nieuwe bladen' ontstaan zijn, omdat de tekenaars bij Pilote zo weinig vrijheid hadden. Heb jij problemen gehad met censuur?
Nee, niet dat ik me kan herinneren. Tamelijk politiek getinte verhalen mochten er altijd toch wel in. Het lijkt misschien raar dat een grote uitgeverij als Dargaud je laat begaan, maar waarom ook niet? We bedrijven geen militant extremisme. We hebben 't over dingen, waarover je het mòèt hebben!

Als je het scenario van Christin hebt gekregen, hoe ga je dan te werk?
Laten we zeggen dat ik dan plotseling in de huid van een regisseur zit! Christin legt je niets op, op het gebied van de pagina indeling ben ik vrij. Daar heb je dat wederzijdse vertrouwen waar we 't al over gehad hebben. Als tekenaar verander ik af en toe wat details: een situatie, een dialoog, maar praktisch nooit iets aan het verhaal zelf. En dat bevalt me zo prima.

Geloof je niet dat de mode van de science fiction strip aan een aantal onbekwame tekenaars de mogelijkheid geeft om zich op de voorgrond te dringen?
Het is niet onmogelijk. Iedereen weet dat je door grafische uitspattingen, waar de SF je de mogelijkheid toegeeft, bepaalde gebreken in je tekentechniek kunt maskeren. Maar het probleem van een goed scenario lijkt me belangrijker. Daarom heeft Metal Hurlant me ook zo teleurgesteld. Het niveau van de gemiddelde SF strip is erg laag. We moeten van de afgelebberde thema's uit de jaren vijftig af. Ze hadden wel hun charme, maar ze zijn teveel herhaald. En die op de mode geïnspireerde thema's als punk, die zijn wel 'ns leuk als experiment, maar ze blijken nogal leeg.

Waarom science fiction en geen western of politieverhalen?
Bij science fiction heb je totale vrijheid. Je moet alleen oppassen dat je niet in de clichés van het genre vervalt. Als je daar vanuit gaat en je niet te buiten gaat aan grafische uitspattingen, dan kan je fantastische dingen maken. In de SF strip kan je nog zoveel doen. Bij SF kan je een hele nieuwe wereld scheppen, bij de western zit je met thema's die bijna allemaal al een keer gebruikt zijn...

Er komen nogal wat ouden van dagen voor in je strips... Hoe zit dat?
In het echte leven heb je niet alleen van die superbinken en prachtstukken, zoals je vaak alleen maar ziet in strips. En bovendien hou ik er van om dat soort mensen te tekenen. Ik werk nogal veel met arceringen en die manier van tekenen maakt iedereen oud. Als ik een jongetje van drie teken wordt hij altijd vier jaar ouder. Maar in het verhaal waarmee ik nu bezig ben, zit 't wel goed, want daar komen alleen maar ouden van dagen in voor...

Voor wat voor publiek teken je?
Geen enkel duidelijk publiek. Ik denk dat Christin en ik een ander publiek bereiken, dan alleen het fanaten publiek. En dat is niet zo slecht. Je kan wat vrijer ademhalen...

uit: Les phalanges de l'ordre noir

ZOMER 2108 PARIJS, OUDE, VERLATEN STAD, VER VLOEKTE STAD. EEN ONUITSPREKELIJKE VERSCHRIKKING WAART ROND EN VERLAAT DE BEVOLKING

VREEMDE PULSATIES VAN IJZIG KOUDE LUCHT WOEDEN DOOR DE STRATEN, GRIJPEN ALLES AAN WAT LEEFT EN DODEN HET

POM

JULIUS MRAT KENT DE AFSCHUWELIJKE WAARHEID EN MEER DAN WIE OOK VREEST HU HEM

2079

EN VANDAG NU HIJ ZIJN BESLUIT GENOMEN HEEFT DENKT HIJ TERUG AAN DATGENE WAT HIJ LIEVER NOOIT HAD MEEGEMAAKT

DE AFGELOPEN DAGEN HEBBEN VREEMDE GEWAARWORDINGEN EEN AFSCHUWELIJKE ONZEKERHEID BIJ HEM DOEN ONTSTAAN ...

1

HET IS ALLEMAAL LANG GELEDEN BEGONNEN, ERGENS IN HET ZONNESTELSEL, IN EEN DONKERE UITHOEK, ON BEKEND AAN DE MENS TOEN HET RUIMTESCHIP DE „ZWERVER" DE EERSTE ETAPPE VAN Z'N ODYSSEE BEEINDIGDE

PROFESSOR! HOORT U ME!? MAAK VOORBEREIDINGEN OM FAVRE HARRIS EN JULIUS MRAZ UIT HUN SLAAPTOESTAND TE HALEN! WE VERTREKKEN BINNEN 'N MAAND.

OK... IK MAAK ZE KLAAR VOOR DE TERUGREIS

MAANDEN GINGEN VOORBIJ

JULIUS MRAZ WEET 'T NOG GOED HU WAS ALLEEN OP DE COMMANDOPOST TOEN.

MAAR...? WAT IS DAT? HET KOMT RECHT OP ONS AF!!

HET DING WAS PLOTSELING OPGEDOEMD UIT DE NACHT, UIT 'N ONPEILBAAR DIEPE DUISTERNIS WAAR GEEN STER NOG OOIT GESCHENEN HAD

HET ALARM!! SNEL...

DE BOTSING WAS ONMERKBAAR

IK BEGRIJP ER NIETS VAN. DE RADAR GAF NIETS AAN... IK ZAG HET PAS OP HET LAATSTE MOMENT!

WE MOETEN IETS DOEN. NAAR BUITEN MISSCHIEN

NEE. JE WEET NIET WAT 'T IS!! AFWACHTEN MAAR!

WAT DENK JIJ ERVAN, MRAZ?

JE HEBT GELIJK, SIBURG WE KUNNEN BETER NOG MAAR NIETS PROBEREN... WE KENNEN Z'N „KRACHT NIET

DE KOU KWAM KORT DAAROP DE APPARATUUR REGISTREERDE VREEMDE CONCENTRATIES VAN BEVROREN DEELTJES ROND HET DING EN AL GAUW

...SIBURG DE KOU LIJKT GOMMIGE ELEKTRONISCHE CIRCUITS AAN TE GRIJPEN

WAT!?! WEET JE 'T ZEKER

ABSOLUUT

MRAZ! HARRIS! MAAK JE KLAAR! WE GAAN NAAR BUITEN WE MOETEN HET VERNIETIGEN !!

DEK ME! IK GA KIJKEN WAT HET IS

JULIUS MRAZ HERINNERT ZICH NOG DE IDIOTE ZELFVERZEKERDHEID VAN SIBURG

DE KOU KOMT WAARSCHIJNLIJK HIER VAN. DAAN! IK WEET NIET WAT

EN ZIJN GELOOF IN DE MENSELIJKE WETENSCHAP, ZIJN ONWETENDHEID OVER DE GRUWELIJKHEDEN VAN BUITEN

AAARGHH!! DE KOU HEEFT VERSCHRIKKELIJK WOEDEN HIER IK B. BANG!

!!! SIBURG ?!

GETROFFEN DOOR DE NAAMLOZE VERSCHRIKKING BARSTTE HET IJS GEWORDEN LICHAAM VAN SIBURG IN DE LEEGTE UITEEN IN DUIZENDEN IJS DEELTJES

SCHIETEN MRAZ!! WE MOETEN HET VERNIETIGEN!

!?

HET HARDNEKKIG VUREN VAN MRAZ EN HARRIS BLEEF ECHTER ZONDER RESULTAAT

ONDERTUSSEN DREEF HET RUIMTEPAK VAN SIBURG ALS 'N LEGE KOKON DE ONPEILBARE DIEPTEN IN EEN REIS ZONDER DOEL

.. ONZE WAPENS KUNNEN NIETS BEGINNEN TEGEN DIT MONSTER DE KOU KRIJGT ONS ALLEMAAL TE PAKKEN.

EN SIBURG WAT IS ER MET HEM GEBEURD?

ONBEGRIJPELIJK HIJ WAS OP SLAG DOOD

5

□□□

DE EXPEDITIE GING VERDER PLANEET AAR DE WAS NOG VER WEG NOG MEERDERE JAREN REIZEN EN VAN DE BEMANNING MAAKTE ZICH EEN ONUITSPREKELIJKE ANGST MEESTER

SINDS DIE TRIESTE DAG NAM DE KOU ALLEEN NOG MAAR TOE EN VEROORZAAKTE AL SPOEDIG VREEMDE PULSATIES VAN IJSKOUDE LUCHT

POM POM

DE BEELDEN UIT HET VERLEDEN JAGEN DOOR HET HOOFD VAN DEGENE DIE OVER LEEFDE DE „ZWERVER", IN DOODSNOOD, WAS TEN PRooI AAN DE VERSCHRIKKING

DIE VAAK TN AFSCHUWELIJK EINDE VEROORZAAKTEN

HARRIS! MRAZ HIER GEEF ANTWOORD HARRIS ANTWOORD P!!!

HEEL VEEL LATER VLAK BIJ DE AARDE...

HET EINDE VAN DE NACHTMERRIE ...

JULIUS MRAZ WAS DE ENIGE OVERLEVENDE HIJ VERLIET HET RUIMTESCHIP NADAT HIJ DE ZELFVERNIETIGINGSPROCEDURE IN WERKING HAD GESTELD.

TERUG OP AARDE WERD HIJ GEDECOREERD VOOR ZIJN MOED EN VERDIENSTEN VOOR DE WETENSCHAP...

SINDSDIEN HEEFT HIJ GEPROBEERD DIE VERSCHRIKKINGEN TE VERGETEN....

TOT AAN HET BEGIN VAN DE ZOMER VAN 2108 OPNIEUW DE KOU EN DE PULSATIES

NU SPUIT HET JULIUS MRAZ, EX-TWEEDE COMMANDANT VAN DE „ZWERVER", DAT HIJ HET OVERLEEFT HEEFT...

HIJ WEET DAT HET DING TERUG GEKOMEN IS EN DAT HET HEM ZAL TERUG VINDEN, OVERAL EN ALTIJD ...

...

WANT DEZE AFSCHUWELIJKE PULSATIES, VEROORZAAKT DOOR DEGENE DIE GEEN NAAM, ZIEL OF GEEST HEEFT, ZIJN GELUK GEWORDEN AAN DE SLAGEN VAN ZIJN HART.

LAAT ZIJN DAAD NIET VERGEEFS ZIJN...

FIN

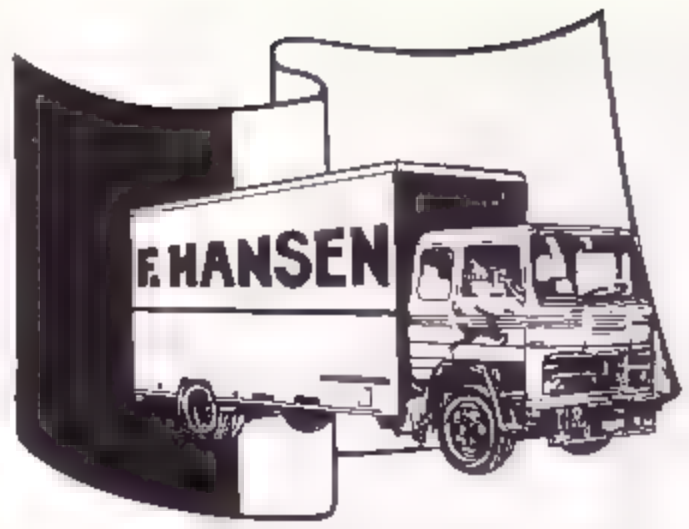

de fransen van hansen

Wederom een fikse achterstand in de Schtroumpffanzines. In Schtroumpffanzine 23 twee lezenswaardige interviews: met Victor de la Fuente en met Philippe Druillet. Van de twee interviews vond ik die met Druillet het aardigst, hoewel ik z'n strips niet zo erg te pruimen vind. Een groot deel van het interview gaat over het aandeel dat Druillet heeft in de uitgeverij *Les Humanoides Associés*, de uitgeverij van Metal Hurlant en een fiks aantal boeken. Hij geeft erg interessante informatie over het ontstaan en reilen en zeilen van de uitgeverij. Op de vraag hoe je dan wel een blad moet leiden antwoordt Druillet:

Ondanks alles wat men mij wil doen geloven, blijf ik erbij dat er een bepaalde gedragslijn nodig is om een blad te leiden, en dat afwijkingen daarop schadelijk zijn voor dat blad. Een blad is geen doorgangshuis en de hoofdredacteuren moeten niet te snel op elkaar volgen. Ze moeten de kans krijgen om een aantal jaren hun plannen uit te werken. Neem nou Pilote, dat blad werd groter en beter, maar op een gegeven moment klapte het uit elkaar. Zoiets is geen toeval. Er zullen wel excuses geweest zijn, maar op een gegeven moment is een blad op: de formule is uitgewerkt. Metal Hurlant kan een zeer groot blad worden, maar op een of andere dag komen er problemen. En als degenen, die op dat moment de touwtjes in handen hebben, die niet aan iemand anders kunnen overdragen, dan gaat het blad eraan. Maar bij bladen is dat heel normaal. Robbedoes heeft dat probleem ook gehad, alle bladen hebben dat probleem.

Schtroumpffanzine 25 bevat interviews met Godard (Maarten Milaan e.d.) en Goossens (tekent voor Metal, Fluide enz.) en een artikel over Leloup. Je zou in de interviews van Schtroumpffanzine twee richtingen kunnen onderscheiden. Om het mezelf makkelijk te maken, en meteen een beetje te generaliseren, zal ik ze verdelen in progressieve en conservatieve interviews. Henri Filipini behoort tot de conservatieve interviewers. Je kan regelmatig uit z'n boekbesprekingen opmaken dat hij weinig voelt voor 'het

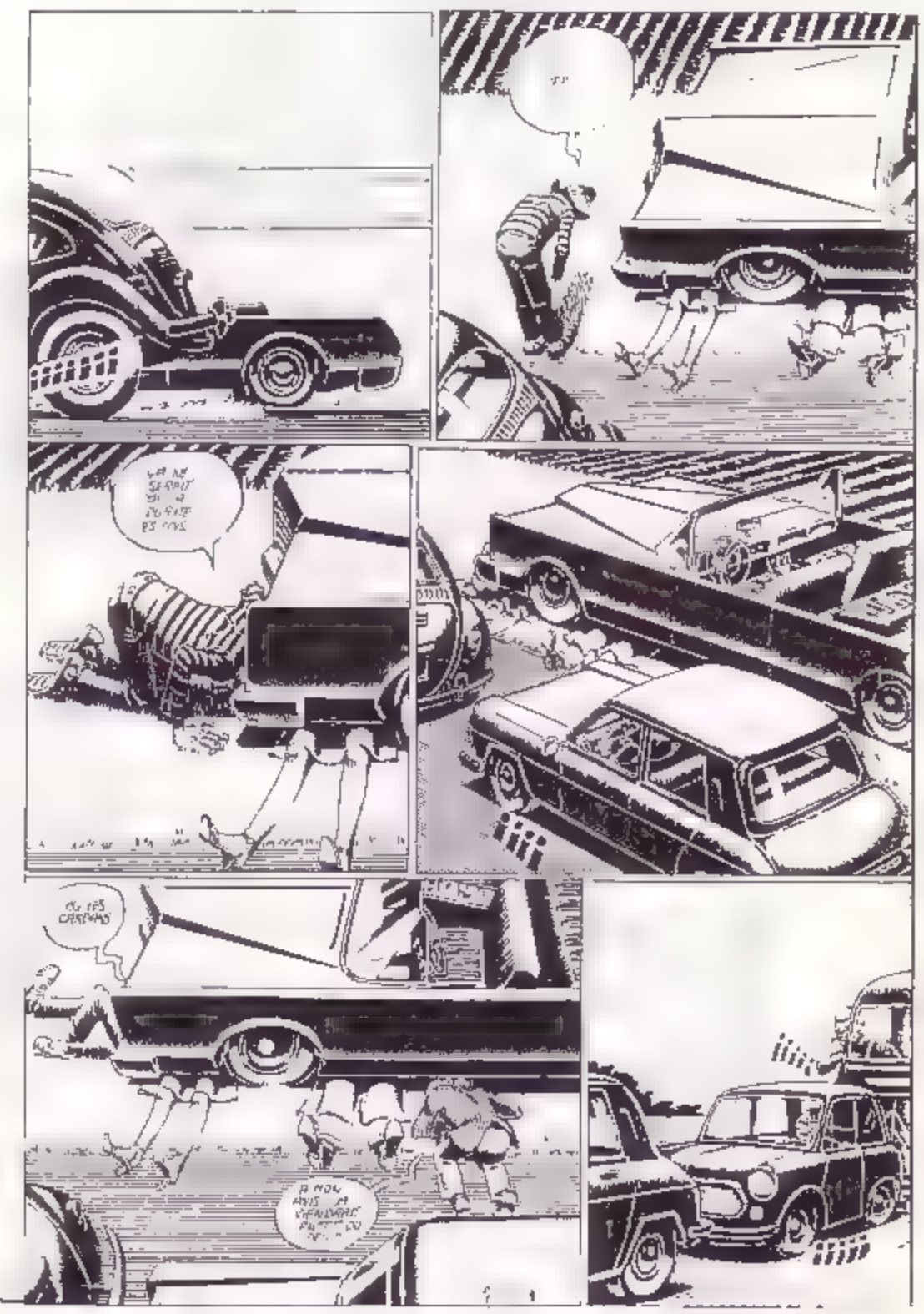

nog ongepubliceerde Palmer .

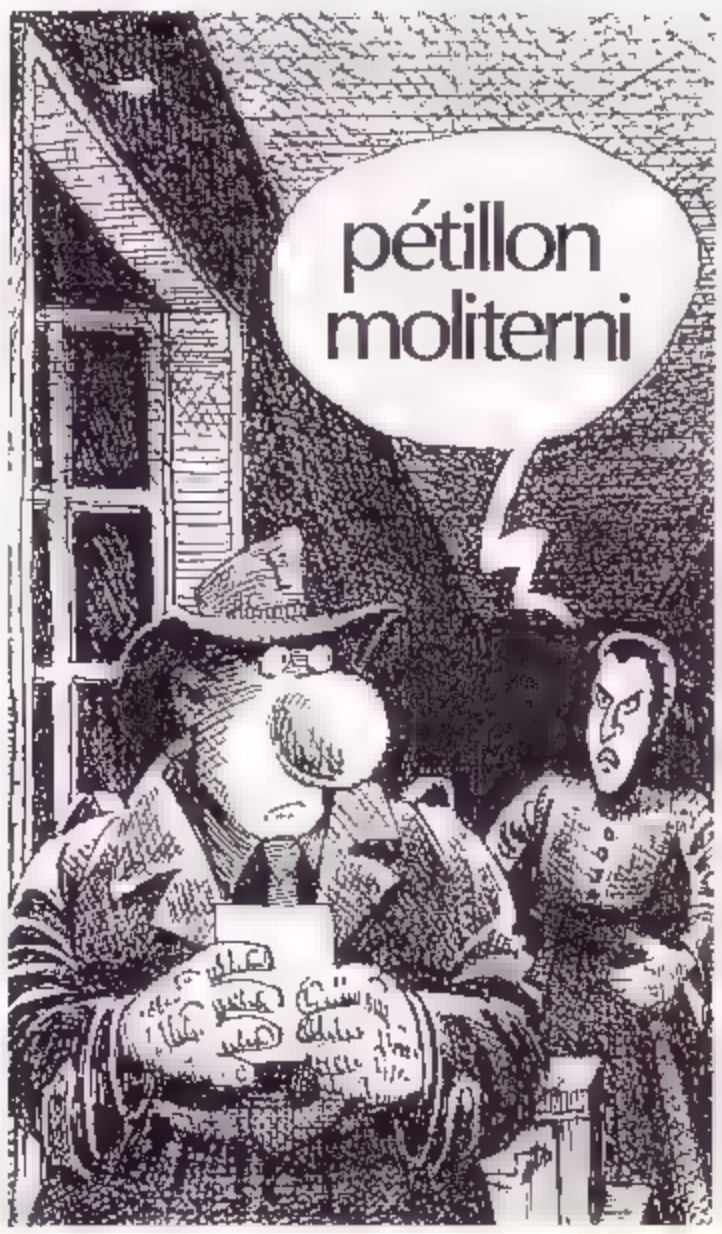

In 24 het (in ieder geval door mij) lang verwachtte interview met Pétillon. Eindelijk wat meer informatie over deze man. De gewone vragen; heden, verleden, toekomst. Op de vraag op wat voor publiek hij zich richt antwoordt hij:

Om de waarheid te zeggen heb ik geen enkel idee wat voor soort publiek mijn verhalen leuk vindt, maar het zal in ieder geval wel een volwassen publiek zijn. In feite richt ik me voornamelijk op mezelf, ik tracht mezelf te verrassen, ik denk helemaal niet aan de mensen die me lezen. Als ik iets erg leuk vind, dan ben ik verrukt en dat is genoeg. Tekenen is erg leuk als ik lol in het verhaal heb. Als ik me aan richtlijnen van een redactie moet houden, dan is het niet leuk meer.

beeldverhaal voor volwassenen'. De tekenaars, die hij uitkiest om te interviewen behoren meestal ook niet tot deze groep. En ze hebben het óók vaak niet zo erg op met die 'progressieve' tekenaars. Het leidt vaak tot het stellen van vragen als: *denk je niet dat Moebius een grote verantwoordelijkheid heeft voor de grote misère* (had u die al ontdekt?) *in de hedendaagse strip op het gebied van het vertellen van een verhaal?* (Volgens Filipini gebeurt er dus niets in een strip als Arzach...)
Godard springt daar graag op in: *een overstelpende verantwoordelijkheid. Al degenen, die niets te vertellen hebben, kunnen zich comfortabel achter*

hem verschuilen. Hij is groot zat, er is plaats genoeg. Ik bedoel, hij is niet de enige, hij vertegenwoordigt slechts een stroming, er zijn ook anderen en als we alleen Moebius zouden noemen, dan stellen we het probleem te eenvoudig.
Later komen dan nog wat vraagjes als: *dreigen de strips voor kinderen niet het slachtoffer te worden van de strips voor volwassenen* en *is het niet moeilijker voor kinderen te werken dan voor volwassenen?*
Op dat moment is het Filipini die zijn meningen gaat verkondigen. (Nee, dan maakt Jean Léturgie interessantere en leukere interviews).

LAUZIER

In 26 kunnen we een interview met Lauzier lezen, iemand die laatste vier jaar naam heeft gekregen. Hij maakt strips waarin 'het leven' in volle vaart is neergezet, strips á la Bretécher, of Feiffer. U heeft al kennis met zijn strips kunnen maken via Gummi.
Het interview is zeer leesbaar en hij is goed voor een aantal leuke uitspraken zoals:
De kinderstrip interesseert me helemaal niet. Ik voel me niet in staat om een dergelijk verhaal te maken. En daarbij is dat soort beeldverhaal al volledig uitgemolken. We hebben wel veel goede tekenaars, maar op het gebied van 'het verhaal' is er niemand. Er zijn veel goede tekenaars, maar erg weinig goede scenaristen. Ik lees geen strips want dat is erg vervelend.
Ik koop alle bladen omdat 't m'n vak is, maar ik moet je zeggen, dat ik veel moeite moet doen om één verhaal te vinden, waarin de makers de lezer voor vol aan zien. Dat verbaast me, want in het stripverhaal heb je een uitdrukkingsmogelijkheid, waarin een auteur alle vrijheid heeft. Als je filmer bent of schrijver dan moet je je vaak aanpassen aan bepaalde tradities, je moet je plaats vinden tussen honderden mensen die met hetzelfde bezig zijn. Bij de strip ben je praktisch alleen, er is niemand...

Ook verscheen inmiddels Schtroumpf 38 (over de te vroeg gestorven tekenaar Alexis) en 39 (over Jijé).
De aflevering over Alexis bestaat uit een oud interview met hem en nieuwe interviews met Lauzier, Gottlib en Lob óver Alexis. Bij het interview met Lob staan een aantal pagina's afgedrukt waaraan Lob en Alexis bezig waren, voordat Alexis stierf.

En 39: interview met Jijé plus beschouwende artikelen over Jijé plus een complete bibliografie.

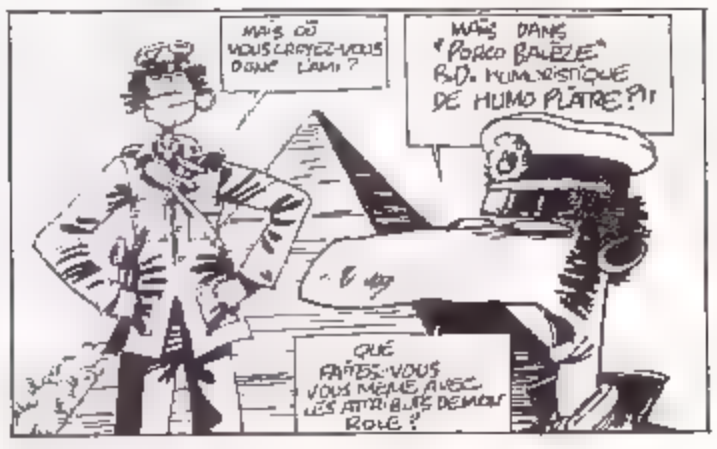
MAIS OÙ VOUS CROYEZ-VOUS DONC LÀ MI ?
MAIS DANS "PORCO BALÈZE" B.D. HUMORISTIQUE DE HUMO PLÂTRE ?!!
QUE FAITES-VOUS VOUS MÊME AVEC LES ATTRIBUTS DE MON ROLE ?

Corto Maltese persiflage

Van Pilote verscheen deel twee van de verzamelde speciale nummers (u weet wel die nummers alleen voor de abonnees). Even leuk als het vorige deel (Zie Stripschrift 112/113/114). Een van de leukst verhaaltjes uit dit album was de Corto Maltese/Pratt persiflage van F'Murr (zie ill.).

BLUEBERRY

Misschien heeft u, net als ik, toch Whamm al gekocht voor het nieuwe Blueberry verhaal. Tja, jammer, maar

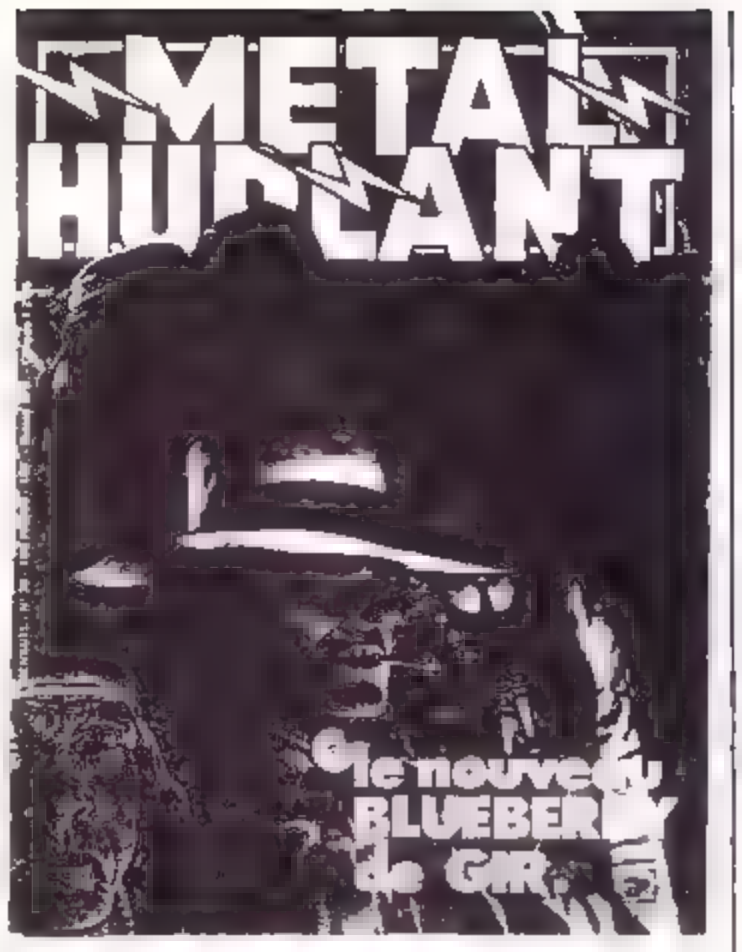

in Metal Hurlant staat ie ook en wel met zestien pagina's tegelijk. En nog wel precies in het midden, met een heel katerntje, dat je er dus uit kan halen, zodat je de rest van die Metal ongestraft kan weggooien. (want het is tòch niet veel...)

In A SUIVRE 14 een dossier over waanzinnige geleerden, samengesteld door Jean-Claude Forest. Plus natuurlijk Corto Meltese, Manare, *Pendant ce temps à Landerneau* en *Silence* van Didier Comes.

Bij uitgeverij Les Humanoides Associés verschenen:
Morte Saison van Nicole Claveloux en Zha
Ménace Diabolique van Denis Sire
Hôpital van Benoit
Cthulhu van Breccia en Lovecraft

Hans Frederiks

FRITS RUYSSTR 28 ROTTERDAM TEL 010-523174
OLD COMIC HOUSE
KRALINGEN
VERRASSING VOOR ELKE KLANT !
OLD COMIC HOUSE KRALINGEN
FRITS RUYSSTRAAT 28 ROTTERDAM 010-523171

Wordt vervolgd: grootscheeps aangepakt!

Hans van den Boom.

Niet te geloven, zo'n drukte als er de laatste tijd is op het gebied van de striphandboeken. Het begon met **Het Beeldverhaal in Vlaanderen** (uitgave Brabantia Nostra, 1977), daarna volgden in snel tempo **Stripdossier** (ABN-Bank 1978) waarvan bij uitgeverij Oberon nog een uitgebreider versie zal volgen, **Beeldspraak** (Brabantia Nostra, 1978) en dan nu **Wordt Vervolgd**, stripleksikon der Lage Landen, samengesteld door Kees en Evelien Kousemaker, in samenwerking met een redaktie bestaand uit Jan Smet (Vlaanderen), Rob Richard (het Nederlands stripverhaal van voor 1940) en Albert Tol (striptijdschriften).

Net als **Beeldspraak** heeft **Wordt Vervolgd** lange tijd in de pijplijn gezeten; de samenstellers zijn werkelijk lang met dit boek bezig geweest. Kees en Evelien Kousemaker hebben al eerder een dergelijk boek samengesteld (en uitgegeven): **Strip voor Strip** (1970). **Wordt Vervolgd** is opgebouwd langs dezelfde lijn als dat eerste boek. Een aantal algemene hoofdstukken over 'het stripverhaal', hoofdstukken over de strip in het buitenland, de strip in Nederland, een een striplexicon, een uitgebreide index van striptekenaars, -schrijvers, -tijdschriften en figuren. Het boek is veel grootscheepser aangepakt, heeft dan ook duidelijk meer pretenties dan **Strip voor Strip**. Deze pretenties worden op veel plaatsen wél, op sommige plaatsen ook niet waargemaakt. Zo zijn de grafische vormgeving, de keuze van illustraties (met veel zeldzame en niet voor de hand liggende illustraties) en vooral een aantal hoofdstukken als **Compositie, Kader en tekstballon, Strips en publiciteit, De Brusselse bladen** zeer geslaagd. Op het lexicongedeelte (met iedere letter paginagroot gekend door een bekende striptekenaar) valt helaas meer aan te merken. Het is erg jammer dat er ondanks de lange voorbereidingstijd toch nog een aantal onvolledigheden, onjuiste spellingen van namen en hier en daar foutieve gegevens (veelal veroorzaakt door het overnemen van onjuistheden uit andere publicaties) te vinden zijn, temeer daar een gedeelte ervan gemakkelijk vermeden had kunnen worden. Maar gezegd moet worden dat het lexicon zoals het nu in **Wordt Vervolgd** is opgenomen (op 140 van de totaal 256 bladzijden) wel degelijk voor vrijwel iedere stripliefhebber veel interessante informatie bevat, die tot nu toe ofwel verspreid over talloze stripfanzines, ofwel volledig onbekend was. Kortom: Een boek dat toch wel zeer de moeite waard is (en helemaal als het nog eens in een harde kaft versie uitgebracht mocht worden...). Wordt Vervolgd, samenstelling Kees en Evelien Kousemaker, uitgeverij Het Spectrum, *f* 35.

De presentatie van het boek, met Kees en Evelien Kousemaker en (op de rug gezien) Jan van Gelder

VERSCHIJNT IN JUNI

bij Casterman
Het meesterwerk van

HUGO PRATT

DE BALLADE VAN DE ZILTE ZEE

169 pag. fl. 19,90

Verder leverbaar in de
Hugo Pratt-Reeks :

ANN VAN DE JUNGLE 124 pag. fl. 14,90
FORT WHEELING 114 pag. fl. 14,90
DE WOESTIJNSCHORPIOENEN 116 pag. fl. 14,90

VERDERE NIEUWE TITELS ZOMERAANBIEDING

Hans Kresse. De Indianen-Reeks. **DE PRIJS VAN DE VRIJHEID.** fl. 5,50.

J. Martin- G. Chaillet. Lefranc-Reeks. **OPERATIE THOR.** fl. 5,50.

Jacques Tardi. **VAARWEL MORGENDAUW** vervolgd door **HET KLEINE GEWEERTJE.** 64 pag. fl. 5,50.

Naar J. Verne. De Schatkamer-Reeks : **MICHAEL STROGOFF.** fl. 5,50. Tek. F. Caprioli.

F. Craenhals. De Koene Ridder. **DE OPSTAND VAN DE LEENMAN.** fl. 5,50.

F. Craenhals-G. Chaulet. De Vier Helden. **DE BLAUWE DIAMANT.** fl. 5,50.

CASTERMAN NEDERLAND

De Morinel 25-29

DRONTEN

Tekenfilm

Oh, my darling, de korte tekenfilm van Börge Ring, geproduceerd door Nico Crama, staat op de nominatie voor een Oscar in de categorie korte animatiefilms. De film kreeg al een prijs van de jury in Cannes. (MW)

Modesty Blaise

Behalve het goede nieuws dat deze strip in Nederland bij Panda zal verschijnen; een voortreffelijke actie van Modesty-kenner P. de Witte. Waar gaat het om? Het Algemeen Dagblad dat de strip onder de Nederlandse titel *'Miranda'* al sinds mensenheugenis publiceert, verzuimde verleden jaar aflevering 4434 te plaatsen.
Liefhebbers van de strip kunnen deze aflevering nu onder bijsluiting van een postzegel aanvragen zijn P. de Witte, Nijenheim 91-07-Zeist. (MW)

Stripstudie

Met als uitganspunt de vraag *'Hoe volwassen is de Nederlandse stripmarkt?'* en als dimensies de *inhoudelijke volwassenheid* van de strip en de *redactionele* en *technische volwassenheid* van de strip, heeft men aan het sociologisch instituut van de Katholieke Universiteit van Nijmegen een striponderzoekje gehouden.
Hoewel de schrijvers zeker niet de pretentie hadden een uitputtende of complete analyse te geven, zijn in het gestencild verslag van hun onderzoekingen zeker een aantal voor stripliefhebbers interessante gegevens en conclusies te lezen. Daaronder bv. antwoord op de vraag: *'Waarom leest U strips?', waardering van strips door jeugdigen en volwassenen, een kort historisch overzicht* van de Nederlandse stripmarkt, *en de kwaliteitseisen* te stellen aan strips en de *invloed van Het Stripschap (lees Stripschrift!)*. Als totaal een leesbaar werkje dat voor de echte stripkenner niet diep genoeg gaat, maar toch voldoende interessant is om het aan te vragen bij A. de Blank, Semmelinkstraat 65 Nijmegen, tel. 080-237426. (MW)

Superman-cursus

Voor wie binnen enkele maanden een echte *Superman* wil zijn, heeft een Belgische firma een spoedcursus ontworpen. Wie de brochure 'Hoe een gespierd en krachtig lichaam opbouwen', wil ontvangen kan dat doen onder bijsluiting van twee postzegels bij Sculpture Humaine, Acaciastraat 24, 1950 KRAAINEM, België. (MW)

Superman (2)

Bij DC-comics is *'The Superman, Movie Magazine'* verschenen, een uitgebreid foto- en tekenverslag van feiten en mensen rondom en in de film. Verder zijn o.m. opgenomen vergelijkingen tussen strip en (film)-werkelijkheid, het privé-hoofdkwartier van Superman, en biografiën van de acteurs. In Nederland verkrijgbaar bij de tijdschriftenhandel voor *f* 8,90 (MW)

SF-Conventie

Tijdens de vierde Europese SF Conventie (Brussel 1978), heeft het Europese-SF-comité Italië aangewezen als gastland voor EUROCON 1980. De Italianen hebben het congres in Stresa aan het Lago Maggiore gepland van 1 t/m 4 mei 1980. Een exact programma staat nog niet vast, maar zekere onderdelen zullen zijn: lezingen, discussie, tentoonstellingen en sf-filmvertoningen. De laatse zullen 's nachts worden afgewerkt en terecht want tenslotte is de nacht er om de werkelijkheid te ontvluchten! (MW)

Inschrijving voor het congres kan tot 30 juni 1979 plaatsvinden voor *f* 35,—, tot 1 januari 1980 voor *f* 52 en daarna voor *f* 70,—, snel beslissen dus maar! Wie alle Europconpublikaties wil ontvangen en een lidmaatschapkaart wil ontvangen moet daarvoor *f* 15,— overmaken. Alle inlichtingen, overschrijvingen, -donaties en -deelname aan de Europese SF-Kunst' galerie zijn verkrijgbaar bij: *Annemarie Kindt, Postbus 87933, 2508 DH Den Haag.*

Bindersdromen

Drs Traas, sekretaris van de Organisatie van Fabrikanten van Grafische Eindprodukten (FGE) pleitte bij de aanbieding van het Boekenweekgeschnek 1979 voor het niet inbinden van in kleine oplaag uit te brengen series. Een wat vreemde uitspraak voor een vertegenwoordiger van de organisatie waarin ook de Nederlandse boekbinders zijn georganiseerd, maar het idee er achter was dat de echte boekenliefhebbers (lees ook luxe stripboeken-liefhebbers) in de gelegenheid zouden worden gesteld hun werkjes naar eigen keuze door een handboekbinder in te laten binden. Bovendien bleek uit onderzoekingen dat zo'n 15% van alle gekochte boeken kado werden gegeven. Om te tonen wat er zoal mogelijk was werden op 9 maart, ter gelegenheid van het zeventigjarige bestaan van de FGE, zeven exemplaren van het boekenweekgeschenk *'Mooi Kado'* van Simon Carmiggelt en Peter van Straaten in zeven verschillende materialen uitgedeeld. De gelukkige bezitters werden Margo Minco (velours exemplaar), Anton Koolhaas, glanzend metaal, Ischa Meijer, plastic, Reinol Kuipers, perkament en Rijk de Gooier, papier. Het zal duidelijk zijn dat dit nogal kostbare 'Mooie Kado's' waren. Toch biedt een dergelijke aanpak voor luxe stripuitgaven onbeperkte mogelijkheden. Wat bijvoorbeeld te denken van *Ik, Dagobert Duck* in goud, *Kresse's Indianen* in roodkoper, en *Corto Maltesse* in uniform blauw of *Ciso's kerels van Vlaanderen* in roestvrij staal?
Inlichtingen voor ondernemende stripuitgevers: Alwin van Steijn, Organistie FGE, Vondelstraat 172, Postbus 6178, 1005 ED Amsterdam, tel. 161761

Van Gennep

Bij Van Gennep, Nieuwe Zijds Voorburgwal, Amsterdam, zijn weer tegen spotprijzen enkele belangrijke stripwerken te koop. *De Encyclopedia of Comic Books* van Hubert H. Crawford uitgegeven door Jonathan David Publisher's, Middel Village, NY is bijvoorbeeld afgeprijsd van *f* 53,20 voor *f* 19,50, *Jane At War* een in 1976 uitgebracht bundeling van de avon-

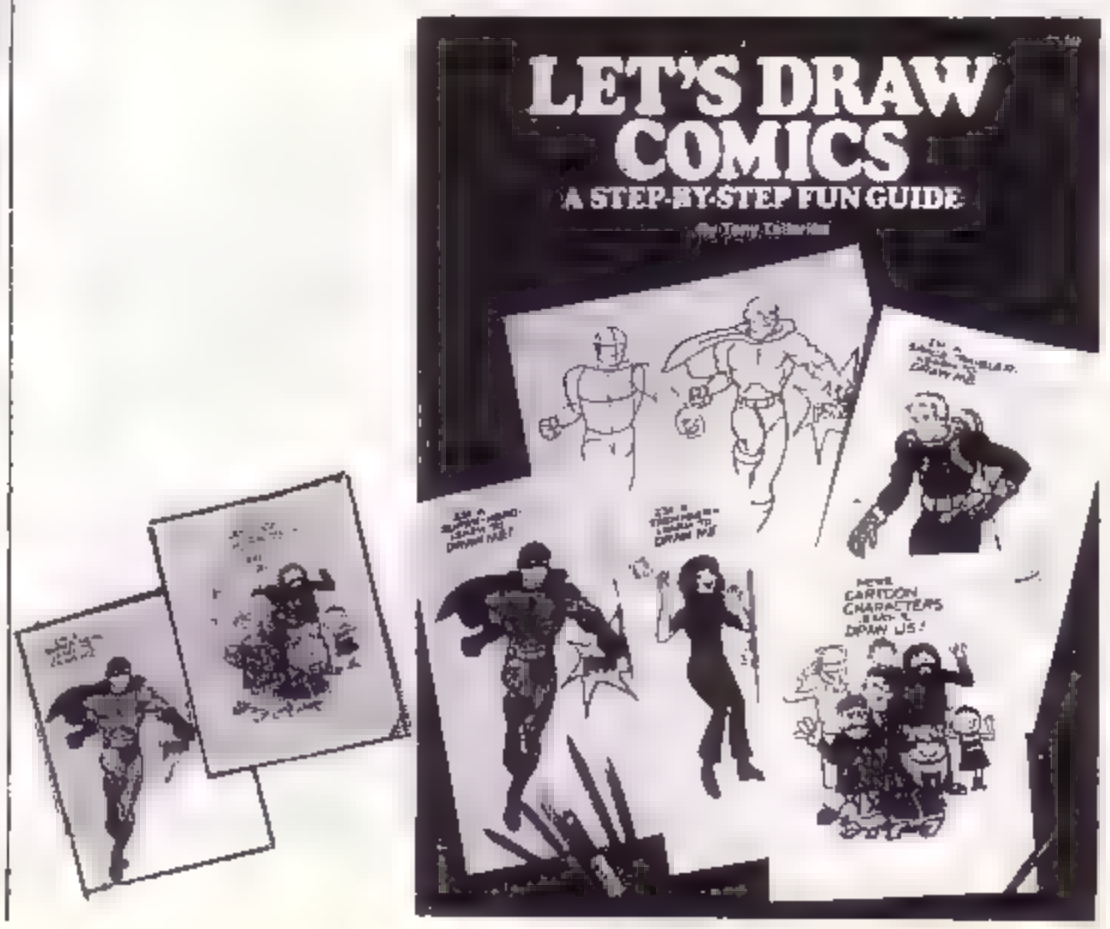

turen tijdens de Tweede Wereldoorlog van Daily Mirror's stripheldin en mascotte van het Engelse leger is in bijbelformaat en -omvang verkrijgbaar voor *f* 5,90. En voor een paar grijpstuivers is ook nog Mort Walker's *Backstage at the Strips* aan te schaffen.

Cartoonnews

In Amerika verschijnt al enige jaren het professioneel uitgevoerde maandblad *Cartoonnews*, dat blijkens zijn ondertitel *Combining cARToon and cartoon club newsletter* de emancipatie van de kartoen beoogt. Op de omslag van het ons door Klaas van der Spoel toegezonden kennismakingsexemplaar prijkt ook nog de zinsnede 'An educational publication for students, profs & fans', dat liegt er dus niet om. Belangstellenden kunnen zich richten tot Jim Ivey (561 Obispo Ave., Orlando, Florida 32807, USA) of Bill Sheridan (330 Myrtle St., Redwood City, CA 94062, USA): abonnementen per jaar 10 dollar. In nr. 14 onder andere de namen van Floyd Gottfredson, het tijdschrift *Puck*, Mark Stinson, Charles M. Schulz, Ron Stanfield, *Alley Oop*, Vint Lawrence plus veel nieuws en (ruil-)advertenties. We zullen proberen u regelmatig op de hoogte te houden van de inhoud van dit tijdschrift. (HB)

Doe het zelf

Wie zelf strips wil leren tekenen, kan dat volgens een Amerikaanse uitgave simpel leren. Het werkje, prijs $1,50, is getiteld *Let's Draw Comics*, a -step-by-step fun guide, is van de hand van Tony Tallarico en een uitgave van Grosset en Dunlap, New York. Men kan er volgens de tekst o.m. in leren een superheld en -heidin te tekenen, die dan mooi op lege pagina's hun avontuur in kunnen beleven, verder een ruimtevaarder, realistische- en romantische verhalen en als je problemen met de tekst mocht hebben zijn er lege pagina's met geletterde balloons om je daaruit te helpen. Veel sukses!

50 Jaar Kuifje

Mede in verband met dit tiende lustrum verscheen bij Photogravure De Schutter N.V. (Venusstraat 23, B 2000 Antwerpen) op afficheformaat een kleurenkalender met unieke blow-ups uit Kuifje. Mét een kalenderblad over de geschiedenis van het beeldverhaal en nog zo'n blad met een interview met Hergé moet deze kalender minstens tot een verzamelaarsobjekt gerekend worden.
Een serie van 5 Kuifjesspeldjes (op de Albert Cuyp à *f* 3,95) in twee verschillende uitvoeringen zou ook wel eens verband kunnen hebben met 50 jaar Kuifje, ware het niet dat tegelijkertijd soortgelijke series in verband met Asterix en Lucky Luke aangeboden worden. (H.B.)

Wintersport

Caramba (inmiddels opgeheven) bracht als laatste nummer de komplete herdruk van wat in de wandeling 'Tintin en Suisse' is gaan heten. Het gaat hierbij om nr. 6 (dec.), niet te verwarren met het (gratis) proefnummer 6 van medio 1978 dat in *Stripschrift* nr. 112/113/114 gesignaleerd werd. Toch wel aardig dat de niet-verzamelaar zich deze uitgave kan aanschaffen voor amper *f* 2,—, terwijl de oorspronkelijke uitgave (wel wat mooier) prijzen maakt van *f* 250,—. De opheffing van *Caramba* houdt evenwel in dat nabestellingen onmogelijk zijn. (H.B.)

Comixene

De onlangs verschenen nummers van dit Duitse stripfanzine brachten naast een voortzetting van de herdrukken van Kresse'e Vidocq in nr 21, 50 jaar Mickey Mouse, nr. 22. De vrouw in de strip, met o.m. vrouwentekeningen-mannendromen, Super-Heldinnen, Sex en Geweld en het onlangs verschenen nr. 23 is vooral gewijd aan het vijfentwintig jarig bestaan van Carlsen Verlag uitgever van o.m. De Kuifje-albums, aandacht voor diezelfde Kuifje (Yeach, alweer) in 50 jaar Kuifje en Bobbie, De 'School' van Hergé. De historische strips bij Carlsen — Alex en de Koene Ridder, Yakari, Valerian, en een artikel over Kresse's Indianen. In het nummer verder nieuws en boekbesprekingen.
COMIXENE, das Comicmagazin is een uitgave van Edition Lehner & Knigge, Podbielskistrasse 29, D-Hannover. Abonnementen voor zes nummers ad DM 27 via Postrekening 327280-301 te Hannover onder vermelding. (MW)

Schmerz-Comix

Verschenen bij de Libertaire Uitgeverij Spreeuw, Postbus 41, Utrecht een bundeling strips die eerder verschenen in *De Onderste Steen* en *De Vrije Socialist*. Humoristische kritiek van vooral Albo Helm en een bouwplaat om uw eigen minister-president te ontwerpen. (MW)

Talent

Inmiddels verscheen het tweede nummer van *Talent*, Visueel vakblad gewijd aan lijntje in de ruimste zin.
Na een aangename inleiding van Geradts over de verhouding schrijven-tekenen, Een kerstverhaal van H. C. Andersen; een goed, uitgebreid en heerlijk, — en hoe kan het anders — geïllustreerd artikel over de geschiedenis van de getekende pinup, van Ed Schilders, een zevenpaginastrip van Geradts onder de titel *Het Kongres Slaapt*, een twee paginastrip van Marc Smeets (Er is nog hoop!), een achtpaginastrip van Aloys Oosterwijk *'Joeke is dood'*, een pater Smollenbrinkverhaal, *Je blijft lachen* van Bill Griffith, het slot van de in het vorige nummer door Ben Jansen gestarte stripepisode en *Kamagurka*. Talent is een uitgave van Drukwerk, Amsterdam. Prijs *f* 7,— per nummer van 68 pagina's. Prijs voor een abonnement, van 4 nummers, *f* 25,— over te maken op giro 3124786 tnv Drukwerk, onder vermelding. (MW)

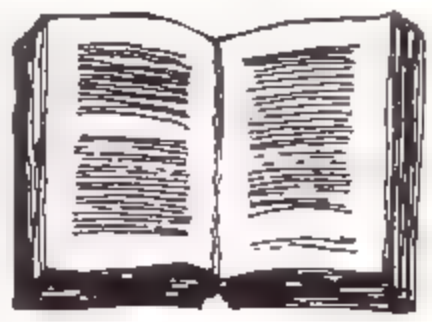

UITGEVERIJEN

Dupuis

Verschenen: *Minimensjes* no. 8 Droompoeder, *Baard en Kale* 26. De Laatste Stunt, *Jess Long* nr. 4. Het Doodskopmasker, *De Blauwbloezen* nr. 14 De Melkmuil, *Buck Danny* nr. 40 *The Ghost Queen* (De Spookkoningin), *Yoko Tsuno* 9. De Dochter van de Wind, *Sammy* nr. 12 Het Jeugdelixer, *De Katamarom* nr. 7 De melkwegers en Robbedoesverzamelalbum nr. 148 met de nrs. 2086 t/m 2098 of wel het tweede kwartaal van 1978. Op het programma voor 7 juni a.s. staan: *De Avonturen van Robbedoes* nr. 28. Kodo, de Tiran, *Ouwe Niek (Zwartbaard)* nr. 22 Onder Zeil, *De geniale Olivier* nr. 7 Verleden voor de Klas, *Jeugdzonden* nr. 6 Poezekat en de Krompier van Macherot, *De Krobbels* nr. 2 Het Mutantenhuis, *Isabel* nr. 4 De Ceintuur van Cassiopea, *Dr. Zwitser* nr. 2 De Vlindermensen en Robbedoesverzamelalbum nr. 149 met het derde kwartaal van 1978. Van het september programma waarin o.m. opgenomen zijn *De Beverpatroelje, Natasja, Papyrus, de Blauwbloezen en Rolf Karsten* een volgend maal uitvoerige berichten. (MW)

Oberon B.V.

Verschenen: *Johnny Goodbey* Gangster in Chicago, *Trigië* deel 9. Op Leven en Dood, *Flippie Flink* nr. 2, *Oliver Blunder* nr. 6 De Schat van Vindiana, *Leonardo* deel 2. Leonardo is 'n... ja, wat? en *de Partners* deel 1. Dodelijke erfenis, *De Omzwervingen van Steven Severijn* nr. 1. Het Vertrek, van Delporte en Follet, Duck Groep, *De kleine boze Wolf deel 4*. Lomperds, leperds en Lasposten, Tina-groep *Tinatopstrip nr. 6*. Marcella, Het Circuskind een verhaal uit de Tina van 1974. Resterend programma van deze uitgeverij een volgend keer. (MW)

Casterman Ned. B.V.

Dit voorjaar zullen er bij deze uitgeverij geen stripsverschijnen, maar op het programma voor de zomer staan: *Reporter Lefranc*-Operatie Thor, van Martin en Chaillet, *Tardi* Vaarwel Morgendauw van Jaques Tardi, *Indianenreeks* van Hans Kresse, De Prijs van de Vrijheid, *De Vier Helden*, De Vier helden en de blauwe Diamant, *De Koene Ridder-serie*, De Opstand van de Leenman, *De Schatkamerreeks* Michael Strogoff naar Jules Verne van Caprioli en Poudolph en van *Hugo Pratt* komt uit de Ballade van de zilte Zee. (MW)

Het Spectrum

Verschenen Het Striplexicon der Lage Landen onder de titel *'Wordt vervolgd'*, over dit unieke boekwerk vindt U elders in dit tijdschrift een uitvoerige boekbespreking. (MW)

De Harmonie

Bij deze uitgeverij verschenen naast de al eerder aangekondigde cartons van *Stefan Verwey* onder de titel 'Niks aan de Hand', (*f* 17,90) o.m. *Propaganda*, Politieke Tekeningen van Willem (Bernard Willem Holtrop), het boekje bevat zo'n 150 pagina's cartoons uit een periode van ruim twintig jaar cartoontekenen voor o.a. *Provo, God, Nederland en Oranje* en *De Nieuwe Linie*. Verder *De Bescheurkalender 1980*, van Kees van Kooten en Wilm de Bie, *Het Stoombootje* en *De Muts van de Keizer* van Opland, waarin de bekende cartoonist als kinderboekenschrijver debuteert en een bundel politieke tekeningen onder de titel *'Sint Dries en de IJsheiligen'* van dezelfde cartoonist. Nog in voorraad: Peter Vos, *Beestenkwartet*, Ron Kaal's *Hieroglyfen* en Opland's *Buitenlandse zaken*. Inlichtingen en bestellingen Uitgeverij De Harmonie, Singel 390, 1016 AJ Amsterdam, tel. 245181. (MW)

Standaard Uitgeverij

Verschenen: *Suske en Wiske* nr. 171. Walli de Walvis, *Jeromnr*. 78 De Kraters van Kululus, *Bessy* nr. 132, De Wraak der Woestijn, *Robert en Bertrand* nr. 27. De Laatste Bokkerijder en 28. Het Duel, *Tits* nr. 1 De gouden Sleutel en 2. De verdwenen Scepter, *Karl May* nr. 56 Verslaggever ter Plaatse, *De Rode Ridder*, nr. 84 De duistere Bondgenoot, en *Nero en Co* nr. 60 Het Theepotje des Konings. HW

Centripress

Inmiddels verschenen de Tarzan nrs. 79-1 t/m 97-6, en John Carter, De Man van Mars dln. 1 t/m 3. (MW)

Classics

Verschenen o.m. Mad nr. 98 en 99. Tarzan's 12265 en 12266, Superman 93, 94 en 95, Batman nr. 104, 105 en 106 en Griezelstrips 49, 50 en 51. (MW)

PROPAGANDA

politieke tekeningen van willem

PRIJS VRAAG

Een literaire *prijsvraag* voor korte, oorspronkelijk Nederlandse Science Fiction verhalen wordt uitgeschreven door het Nederlands Contactcentrum voor Science Fiction en zijn Belgische zustervereniging SFAN, in samenwerking met het tijdschrift King-Kong SF.

Er worden een eerste, tweede en derde prijs uitgeloofd, in de vorm van geldbedragen, bijeengebracht door uitgeverijen, de organiserende verenigingen en... liefhebbers van SF. Momenteel is reeds een bedrag van *f 1200,—* beschikbaar. De beste verhalen worden gepubliceerd. De winnaar van de eerste prijs ontvangt bovendien een King Kong trofee.

Prijsuitreiking vindt plaats in het najaar, op een SF-manifestatie in Delft.

Het reglement kan worden opgevraagd bij: Rob Vooren, Hoge Rijndijk 14 A, Leiden.
Tel. 071-146524.
bij wie ook verder inlichtingen kunnen worden verkregen. Inzendingen vóór *31 mei 1979*.

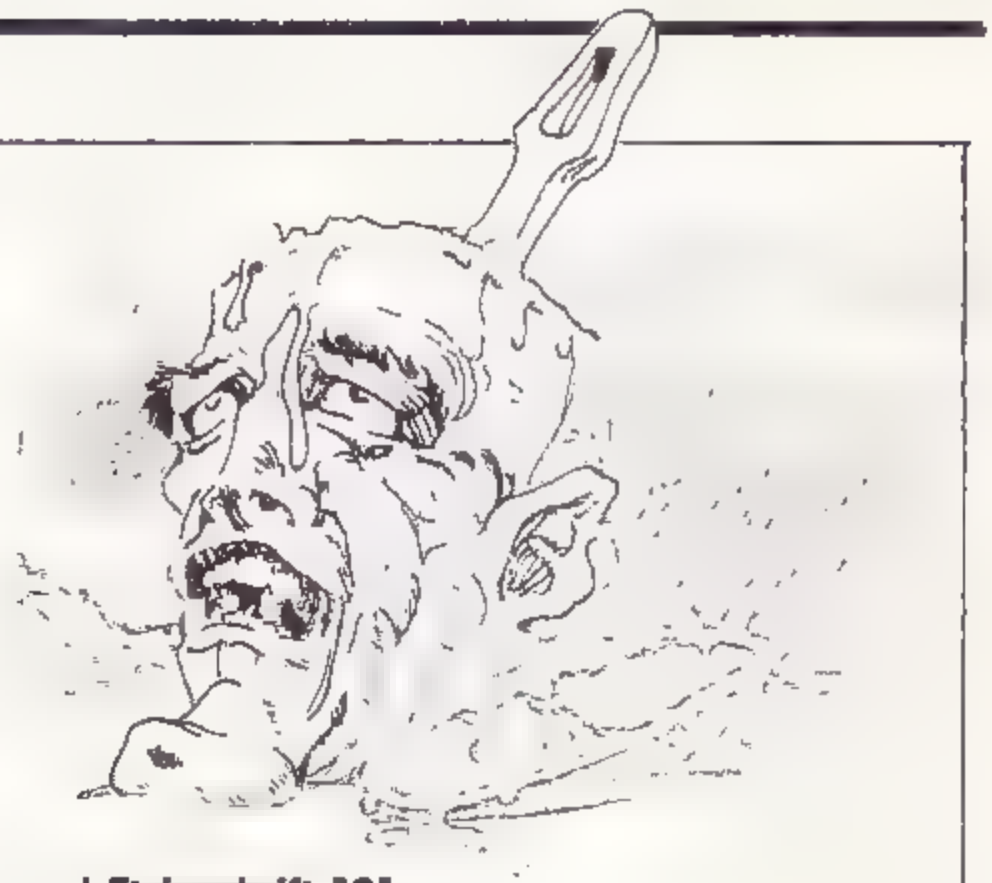

Inhoud Stripschrift 121:

- **Berni Wrightson**
- **de striphandel**
- **de stripcatalogus**

Dit nummer van Stripschrift verschijnt in mei.

BASSIE 1

Het adembenemende verhaal over *Bassie* van Frans Piët door Anton Hermus in *Stripschrift* 116 verleidt me tot een reactie. Ook ik bezit een exemplaar van dit 'rare collectors item' dat geheel voldoet aan de beschrijving in het artikel van Hermus, d.w.z. een titelpagina en datering ontbreken. Wat me echter aan de tekst opvalt is dat deze in de 'nieuwe spelling' (dus zonder dubbele ee's, aa's en oo's) gesteld is, die pas na de oorlog gebruikt werd, terwijl er geen aanwijzing is dat het boekje een latere druk zou kunnen zijn van een vooroorlogse uitgave; m.a.w. de datering 1935 is inderdaad een fictie en Bassie is geen voorloper van Sjors maar een na-oorlogs neefje. Ook zonder deze constatering lijkt me dat de plaatjes duidelijk meer verwantschap hebben met de eerste na-oorlogse Sjorsen, terwijl naar mijn mening ook op andere gronden aannemelijk gemaakt kan worden dat wel degelijk Perry Winkle (en niet Winnie zoals Anton Hermus beweert, want dat was de modieuze zuster van Perry) model heeft gestaan voor de vooroorlogse Sjors van Piët.

A. Veerman

Naschrift: *In het voor de illustratie gebruikte eksemplaar ontbrak niet de titelpagina, maar wel was daaruit een stukje weggesneden. Door een toeval echter kwam ik bij Stripantkwariaat Lambiek de Bassie's tegen, die Hermus in 1976 vanwege zijn hoge gasrekeningen daar verkocht bleek te hebben. Uit een konfrontatie blijkt dat het weggesneden stukje van het SDCN-eksemplaar de mededeling 'tweede druk' bevat. Theoretisch bestaat dus nog de mogelijkheid dat er een eerste druk is die van voor de tweede wereldoorlog dateert, maar mét u ben ik van mening dat die kans uiterst gering is: tekentechnisch én omdat de spelling van De Vries en Te Winkel pas in 1947 afgeschaft werd.* (HB)

BASSIE 2

Met uw naschrift bij *Bassie* ben ik niet tevreden. Die High Society-plaat past niet bij dit stuk. Echt iets voor bij iets als Piët als illustrator. De titelpagina, of cover, die is belangrijk.
Wat ik me wél afvraag is dit: als het SDCN een ex. van *Bassie* bezit hoe komt het dan dat hierover *niets* is terug te vinden in *Wordt Vervolgd?*

Anton Hermus

Naschrift: *Vermoedelijk berustte ten tijde van de samenstelling van Wordt Vervolgd het SDCN-exemplaar bij de redaktie, maar u heeft gelijk: dat is geen voldoende reden.* (HB)

Beste redaktie,
Hierbij stuur ik u een fotokopie van een artikel uit het muziektijdschrift 'Mens en Melodie' nr. 2/'79.

Ik dacht dat het wel interessant was voor Stripschrift, niet zozeer vanwege het onderwerp, een bespreking van het boekje 'Historie de La Musique en B.D.', maar meer, en dat zal na lezing van de eerste regels al wel duidelijk zijn, om de manier waarop het behandeld wordt. Ik geloof dat de stripliefhebbers alleen maar zullen lachen om de visie van meneer Frank Onnen, maar eigenlijk is het toch wel bedroevend dat anno 1979, na zoveel jaar inspanning van onder andere 'het Stripschap', een op haar gebied vooraanstaand tijdschrift als Mens en Melodie zo'n artikel plaatst.

Ach, de bedoeling was misschien wel goed, maar dat nou uitgerekend een blijkbaar volslagen leek in de stripwereld en dan nog wel met zo'n air van alwetendheid deze leuke uitgave moest bespreken geeft te denken.
Ligt hier geen taak voor Stripschrift of Stripschap? Moet er niet geprotesteerd worden tegen betitelingen als 'authentieke vol-analphabeten' en dergelijke, of moeten wij, stripliefhebbers, alles over ons heen laten gaan?
Tja, aan de andere kant kun je er misschien maar beter boven staan...
In ieder geval hoop ik u met het een en ander voldoende ingelicht te hebben, zodat u zelf kunt beslissen over eventuele stappen.
Hoogachtend,
Paul Richenbach,
Sassenstraat 52, Zwolle.

Wat toch wel eens moest gebeuren, heeft nu dan ook weer zijn beslag gekregen. Ook de muziekgeschiedenis is nu uiteindelijk door de moderne worstmolen van het stripverhaal gehaald, een operatie waaraan zoals bekend de roem van niets of niemand zich vandaag op den duur heel lang kan blijven onttrekken. Dat medium, made in USA, dat zich aanvankelijk tot de allerjongste en nog nauwelijks aan het analfabetisme ontworstelde generaties richtte, heeft sedertdien, zoals een iegelijk nu wel weet, met een fenomenaal succes ook talloze leden van veel oudere leeftijdsklassen in zijn ban weten te slaan. Niettemin blijft het infantilisme, aangelegd met allerlei andere ingrediënten als fantasie, didaktiek, politiek of andersoortig evangelisme en humor tòch nog altijd wel een beetje tot zijn erfzonden en daardoor ook zijn wezenskenmerken behoren. Een doordat de strip tevens een directe nazaat – of bastaard – van film en speciaal de tekenfilm is, wordt daardoor ook nog verklaard waarom het beeld en de plaatjes de tekst nog steeds sterk blijven overheersen. Die tekst dient zelfs liefst in het beeld zélf te zijn opgenomen – zodat ook authentieke vol-analfabeten de handelingen in hink-sprong-pas een beetje kunnen blijven volgen – en die mededelingen plegen dan gelijk men weet, de monden der protagonisten en figuranten in uitgerekte vervliegende luchtbellen te verlaten.
(Uit 'Mens en melodie' nr 2/79)

Naschrift: *Wat hier nog aan toe te voegen?* Red.

DE STRIPSCHAPPAGINA

MEDEDELINGEN, BERICHTEN & AANBIEDINGEN

LEDEN SERVICE

1. *Socialistische Uitgeverij Nijmegen (Sun)*
   Verkrijgbaar bij Het Stripschap het als als sunschrift 132 verschenen boekwerk 'Hoe lees ik Donald Duck' van Armand Nattelart en Ariel Dorfman. Lees hoe Donald Duck aan de macht komt en wat Kwik, Kwek en Kwak in Vietnam hebben uitgevoerd. Prijs *f* 15,—; leden 10% korting.

2. *Drukwerk*
   'Wie zeurt krijgt een beurt' van Elsa Botenbauwer en Molly Moff, geïllustreerd door Harry Buckinx; een brok nostalgie naar de zeventiger jaren – nu verkrijgbaar bij Het Stripschap voor *f* 16,50; leden 10% korting.

3. *Lambiek*
   Ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van LAMBIEK heeft eigenaar Kees Kousemaker 2 boeken vol kartoons van Professor Pi (auteur, tekenaar Bob van den Born) uitgebracht. Prijs per deel *f* 12,50; leden van Het Strischap 10% korting.

4. *Zwart-Wit Uitgaven Oberon / Het Stripschap*
   Met ingang van 1 januari 1979 kosten de zwart-wit albums *f* 5,50; voor leden van Het Stripschap *f* 4,95. Nog verkrijgbaar zijn de navolgende nummers: 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 en 26. Deel 17/18 Theban kost *f* 14,95 (leden 10% korting). Nieuw zijn de delen 27 en 28 – resp. Blook – de robots en grote Pyr – de zoon van de zon. Gepland.
   Bovengenoemde uitgaven zijn te verkrijgen bij Het Stripschap Speciale Uitgaven, Postbus 11335 te 1001 GH Amsterdam, postgiro 3291121.

5. *Iets aardigs*
   Voor al diegenen, die vanwege de weersomstandigheden de STRIPDAG in september 1978 niet hebben kunnen bezoeken, en dus ook geen striptas in ontvangst hebben kunnen nemen, heeft Het Stripschap nog enkele tassen in voorraad. Voor *f* 5,— (=portokosten) kunnen belangstellenden in het bezit komen van zo'n onmisbaar kleinood. Het postgironummer 3291121 t.n.v. Het Stripschap, Postbus 11335 te 1001 GH Amsterdam zal bij een ieder genoegzaam bekend zijn.

DE WONDERLYKE GESCHIEDENIS VAN TRIPJE

6. *Tripje en Liezebertha*
   Een unieke aanbieding. Deel 1, 2 en 3 – de wonderlijke geschiedenis van Tripje.
   Deel 4 – de lotgevallen van Ploetje en Mopie.
   Herdrukken uit 1972.
   De albums zijn alleen te verkrijgen in een set van 4. Prijs per set *f* 20,—.
   Maak uw geld snel over op postgironummer 3291121 tnv. Het Stripschap, postbus 11335 te 1001 GH Amsterdam.

DRONTEN & KUIFJE

Op zaterdag 15 Striptember 1979 zal de Elfde Dag van het Beeldverhaal gehouden worden, het geheel staat in het teken van Vijftig jaar Kuifje.
De Meerpaal in Dronten zal het centrum zijn voor een Stripboekenbveurs, een Stripboekenruilbeurs, de Stripsschapprijsuitreiking zal plaatsvinden. Vele tekenaars zullen aanwezig zijn, er is een tentoonstelling, er zullen films en dia's gedraaid worden enz. enz.

!OPROEP TALENT

Het Stripschap is voornemens om op de Elfde Dag van het Beeldverhaal een Tentoonstelling te houden met werk van jonge Striptekenaars en/of jonge Striptekenaresses die nog niet aan de bak zijn gekomen en wier werk nimmer verschenen is. Het ligt in de bedoeling dat van het beste ingezonden werk een boekwerkje verschijnt dat dan ook op de Elf de Dag van het Beeldverhaal uit zal komen.

Aan deze tentoonstelling is geen wedstrijd verbonden.
Een tentoonstellingskommissie van Het Stripschap zal de tentoonstelling inrichten, deze kommissie bepaalt ook welk werk opgenomen zal worden in het te verschijnen boekwerkje. Bij elk ingezonden werkstuk hoort een beknopte levensbeschrijving van de deelnemer.

RUIL BEURSEN

Ruilbeurzen van de Belgische Stripclub
BILLARD PALACE (2e verdieping)
Koningin Astridplein 40,
Antwerpen België, tel. 031/33 44 55.
Zaterdag 26 mei ZESDE STRIPDAG met de 'VIJFTIGSTE STRIPRUILBEURS – EERSTE VERJAARDAG VAN DE BELGISCHE STRIPVERHAALKLUB.
Zaterdag 30 juni (51e ruilbeurs)
Zaterdag 25 augustus (52e ruilbeurs)
Zaterdam 29 september (53e ruilbeurs)
Zaterdag 27 oktober (55e ruilbeurs)
Zaterdag 24 november (55e ruilbeurs)
Zaterdag 29 december (56e ruilbeurs)

Openingsuren:
RUILBEURS van 14.00 tot 17.00 uur.
STRIPDAG van 10.00 tot 17.00 uur.
Op 20 meter van het centraal station te Antwerpen.
Striptekenaars signeren steeds hun werken (boeken)!

Het Stripschap
Op zondag 16 december is er een Stripruilbeurs, Stripveiling & A. L. V. in het Joannes Roothaanhuis aan de Rozengracht 133 te Amsterdam.

CENTJES

Wij maken de leden erop attent, dat zijn die hun contributie nog niet betaald hebben dit thans per omgaande dienen te doen daar zij anders ingevolge art. 5 van het huishoudelijk reglement als lid geschorst zullen worden.
De bijdragen zijn voor 1979 ongewijzigd op minimaal *f* 17,50 exclusief en *f* 47,— inclusief Stripschrift ingesteld.
Betaling kan plaats vinden op een der onderstaande rekening, alle t.n.v. penningmeester Het Stripschap.
Postgiro: 15.13.000; Gemeentegiro: S 40.000; Amrobank: 42.11.38.114.

professor pi simpelman

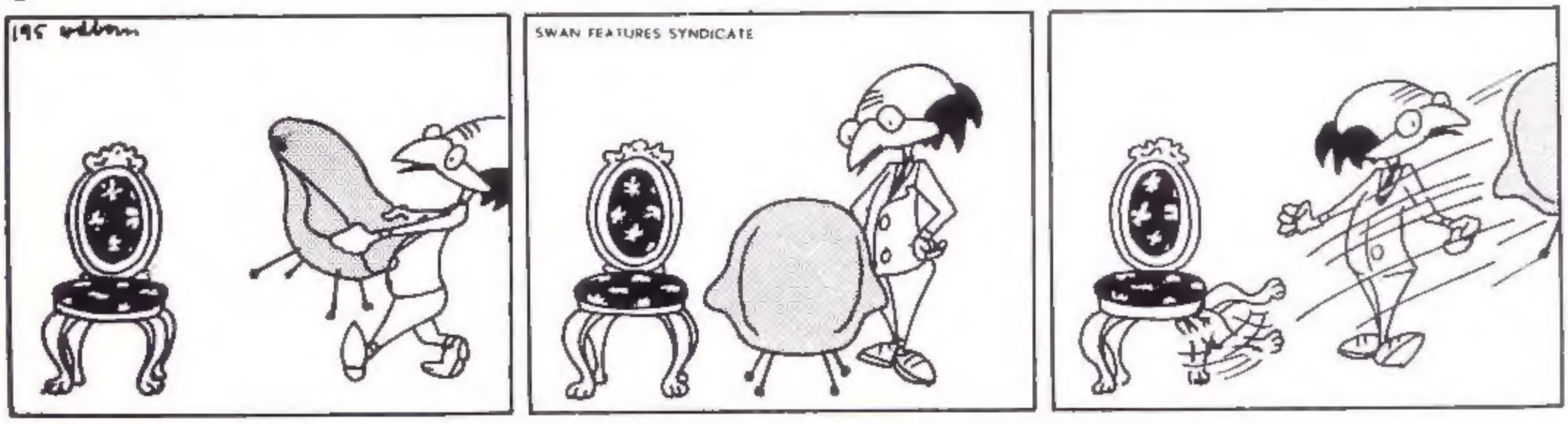

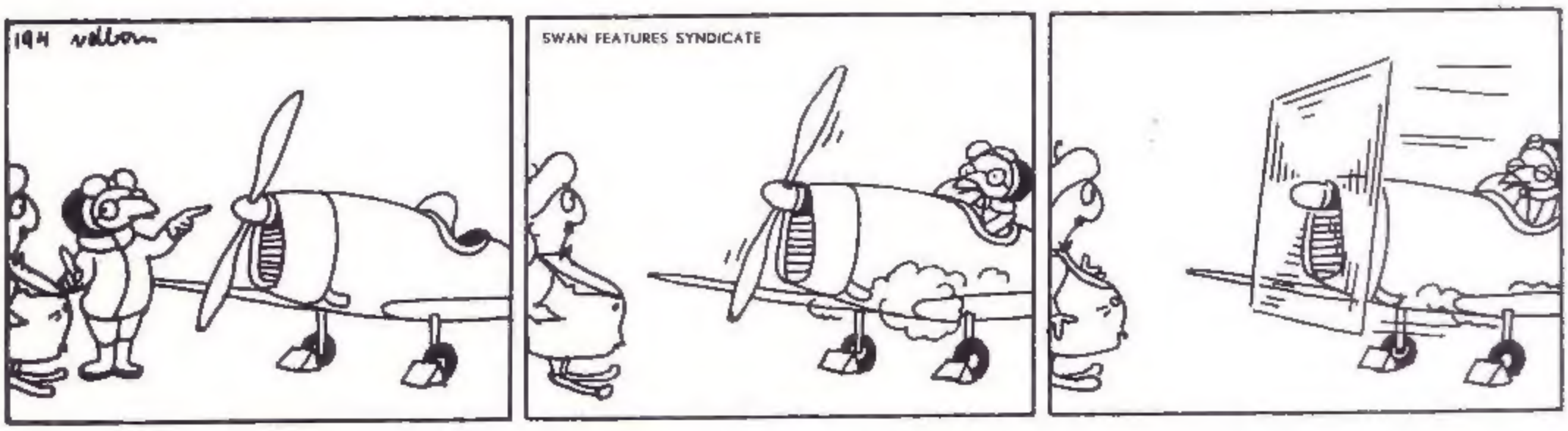

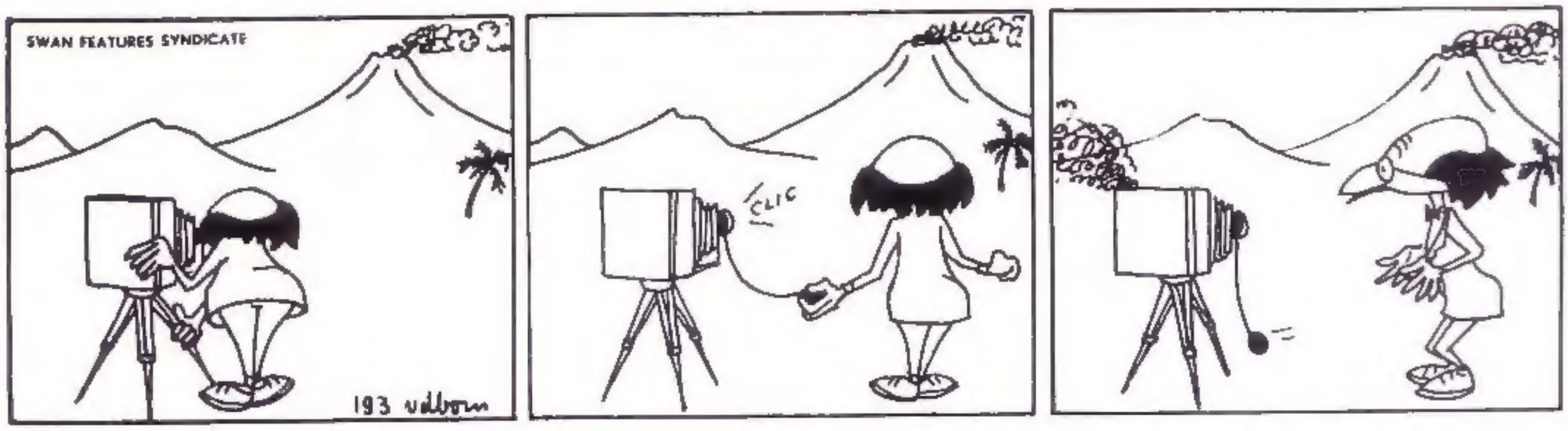

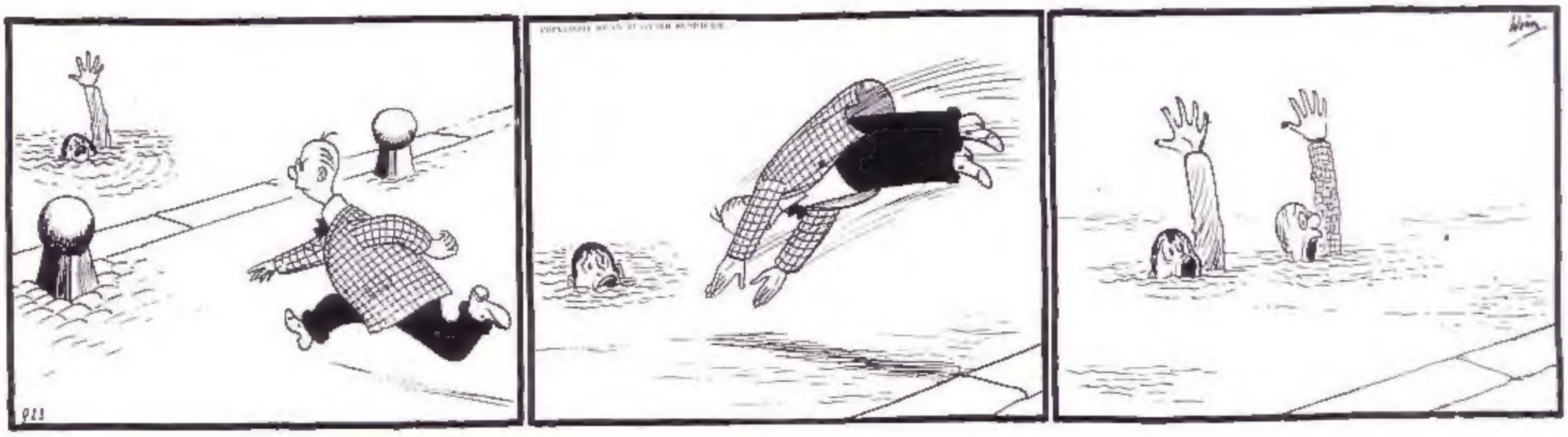

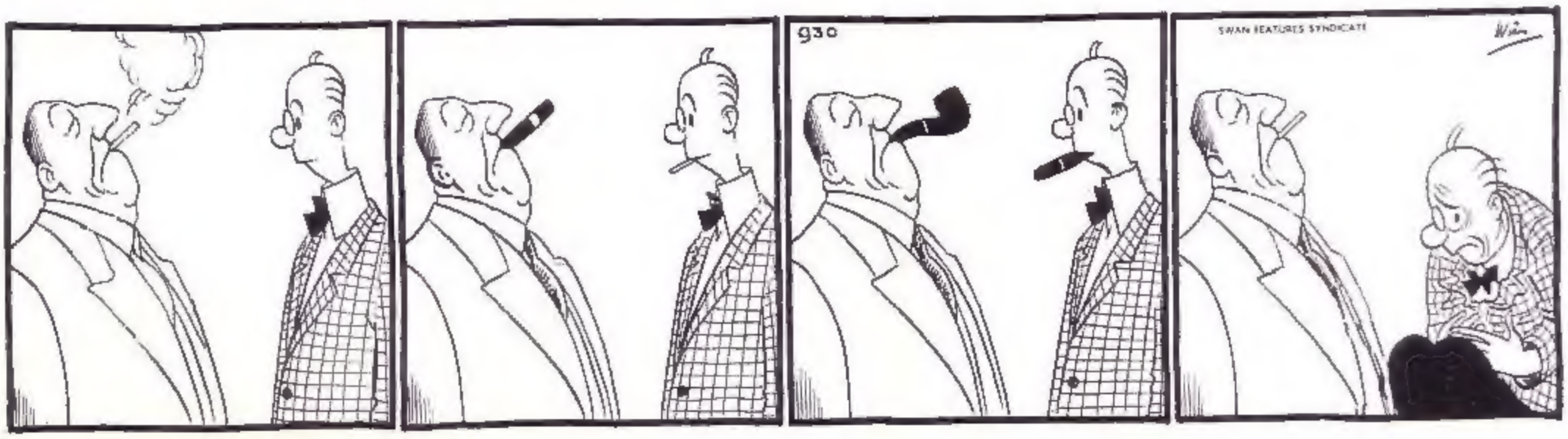

Geen ruimtevolk zo vals als de Tals!

De Tals zijn buitenaardse wezens die voor niets terugdeinzen. Zelfs niet voor Stef met al zijn lef. De Tals nemen hem gevangen. En Stef is niet de eerste. Ook de mooie blonde Shira Tuna van het sterrenstelsel Alpha-Centauri zucht onder de macht van de Tals en trouwens nog twee Centauriërs. De Tals zetten hun gevangenen in op moeilijke, levensgevaarlijke opdrachten. Zo moet Stef een obeservatie-post van zijn vrienden op de maan aanvallen. Maar het avontuur neemt een heel andere wending als Stef zich weet te bevrijden en een tegenaanval inzet op het lafhartige Tals-volk.

Nieuw!

Nu overal verkrijgbaar.

f 5,50/90 f.

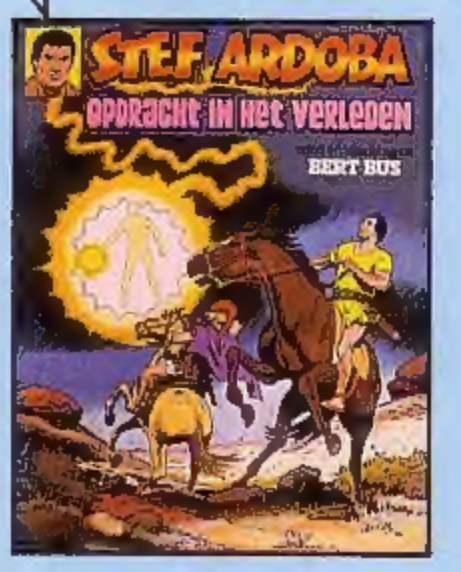

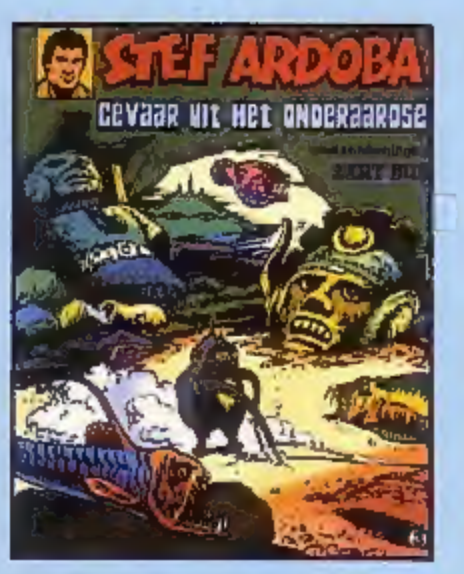

Dit zijn de eerder verschenen albums van Stef Ardoba.

Ze zijn overal verkrijgbaar.